

การสื่อสารในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชนบางน้ำผึ้ง  
อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ



3105

ห้องสมุดคณะศึกษาศาสตร์  
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

นายกรชวัล น้าใจดี

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต

สาขาวิชาศึกษาศาสตร์พัฒนาการ ภาควิชาการประชาสัมพันธ์

คณะศึกษาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2548

ISBN 974-14-3817-6

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

**COMMUNICATION FOR ECOTOURISM MANAGEMENT OF BANGNUMPEUNG  
COMMUNITY, PHAPRADAENG DISTRICT, SAMUTPRAKARN PROVINCE**

**Mr. Kornchawan Namchaidee**

**A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements  
for the Degree of Master of Communication Arts Program in Development Communication**

**Department of Public Relations**

**Faculty of Communication Arts**

**Academic Year 2005**

**ISBN 974-14-3817-6**

หัวข้อวิทยานิพนธ์

การสื่อสารในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชนบางน้ำผึ้ง  
อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ

โดย

นายกรชวัล น้ำใจดี


สาขาวิชา

นิเทศศาสตร์พัฒนาการ

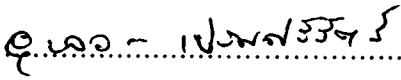
อาจารย์ที่ปรึกษา


รองศาสตราจารย์ พัทธนี เขยจรรยา

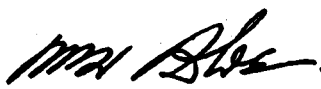
คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้นับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็น  
ส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทบริหารบัณฑิต

  
..... คณบดีคณะนิเทศศาสตร์  
(รองศาสตราจารย์ ดร.พีระ จิรโสภณ)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

  
..... ประธานกรรมการ  
(รองศาสตราจารย์ อุบลวรรณ เปรมศรีรัตน์)

  
..... อาจารย์ที่ปรึกษา  
(รองศาสตราจารย์ พัทธนี เขยจรรยา)

  
..... กรรมการ  
(อาจารย์ ดร.พนม คลีฉายา)

เลขเรียกหนังสือ	วิทยานิพนธ์
เลขทะเบียน	3105
วัน เดือน ปี	๕๕ ก.พ. ๕๐

กรรวัล น้ำใจดี : การสื่อสารในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชนบางน้ำผึ้ง  
อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ (COMMUNICATION FOR ECOTOURISM  
MANAGEMENT OF BANGNUMPEUNG COMMUNITY, PHAPRADAENG DISTRICT,  
SAMUTPRAKARN PROVINCE) อาจารย์ที่ปรึกษา: รองศาสตราจารย์พนี เขยจรรยา, 133 หน้า.  
ISBN 974-14-3817-6

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์คือ 1. เพื่อศึกษาวิธีการสื่อสารของสมาชิกในชุมชนบางน้ำผึ้ง ๑.พระประแดง ๑.  
สมุทรปราการ ที่ใช้ในการจัดการการท่องเที่ยว 2. เพื่อศึกษาบทบาทของผู้นำชุมชนที่มีต่อการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนบาง  
น้ำผึ้ง ๑.พระประแดง ๑.สมุทรปราการ โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ดำเนินการเก็บข้อมูลด้วยการสังเกต ทั้งแบบมีส่วนร่วม  
และไม่มีส่วนร่วม และการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผลการวิจัยพบว่า

1. วิธีการสื่อสารของสมาชิกในชุมชนบางน้ำผึ้งที่ใช้ในการจัดการการท่องเที่ยวมี 3 ระยะเวลาสำคัญคือ

1.1 ระยะเวลาที่ ๑ ได้แก่ นายกองจัดการบริหารส่วนตำบลบางน้ำผึ้งเริ่มความคิดในการแก้ไขปัญหา โดยวิธีการสื่อสารใน  
ขั้นนี้จะเป็นการสื่อสารภายในตนเอง จากนั้นจึงนำความคิดที่ได้ไปปรึกษากับกลุ่มผู้นำชุมชน โดยวิธีการสื่อสารในขั้นนี้จะเป็นการ  
สื่อสารระหว่างบุคคลอย่างไม่เป็นทางการ อาศัยความสนิทสนมคุ้นเคย โดยประเด็นที่พูดคุยจะเป็นวิธีการแก้ไขปัญหาชุมชนของ  
นายกองจัดการบริหารส่วนตำบลบางน้ำผึ้ง ต่อมาจึงนำประเด็นนี้ไปสู่การประชุมประชาคมตำบลบางน้ำผึ้ง ซึ่งวิธีการสื่อสารในขั้นนี้  
จะเป็นการสื่อสารระหว่างบุคคลอย่างเป็นทางการ ได้แก่ การประชุมประชาคมตำบล การติดป้ายประกาศ การสื่อสารระหว่างบุคคล  
อย่างไม่เป็นทางการ ได้แก่ การพูดคุยแบบปากต่อปาก ประเด็นในการพูดคุยคือ กำหนดการนัดหมายประชุมประชาคมตำบล  
ความเป็นไปได้ในการแก้ไขปัญหาผลผลิตล้นตลาด การท่องเที่ยวภายในชุมชน

1.2 ระยะเวลาที่ ๒ ได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบลและชาวบ้านบางน้ำผึ้งเริ่มดำเนินการเปิดตัว โดยวิธีการสื่อสาร  
ในขั้นนี้จะเป็นการประชุมพูดคุยอย่างเป็นทางการ ได้แก่ การประชุมกับหน่วยงานราชการภายนอก และการพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการ  
ได้แก่ การพูดคุยกับประชาชนในชุมชน ช่องทางการสื่อสารที่ใช้ คือ การออกจดหมายจากส่วนราชการถึงส่วนราชการ การพูดคุยกับ  
ผู้นำครอบครัว โดยประเด็นในการพูดคุย คือ โน้มน้าวใจและชี้ให้เห็นประโยชน์ของการท่องเที่ยวภายในชุมชน

1.3 ระยะเวลาที่ ๓ เพื่อจัดการการท่องเที่ยว ได้แก่ การประสานงานกับกลุ่มองค์กรและกลุ่มอาชีพในชุมชน โดย  
วิธีการสื่อสารในขั้นนี้จะเป็นการพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการกับผู้นำกลุ่ม โดยชี้ให้เห็นประโยชน์ที่จะได้รับจากการท่องเที่ยว การ  
ประสานงานกับเจ้าหน้าที่ภาครัฐ โดยวิธีการสื่อสารที่ใช้จะเป็นการพูดคุยอย่างเป็นทางการ เพื่อขอความร่วมมือและการสนับสนุน  
การประสานงานไปยังสื่อมวลชนเพื่อทำการประชาสัมพันธ์ ในขั้นนี้วิธีการสื่อสารจะเป็นการให้ผู้นำชุมชนเป็นผู้บอกข่าวไปยัง  
สื่อมวลชน มีการทำแผ่นพับประชาสัมพันธ์ จัดทำบอร์ดประชาสัมพันธ์ และการสื่อสารระหว่างสมาชิกในชุมชน จะเป็นการพูดคุย  
แบบปากต่อปากอย่างเป็นทางการของตนเอง ช่องทางการสื่อสารที่สำคัญ ได้แก่ การพูดคุยในร้านชำ ป้ายประกาศ และหอกระจายข่าว โดย  
ประเด็นเนื้อหาที่สื่อสารคือ การท่องเที่ยวที่ไม่ทำลาย และการท่องเที่ยวที่คงไว้ซึ่งประเพณีและวิถีชีวิต

2. บทบาทของผู้นำชุมชนที่มีต่อการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนบางน้ำผึ้งมี 3 ระยะเวลาสำคัญคือ

2.1 ระยะเวลาที่ ๑ ผู้ที่ริเริ่มแนวความคิดการท่องเที่ยวภายในชุมชนบางน้ำผึ้งคือ นายสำเนา รัศมีหัตถ์ นายกองจัดการ  
บริหารส่วนตำบลบางน้ำผึ้ง โดยเริ่มจากความต้องการแก้ไขปัญหาของชุมชน

2.2 ระยะเวลาที่ ๒ ผู้ที่มีบทบาทในการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนบางน้ำผึ้งในขั้นนี้คือ กลุ่มผู้นำและผู้อาวุโสใน  
ชุมชนบางน้ำผึ้งซึ่งนำโดยนายกองจัดการบริหารส่วนตำบลบางน้ำผึ้ง โดยมีส่วนในการกำหนดแผนการจัดการและกฎระเบียบ

2.3 ระยะเวลาที่ ๓ เพื่อจัดการการท่องเที่ยว กลุ่มผู้นำมีบทบาทสำคัญในด้านต่างๆ คือ บทบาทในการเผยแพร่  
ข้อมูลข่าวสาร บทบาทในการดูแลและบริกรรมนักท่องเที่ยว และบทบาทในการแก้ไขปัญหา

ภาควิชา.....การประชาสัมพันธ์.....ลายมือชื่อนิสิต กรรวัล น้ำใจดี  
สาขาวิชา.....นิเทศศาสตร์พัฒนาการ.....ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา.....  
ปีการศึกษา.....2548.....ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม.....



## 4785202228 : MAJOR DEVELOPMENT COMMUNICATION

KEYWORDS : COMMUNICATION / ECOTOURISM / ECOTOURISM MANAGEMENT / LEADERSHIP / COMMUNITY

KORNCHAWAN NAMCHAIDEE : COMMUNICATION FOR ECOTOURISM MANAGEMENT OF BANGNUMPEUNG COMMUNITY, PHAPRADAENG DISTRICT, SAMUTPRAKARN PROVINCE".

THESIS ADVISOR :ASSOC.PROF. PATCHANEE CHEYJUNYA, 133 pp. ISBN 974-14-3817-6.

The objectives of this research are to study the communication methods of members of Bangnumpeung Community, Phapradaeng District, Samutprakarn Province in eco-tourism development; and to study the role of the community leaders in eco-tourism development in the community. Key methodologies used for this qualitative research are participated and non-participated observation, as well as in-depth interview with key informants.

The results are as follows:

1. The methods of communications used by Bangnumpeung Community members for tourism development can be divided into three phases;

1.1 *Initiation Phase* - Communication methods used in this phase were intra-personal communication, informal interpersonal communication and formal interpersonal communication. At first, the President of Bangnumpeung District Administration Organization used intra-personal communication to initiate ideas to solve problems in the community. Then, he used informal interpersonal communication to discuss his ideas with the community leaders. After that, the ideas were discussed by using formal interpersonal communication (district hearing, public announcement) and informal interpersonal communication (verbal communication.) Topics discussed were agenda for district hearings, possible solutions for solving the problems of oversupply, and eco-tourism development in the community.

1.2 *Preparation Phase* - While the District Administration Organization and community leaders started communicate with people in the community, communication methods used in this phase were formal interpersonal communication (formal meetings with public organizations concerned) and informal interpersonal communication (discussions with people in the community). Channels of communication were letters from public organizations and discussion with family leaders. The objective of the communication during this phase was to convince people in the community about the benefits of eco-tourism development within the community.

1.3 *Implementation Phase* - During this phase, the leaders of the community tried to co-ordinate with key local organizations in the community to promote and manage eco-tourism in the community. Communication methods used during this phase were informal and formal interpersonal communication. Informal discussion about the benefits of tourism promotion was held between the community leaders and leaders of local organizations. Formal discussion was used to communicate with the public sector in order to ask for support. In addition, the community leaders also coordinated with the media to promote tourism in the community. In doing so, communication methods used were word-of-mouth communication with the media, leaflets, and exhibition boards. Communication between members of the community, meanwhile, was conducted using informal oral communication. Key channels of communications were verbal communication in grocery stores, public announcement and local news station. Key topics communicated were sustainable tourism development.

2. Roles of community leaders in eco-tourism development in Bangnumpeung Community can be divided into three phases namely;

2.1 *Initiation Phase* - Mr. Samnau Rasamit, the President of Bangnumpeung District Administration Organization, was the one who initiated the idea of tourism promotion in the community as he wanted to improve the quality of life of people in the area.

2.2 *Preparation Phase* - Leaders and senior citizens of the community, led by the President of Bangnumpeung District Administration Organization who helped set the implementation plan, played major role in eco-tourism development in Bangnumpeung Community.

Department .....Public Relations..... Student's Kornchawan Namchaidée

Field of study ..Development Communication.. Advisor's.....

Academic year .....2005.....

## กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความช่วยเหลืออย่างดียิ่งจากผู้มีพระคุณหลายท่าน ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ อาจารย์ที่ปรึกษา รศ.พัชนี เขยจรรยา ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ รศ.อุบลวรรณ เปรมศรีรัตน์ และกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ อาจารย์ ดร.พนม คลีฉายา ที่กรุณาสละเวลาในการให้คำปรึกษาอันเป็นประโยชน์และตรวจแก้ไขวิทยานิพนธ์จนเสร็จสมบูรณ์

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณ คุณสำเนา รัศมีทัต ที่เอื้อเฟื้อข้อมูลและความช่วยเหลือในการขอเก็บข้อมูลจากผู้ให้สัมภาษณ์ทุกท่าน และขอขอบพระคุณ เจ้าหน้าที่และผู้นำชมชนบางน้ำผึ้งทุกท่านที่ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีในการสัมภาษณ์

ขอกราบขอบพระคุณคุณพ่อสมพงษ์ คุณแม่เมทิตี น้ำใจดี ที่สนับสนุนผู้วิจัย ทั้งด้านทุนทรัพย์ ความเอาใจใส่ ดูแลห่วงใย ผู้วิจัยตั้งแต่เล็กจนโต

ขอขอบคุณเพื่อนๆ ทั้งเพื่อนปริญญาโท จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โอ้ กอล์ฟ วิน เจียบ ตลอดจนเพื่อนปริญญาตรี ธรรมศาสตร์ทุกคน สำหรับความช่วยเหลือและให้กำลังใจ ที่คอยช่วยเหลือ ให้คำแนะนำ และมีมิตรภาพที่ดี ที่มีให้ผู้วิจัยตั้งแต่วันแรกที่ได้พบกัน

สุดท้ายที่ลืมไม่ได้ ขอขอบคุณ พี่แจ๊ค รณชาติ บุตรแสนคม ที่ให้ความช่วยเหลือทุกอย่างจนกระทั่งวิทยานิพนธ์เล่มนี้สำเร็จลุล่วงด้วยดี

## สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ซ
สารบัญภาพ.....	ฅ
สารบัญแบบจำลอง.....	ญ
<b>บทที่ 1 บทนำ.....</b>	<b>1</b>
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์การวิจัย.....	5
ปัญหานำการวิจัย.....	6
ขอบเขตการวิจัย.....	6
นิยามศัพท์ต่างๆ ที่ใช้ในการวิจัย.....	6
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากงานวิจัย.....	8
<b>บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....</b>	<b>9</b>
แนวความคิดเกี่ยวกับการสื่อสาร.....	9
แนวความคิดเกี่ยวกับการสื่อสารเพื่อการจัดการ.....	20
แนวความคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์.....	38
แนวความคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม.....	40
แนวความคิดเกี่ยวกับผู้นำ.....	49

บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย.....	61
กลุ่มเป้าหมายในการวิจัย.....	61
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	62
การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	63
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	65
บทที่ 4 ผลการวิจัย.....	66
ข้อมูลเบื้องต้นของชุมชนบางน้ำผึ้ง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ.....	66
วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 วิธีการสื่อสารของสมาชิกในชุมชนบางน้ำผึ้ง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ ที่ใช้ในการจัดการการท่องเที่ยว.....	89
วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 บทบาทของผู้นำชุมชนที่มีต่อการจัดการการท่องเที่ยว ของชุมชนบางน้ำผึ้ง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ.....	113
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	119
สรุปผลการวิจัย.....	119
อภิปรายผล.....	121
ข้อเสนอแนะ.....	127
ข้อเสนอแนะทั่วไป.....	128
รายการอ้างอิง.....	129
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	133

## สารบัญตาราง

ตารางที่

หน้า

1	สรุปวัตถุประสงค์ของการสื่อสาร.....	11
---	------------------------------------	----

## สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
1	ภาพถ่ายมุมสูงจากอาคารบริเวณสาร.....	67
2	ป้ายแสดงพื้นที่ทรัพย์สินของรัฐสงวนไว้เพื่อสร้างสวนกลางมหานคร.....	68
3	เขื่อนคอนกรีตเสริมเหล็กที่สร้างโดยกรมโยธาธิการ.....	68
4	ประตูน้ำบริเวณปากคลองบางกระเจ้า.....	68
5	ทางเดินคอนกรีตเสริมเหล็กภายในชุมชน.....	69
6	ทางเดินคอนกรีตเสริมเหล็กภายในชุมชน.....	70
7	บ้านเรือนชาวบ้านที่อยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยา.....	70
8	ฝั่งตรงข้ามคือแขวงบางนา กรุงเทพมหานคร.....	72
9	อุโบสถโบราณของวัดบางน้ำผึ้งนอก.....	73
10	ภาพวาดจิตรกรรมฝาผนังสมัยอยุธยาในอุโบสถ.....	73
11	บรรยากาศบริเวณตลาดน้ำในวันธรรมดา.....	74
12	บรรยากาศบริเวณตลาดน้ำในวันเสาร์ - อาทิตย์.....	75
13	ทำน้ำสาธารณะภายในชุมชนบางน้ำผึ้ง.....	76
14	บรรยากาศบริเวณทางเข้าตลาดน้ำ.....	77
15	ร้านค้าที่อยู่ในเรือ.....	77
16	จุดจำหน่ายอาหารที่ตั้งอยู่บริเวณริมทางเดิน.....	78
17	ศาลาไทยริมน้ำสำหรับนั่งพักผ่อน.....	78
18	ดอกไม้ประดิษฐ์จากเกล็ดปลา สีน้าหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์.....	79
19	ศาลานวดแผนโบราณของกลุ่มบางน้ำผึ้งแผนไทยภายในบริเวณตลาดน้ำ.....	80
20	เรือเช่าสำหรับท่องเที่ยวบริเวณตลาดน้ำ.....	81
21	คุณक्रमะลิ พูนสวัสดิ์ ผู้ให้ข้อมูลหลักในการสัมภาษณ์.....	82
22	บ้านพักโฮมสเตย์.....	82

ภาพที่		หน้า
23	บรรยากาศภายในบ้านพักโฮมสเตย์.....	83
24	การเตรียมสถานที่พักให้กับนักท่องเที่ยว.....	83
25	การที่จักรยานท่องเที่ยวรอบชุมชน.....	85
26	ภาพนักท่องเที่ยวที่เช่าจักรยาน.....	85
27	ป้ายประกาศที่ติดอยู่บริเวณชุมชน.....	111
28	หอกระจายข่าวในชุมชน.....	112

## สารบัญแบบจำลอง

แบบจำลองที่		หน้า
1	วิธีการคลี่คลายปัญหา.....	29
2	ลำดับขั้นตอนการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนบางน้ำผึ้ง.....	90
3	การสื่อสารในการบริการหรือของกลุ่มผู้นำชุมชน.....	93
4	การสื่อสารของกลุ่มผู้นำชุมชนกับชาวบ้านผ่านประชาคมตำบล.....	96



## บทที่ 1

### บทนำ

#### ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

“บางน้ำผึ้ง” คือชื่อชุมชนแห่งหนึ่งที่ตั้งอยู่ในอำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ ซึ่งมีจุดเด่นที่เป็นที่ทราบกันดีว่า คือ พื้นที่สีเขียวที่อยู่ท่ามกลางความเจริญเติบโตของกรุงเทพมหานคร โดยตั้งอยู่ในพื้นที่ที่เป็นคูงโอบล้อมด้วยแม่น้ำเจ้าพระยาทำให้มีลักษณะคล้ายกับกระเพาะหมู พื้นที่สีเขียวแห่งนี้จึงมีชื่อเรียกอีกชื่อหนึ่งคือ “เกาะกระเพาะหมู” มีอาณาเขตครอบคลุมพื้นที่ 6 ตำบล คือ ตำบลทรงคนอง ตำบลบางยอ ตำบลบางกระเจ้า ตำบลบางน้ำผึ้ง ตำบลบางกอบัว และตำบลบางกระสอบ มีเนื้อที่รวมประมาณ 11,819 ไร่ โดยยังคงความสมบูรณ์ตามรูปแบบสวนเกษตรดั้งเดิม ที่เหลืออยู่เพียงผืนเดียวและเป็นผืนสุดท้ายที่อยู่ใกล้กรุงเทพมหานครมากที่สุด

ปี พ.ศ.2520 คณะรัฐมนตรีจึงมีมติให้อนุรักษ์พื้นที่สีเขียวในบริเวณ 6 ตำบลนี้ บริเวณนี้จึงเป็นแหล่งผลิตอากาศบริสุทธิ์ให้กับประชาชนในเขตจังหวัดสมุทรปราการและกรุงเทพมหานคร ช่วยกรองฝุ่นละอองและมลพิษทางอากาศ จนกล่าวได้ว่าเป็น “ปอดของกรุงเทพมหานคร”

ตำบลบางน้ำผึ้งมีเนื้อที่ประมาณ 1,938 ไร่ ลักษณะทางภูมิศาสตร์ที่พื้นที่กว่าร้อยละ 85 ถูกโอบล้อมด้วยแม่น้ำเจ้าพระยา ซึ่งไหลอ้อมทางทิศตะวันออก และอีกสายหนึ่งคือ คลองลาดหลวง ที่ขุดขึ้นทางทิศตะวันตกในสมัยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวท้ายสระ เพื่อลัดแม่น้ำเจ้าพระยา จนทำให้พื้นที่นี้มีสภาพเป็นเกาะที่มีทัศนียภาพสวยงาม การตั้งบ้านเรือนส่วนใหญ่อยู่ริมน้ำ มีโบราณสถานเก่าแก่ตั้งแต่สมัยอยุธยาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ อาจสังเกตได้จากวัดบางแห่งยังคงรักษา ลักษณะเฉพาะของศิลปะมอญโบราณไว้

การคมนาคมนั้นมีทางเข้าออก 2 เส้นทางคือ ทางบกโดยถนนเพชรนิงษ์ และทางน้ำคือ ข้ามเรือมาจากท่าเรือสรรพาวุธ บางนา จึงทำให้สภาพสังคมของ “บางน้ำผึ้ง” ค่อนข้างเป็นสังคมแบบปิด และค่อนข้างถูกโดดเดี่ยวจากสังคมภายนอก จากปัจจัยที่กล่าวมาแล้วนั้น ทำให้ชุมชนบางน้ำผึ้งจำเป็นต้องพยายามพึ่งพาตนเองให้ได้มากที่สุด แม้ว่าชุมชนบางน้ำผึ้งจะเป็นชุมชนที่มีขนาดใหญ่ ประกอบด้วย 11 หมู่บ้าน แต่ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนนั้นมีความเป็นอันหนึ่งอัน

เดียวกันค่อนข้างสูง เนื่องจากเป็นรูปแบบของความสัมพันธ์ในลักษณะสังคมชนบท และความสัมพันธ์ในลักษณะเครือญาติ

ลักษณะเป็นที่ราบลุ่มริมแม่น้ำเจ้าพระยา ทำให้ดินบริเวณนี้มีความอุดมสมบูรณ์ อาชีพของชาวบ้านน้ำผึ้งจึงเป็นอาชีพเกี่ยวกับเกษตรกรรม อันได้แก่ อาชีพทำสวนผลไม้ เช่น มะม่วง น้ำดอกไม้ กัลย ชมพู มะพร้าว เป็นต้น ซึ่งสร้างชื่อเสียงให้แก่ตำบลเป็นอย่างมาก ด้วยเหตุที่พื้นที่แถบนี้มีสวนผลไม้มากมาย น้ำหวานจากดอกไม้บานาชนิด ได้ดึงดูดให้ผึ้งมาอาศัยทำรังอยู่โดยทั่วไป จึงเป็นที่มาของชื่อตำบลบางน้ำผึ้ง ซึ่งต่อมาประมาณปี พ.ศ.2527 จึงเริ่มเกิดปัญหาน้ำท่วมเมื่อถึงฤดูน้ำหลาก และปัญหาน้ำทะเลหนุนสูง จนชาวบ้านได้รับความเสียหายเป็นอย่างมาก ทำให้ต้องเลิกอาชีพเกษตรกรรมไปในที่สุด

จนกระทั่งในปี พ.ศ.2537 กรมโยธาธิการได้สร้างเขื่อนล้อมรอบพื้นที่เพื่อป้องกันน้ำท่วมตามนโยบายปอดแห่งสุดท้ายของคนกรุงเทพฯ ทำให้มีผู้หันกลับมาประกอบอาชีพเกษตรกรรมตามเดิม แต่เมื่อเกิดผลผลิตมากขึ้นจนล้นตลาด ราคาผลผลิตตกลง รายได้ลดลง ส่งผลให้เศรษฐกิจในชุมชนตกต่ำลงไปด้วย เป็นสาเหตุให้เกิดการจัดเวทีประชาคมเพื่อหาทางแก้ปัญหาดังกล่าวขึ้น จึงมีแนวคิดที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวให้เกิดขึ้นในชุมชน โดยนำทรัพยากรและเอกลักษณ์ของชุมชนที่มีอยู่แล้วให้เกิดประโยชน์โดยไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ทำให้เกิดกิจกรรมการท่องเที่ยวรูปแบบต่างๆ อาทิ เช่น ตลาดน้ำ กิจกรรมโฮมสเตย์ กิจกรรมการท่องเที่ยวด้วยจักรยาน เป็นต้น

ภาพการร่วมคิดและร่วมดำเนินการของชาวบ้านที่เป็นสมาชิกชุมชนบางน้ำผึ้งด้วยตนเอง สะท้อนให้เห็นเป็นรูปธรรมที่ชัดเจนจากการรวมตัวกันเป็นกลุ่มองค์กรต่างๆ เพื่อดำเนินกิจกรรมที่สร้างสรรค์และทำประโยชน์ให้กับชุมชนอีกหลายกลุ่ม อาทิ

- กลุ่มสตรีตำบลบางน้ำผึ้ง เป็นการรวมตัวของกลุ่มแม่บ้านเพื่อหาอาชีพเสริมในช่วงเวลาว่าง ด้วยการใช้วัตถุดิบที่หาได้ในท้องถิ่น แล้วผลิตออกมาเป็นผลิตภัณฑ์ เช่น ดอกไม้จันทน์ อาหารแปรรูป ซึ่งทำรายได้ให้กับสมาชิกได้ไม่น้อยเลยทีเดียว

- กลุ่มบางน้ำผึ้งแผนไทย ซึ่งผลิตภัณฑ์ที่ได้รับความนิยมของกลุ่ม คือ ลูกประคบสมุนไพร ยาสมุนไพรต่างๆ ยาหม่องน้ำ เป็นต้น

- กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ คือ กลุ่มออมทรัพย์ของชาวชุมชนบางน้ำผึ้งและชุมชนใกล้เคียง มีการฝากเงิน ถอนเงินและกู้ยืมดอกเบี้ยต่ำ ลักษณะคล้ายกับเป็นธนาคารของชุมชน

- กลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์นมแพะบางน้ำผึ้ง, กลุ่มรูปหอมสมุนไพรสูตรโบราณ, กลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์จากเกล็ดปลา

ภาพเหล่านี้ล้วนแต่แสดงให้เห็นถึงศักยภาพของชุมชนบางน้ำผึ้ง ซึ่งมีปัจจัยที่เป็นองค์ประกอบสำคัญต่อการพัฒนา 2 ประการ ประการแรก คือ ความผูกพันกันทางเครือญาติ ซึ่งทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนข่าวสารและความคิดเห็นระหว่างกันอย่างกว้างขวาง ตลอดจนการร่วมมือช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ประการที่สองเกิดจากบทบาทของกลุ่มผู้นำชุมชน ทั้งอย่างเป็นทางการ เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน องค์การบริหารส่วนตำบล และกลุ่มผู้นำอย่างไม่เป็นทางการ เช่น ประธานกลุ่มสตรี ประธานกลุ่มออมทรัพย์ ผู้อาวุโสในชุมชน เป็นต้น

ด้วยศักยภาพของชุมชนบางน้ำผึ้งดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ทำให้บางน้ำผึ้งเป็นที่รู้จักโดยทั่วไป ประกอบกับสภาพแวดล้อมที่ยังคงความสมบูรณ์ตามธรรมชาติที่งดงาม ยิ่งเป็นปัจจัยเสริมซึ่งดึงดูดความสนใจจากสังคมภายนอกให้เข้าไปเยี่ยมชมเยือนชุมชนแห่งนี้ และเป็นการเข้ามาเยี่ยมชมเยือนในรูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (Ecotourism) เป็นแนวคิดหนึ่งของกระแสการเปลี่ยนแปลงในยุคปัจจุบัน หลายประเทศต่างพากันยอมรับถึงความสำคัญของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ซึ่งมีผลต่อเศรษฐกิจของประเทศเกือบทุกประเทศ ทั้งนี้ประเทศพัฒนาแล้วและกำลังพัฒนา ต่างใช้การท่องเที่ยวเป็นกลยุทธ์ที่สำคัญประการหนึ่ง ในการเร่งรัดและส่งเสริมการพัฒนาระบบเศรษฐกิจของประเทศ (สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, 2540) อุตสาหกรรมท่องเที่ยวจึงเป็นอีกกิจกรรมหนึ่งทางเศรษฐกิจ ที่สามารถทำรายได้เป็นเงินตราต่างประเทศเข้าสู่ประเทศ

นโยบายการท่องเที่ยวแบบชุมชนและการพัฒนาแบบยั่งยืน จะไม่สามารถประสบความสำเร็จได้ หากขาดการทำงานที่สอดคล้องกันทั้งของภาครัฐ ความร่วมมือของภาคเอกชน และโดยเฉพาะอย่างยิ่งการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่น โดยการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาตามแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืนและต่อเนื่อง ซึ่งนำไปสู่การก่อให้เกิดจิตสำนึก (Civic Consciousness) ร่วมกัน มารวมตัวกันเป็นกลุ่มหรือองค์กร (Civic Group/Organization) เพื่อร่วมกันแก้ปัญหาหรือกระทำการบางอย่างให้บรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกัน ภายใต้ระบบการจัดการโดยมีการเชื่อมโยงเป็นเครือข่าย (Civic Network) (ฐรัชย์ ศุภวงศ์, 2542) และกลไกหลักสำคัญที่ใช้ในการจัดการและเชื่อมโยงเครือข่ายต่างๆ เพื่อสร้างความเป็นชุมชนเข้มแข็ง ก็คือ "การสื่อสาร"

“การสื่อสาร” จะเป็นปัจจัยหนึ่งที่สามารถลดปัญหาและผลกระทบ ที่เกิดขึ้นภายในท้องถิ่นอันเป็นผลสืบเนื่องมาจากการที่ชุมชนท้องถิ่นขาดความรู้เท่าทันในปัญหาที่จะเกิดขึ้นในชุมชน ขาดความภูมิใจในวิถีชีวิตของตน จึงทำให้คนต่างถิ่นยึดครองพื้นที่เพื่อประกอบธุรกิจท่องเที่ยว ส่งผลให้คนท้องถิ่นส่วนใหญ่กลายเป็นลูกจ้างแรงงาน หรืออพยพออกไปอยู่ที่ถิ่นอื่น เกิดการล่มสลายทางสังคมและวัฒนธรรม ขาดเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นซึ่งเป็นสิ่งที่ดึงดูดนักท่องเที่ยว ทำให้แหล่งท่องเที่ยวเสื่อมโทรมและหมดคุณค่าในที่สุด ดังนั้นการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวพื้นที่ใดๆ ให้ประสบความสำเร็จอย่างยั่งยืน ภาครัฐจะต้องทราบดีถึงแนวความคิด และความต้องการของชุมชนท้องถิ่น ก่อนวางนโยบายหรือดำเนินการส่งเสริมการท่องเที่ยวในท้องถิ่นนั้น

การสื่อสารจะเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาสร้างสรรค์ความเจริญก้าวหน้า (เกคินี จุฑาวิจิตร, 2542) ซึ่งการที่จะเปลี่ยนแปลงสังคมไปในทิศทางที่เหมาะสมนั้น ย่อมต้องอาศัยการสื่อสาร ดังนั้นการสื่อสารและการเปลี่ยนแปลงจึงมีความสัมพันธ์เชิงเหตุและผลซึ่งกันและกัน กล่าวคือ การสื่อสารเป็นเงื่อนไขสำคัญ เป็นสาเหตุหลักที่ทำให้สังคมเปลี่ยนแปลงไปสู่ความทันสมัย โดยยังมีการสื่อสารมากเท่าไร ก็ยิ่งส่งผลให้สังคมเปลี่ยนแปลงมากเท่านั้น (ปาริชาติ สถาปิตานนท์ สโรบล, 2542)

กระบวนทัศน์ทางเลือกของการสื่อสารเพื่อเปลี่ยนแปลงสังคม (The Alternative Paradigm of Communication for Social Change) ถือเป็นแนวคิดของการสื่อสารภายใต้กรอบการเปลี่ยนแปลงทางสังคมแบบใหม่ที่มุ่งเน้นประชาชนเป็นศูนย์กลางของการเปลี่ยนแปลง และแสวงหาหนทางที่จะทำให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนในระดับชุมชน สังคม ประเทศหรือระดับโลก ซึ่งประเด็นสำคัญของกระบวนทัศน์แบบทางเลือกใหม่ในการสื่อสารเพื่อการเปลี่ยนแปลงคือ กระบวนการสนทนาโต้ตอบกัน (Dialogue Process) ของสมาชิกในสังคม

กระบวนการสนทนาโต้ตอบกัน (Dialogue Process) ของสมาชิกในสังคม มุ่งคำนึงถึงความเท่าเทียมกันของบุคคล (Equal Basis) เกี่ยวกับกระบวนการร่วมกันคิด ร่วมกันรับฟัง และเคารพในความคิดผู้อื่น ตระหนักในสิทธิและหน้าที่ของตนบนพื้นฐานของความเท่าเทียมกัน เพื่อค้นหาแนวทางในการเปลี่ยนแปลงสังคมและดำเนินการร่วมกันในการแสดงความคิดเห็น (Right to Communicate) โอกาสในการรับรู้และเข้าถึงข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวข้อง (Accessibility to Information) อันจะนำไปสู่การเกิดจิตสำนึกเชิงสาธารณะร่วมกัน (Public Conscientization) นำไปสู่การสื่อสารเชิงประชาธิปไตยที่จะนำไปสู่การเพิ่มพลัง (Empowerment) ให้กับสมาชิกในสังคมและเป็นการกระตุ้นให้ประชาชนรู้สึกเป็นเจ้าของกิจกรรม

หรือโครงการที่ได้ร่วมกันกำหนด ตลอดจนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการเอาใจใส่ดูแลและตรวจสอบโครงการต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง (ปาริชาติ สถาปิตานนท์ สโรบล, 2542)

รูปแบบการสื่อสารจะทำหน้าที่ยึดและโยงสมาชิกของกลุ่มหรือชุมชนให้มีความรู้ ความเข้าใจและทัศนคติร่วมกัน ร่วมประสานการกระทำกับคนอื่นๆ เพื่อผลประโยชน์ร่วมกันของทั้งชุมชน ยึดเอาผลประโยชน์ของชุมชนเป็นหลัก การสื่อสารนั้นเป็นหัวใจของการสร้างพันธะทางสังคม (Social Bonds) ที่จะนำไปสู่การกระทำร่วมกัน ภายในกลุ่มหรือชุมชน (Collective Action) ที่สลายให้กลายเป็นชุมชนที่เข้มแข็งและพัฒนาด้วยพลังกำลังของตนได้อีกครั้ง (กิตติ กัญภัย. "การสื่อสารชุมชน : แนวคิดหลักเพื่อการพัฒนา" วารสารนิเทศศาสตร์ ปีที่ 18 ฉบับที่ 2)

ชุมชนบางน้ำผึ้งก็เป็นอีกชุมชนหนึ่งที่ใช้ประโยชน์จากการสื่อสารในการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน โดยการยึดโยงสมาชิกในชุมชน สร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยว โดยมีความเป็นมาตั้งแต่ยังไม่ได้เกิดการท่องเที่ยวภายในชุมชน จนกระทั่งเกิดการจัดการการท่องเที่ยวขึ้นภายในชุมชนบางน้ำผึ้ง

จากความสำคัญดังกล่าว การสื่อสารในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชนบางน้ำผึ้ง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ จึงสามารถเป็นแบบอย่างที่ดีในการสร้างความสมดุลของการอนุรักษ์และการพัฒนา การวางแผนการจัดการที่ดี จะก่อให้เกิดพัฒนา การก่อตัวที่เป็นรูปแบบและมีประสิทธิผลอย่างยิ่งในการสร้างชุมชนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวบนแนวคิด "การท่องเที่ยวแบบชุมชน ผสมผสานกับการพัฒนาแบบยั่งยืน"

#### วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาวิธีการสื่อสารของสมาชิกในชุมชนบางน้ำผึ้ง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ ที่ใช้ในการจัดการการท่องเที่ยว
2. เพื่อศึกษาบทบาทของผู้นำชุมชนที่มีต่อการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนบางน้ำผึ้ง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ

## ปัญหานำการวิจัย

1. วิธีการสื่อสารทั้งด้านช่องทางและเนื้อหาในการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนบางน้ำผึ้งเป็นอย่างไร
2. ผู้นำชุมชนมีบทบาทอย่างไรในการสื่อสารการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนบางน้ำผึ้ง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ

## ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาวิธีการสื่อสารในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ของสมาชิกชุมชนบางน้ำผึ้ง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ โดยวิเคราะห์ภายใต้บริบททางการสื่อสาร ผู้วิจัยได้ใช้กรอบแนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสารเพื่อการจัดการ แนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสาร แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม และแนวคิดเกี่ยวกับผู้นำ มาวิเคราะห์ส่วนต่าง ๆ ของการวิจัย

## นิยามศัพท์

การจัดการการท่องเที่ยว หมายถึง การดำเนินงานของสมาชิกในชุมชนบางน้ำผึ้ง บุคคล และหน่วยงานภายนอก ในการร่วมกันจัดการการท่องเที่ยวให้สามารถดำเนินงานได้อย่างต่อเนื่อง และมีประสิทธิภาพ ภายใต้สถานการณ์การดำเนินงานทั่วไป สถานการณ์การแก้ไขปัญหาที่เกิดจากการดำเนินงาน และสถานการณ์การปรับปรุงและพัฒนาการท่องเที่ยว โดยแสดงออกในรูปของการเข้าประชุม การแสดงความคิดเห็น การตัดสินใจ การเข้าร่วมประเมินผลคำนึงถึงสภาพธรรมชาติ สภาพสังคม วัฒนธรรม วิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น บนพื้นฐานของความรู้ และความรู้รับผิดชอบ เพื่อเกิดจิตสำนึกต่อความเป็นเอกลักษณ์ และการอนุรักษ์ เป็นประโยชน์กับลูกหลานของชุมชนสืบต่อไป

การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ หมายถึง การท่องเที่ยวที่มุ่งใช้ประโยชน์จากทรัพยากรที่มีอยู่ โดยคำนึงถึงจิตสำนึกเกี่ยวกับการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวให้เหมาะสมกับทรัพยากรที่มีอยู่ เป็นการท่องเที่ยวที่ไม่ทำลายหรือทำให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรม ควบคุมและดูแลทรัพยากร ให้คงสภาพเดิมไว้ให้มากที่สุด เน้นให้นักท่องเที่ยวได้ศึกษาเรียนรู้สภาพแวดล้อมธรรมชาติ วิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของ

คนในพื้นที่ โดยเป็นการท่องเที่ยวที่จะเกิดผลประโยชน์กลับคืนสู่ธรรมชาติ ในขณะเดียวกันก็ต้อง  
เอื้อประโยชน์ต่อชุมชนท้องถิ่นทั้งทางตรงและทางอ้อม

สมาชิกในชุมชนบางน้ำผึ้ง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ หมายถึง  
กลุ่มบุคคลที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ชุมชน ตำบลบางน้ำผึ้ง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ

การมีส่วนร่วม หมายถึง การที่สมาชิกของชุมชนบางน้ำผึ้ง อำเภอพระประแดง จังหวัด  
สมุทรปราการได้เข้ามามีส่วนร่วมเกี่ยวข้องกับกระบวนการตัดสินใจ กระบวนการดำเนินงาน ร่วมรับ  
ผลประโยชน์ และร่วมประเมินผลในการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน การแสดงออกถึงการมีส่วนร่วม  
ร่วมดังกล่าวอาจจะผ่านช่องทางอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ

วิธีการสื่อสาร หมายถึง วิธีการสื่อสารที่สมาชิกในชุมชนบางน้ำผึ้ง อำเภอพระประแดง  
จังหวัดสมุทรปราการ ใช้ในการติดต่อระหว่างกันจนสามารถทำให้เกิดการก่อตัวรวมกลุ่มกันเป็น  
ชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวของชุมชนบางน้ำผึ้ง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ โดยอาจมี  
วัตถุประสงค์เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ระหว่างบุคคล ระหว่างหน่วยงาน หรือ  
ระหว่างบุคคลและหน่วยงาน โดยอาจจะสื่อสารในรูปของการพูด การเขียน การอ่าน การประชุม

ผู้นำชุมชน หมายถึง บุคคลในชุมชนบางน้ำผึ้งที่มีอิทธิพลหรือความสามารถโน้มน้าวใจ  
ให้สมาชิกในชุมชนบางน้ำผึ้งปฏิบัติตามได้ โดยแบ่งเป็น 2 ประเภทกว้างๆ คือ 1.ผู้นำแบบเป็น  
ทางการ คือ ผู้ที่มีอำนาจหน้าที่ได้รับการคัดเลือกและแต่งตั้งจากทางราชการ เช่น กำนัน  
ผู้ใหญ่บ้าน กรรมการหมู่บ้านและตำบล ตลอดจนข้าราชการประเภทต่างๆ รวมไปถึงเจ้าหน้าที่  
องค์การบริหารส่วนตำบลอีกด้วย 2.ผู้นำแบบไม่เป็นทางการ คือ ผู้ที่มีอิทธิพล มีความสามารถ  
ความรู้ทันสมัย และรู้สถานการณ์ของชุมชนบางน้ำผึ้ง ไม่ได้รับมอบหมายหน้าที่จากทางราชการ  
แต่เมื่อชาวบ้านในชุมชนบางน้ำผึ้งเกิดความเดือดร้อนหรือมีปัญหา ก็สามารถพึ่งพาอาศัยได้ เช่น  
ผู้อาวุโสของชุมชน เจ้าอาวาสวัด

บทบาทของผู้นำชุมชน หมายถึง บทบาทของบุคคลที่สามารถให้ความช่วยเหลือ ให้  
คำแนะนำ ชี้แนวทาง แก้ปัญหา คลี่คลายปัญหา เป็นต้น ให้แก่สมาชิกของชุมชนบางน้ำผึ้ง อำเภอ  
พระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ และได้รับความเคารพนับถือ และการยอมรับในความสามารถ  
ที่ทำให้เกิดการรวมกลุ่มเป็นชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวบางน้ำผึ้ง อำเภอพระประแดง จังหวัด  
สมุทรปราการ

### ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เพื่อเป็นประโยชน์กับการส่งเสริมและพัฒนาชุมชนบางน้ำผึ้ง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ และชุมชนอื่นๆ ในการเลือกใช้วิธีการสื่อสารที่เหมาะสม ในการบริหารการจัดการการท่องเที่ยว อันนำไปสู่การพัฒนาแบบยั่งยืน
2. ผลที่ได้จากการวิจัยจะเกิดประโยชน์ต่ออุตสาหกรรมการท่องเที่ยวโดยตรง และสามารถเป็นแนวทางในการนำไปประยุกต์ใช้ในการส่งเสริม สร้างความรู้ความเข้าใจ ในการจัดตั้งและพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชน หรือองค์กรอื่นๆ อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มชุมชนที่ทำการจัดการการท่องเที่ยว
3. ผลการวิจัยจะเป็นแนวทางในการพัฒนาศักยภาพด้านการสื่อสารเพื่อการพัฒนาชุมชน



## บทที่ 2

### แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง "การสื่อสารในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชนบางน้ำผึ้ง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ" ผู้วิจัยได้นำ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อนำมาใช้เป็นกรอบอ้างอิงประกอบการศึกษา ดังนี้

- ก. แนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสาร ✓
- ข. แนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสารเพื่อการจัดการ ✓
- ค. แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ✓
- ง. แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม ✓
- จ. แนวคิดเกี่ยวกับผู้นำ ✓

#### ก. แนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสาร

การศึกษาเรื่อง "การสื่อสารในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชนบางน้ำผึ้ง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ" มุ่งศึกษาในประเด็นการสื่อสารที่ใช้ในการจัดการชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวเป็นสำคัญ ดังนั้นจึงควรทำความเข้าใจในเรื่องแนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสาร เพื่อจะเป็นพื้นฐานความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวของชุมชนบางน้ำผึ้งอีกด้วย โดยมีประเด็นที่น่าสนใจ ดังนี้

##### 1. ความหมายของการสื่อสาร

ได้มีผู้ให้คำจำกัดความของการสื่อสารไว้มากมาย ดังนี้

คำศัพท์ว่า Communication หรือภาษาไทยว่า การสื่อสาร นั้นมีผู้ให้ความหมายไว้ต่างๆ กัน เช่น Aristotle ให้คำจำกัดความว่า การสื่อสาร คือการแสวงหา "วิธีการชักจูงใจที่พึงมีอยู่ทุกรูปแบบ"

ปรมา สตะเวทิน ให้คำจำกัดความว่า การสื่อสาร คือ กระบวนการของการถ่ายทอดสาร (Message) จากบุคคลฝ่ายหนึ่ง ซึ่งเรียกว่า ผู้ส่งสาร (Source) ไปยังบุคคลอีกฝ่ายหนึ่ง ซึ่งเรียกว่าผู้รับสาร (Receiver) โดยผ่านสื่อ (Channel)

กริช สิบสนธิ์ ให้คำจำกัดความว่า การสื่อสารเป็นกระบวนการถ่ายทอดที่ไม่หยุดนิ่ง มีการรับรู้และโต้ตอบ-การถ่ายทอดสาร (ข่าวสาร, ข้อมูล, ความคิด, อารมณ์, ความรู้สึก) จะเป็นการไป ตามทักษะประสบการณ์ ความรู้ ความสนใจของผู้รับสาร (ผู้ฟัง, ผู้อ่าน) จะเป็นผู้ตีความ กำหนดความหมาย สิ่งที่เราได้ยิน ได้เห็น ได้รับรู้ บางครั้งจึงพูดกันว่า ผู้รับสารคือ ผู้กำหนด สาร คนฟังหลายคน ก็จะตีความออกไปหลายทาง (เข้าใจไม่ตรงกัน) ซึ่งเป็นอุปสรรคหรือปัญหา ในการสื่อสารที่เกิดขึ้นเสมอ ผู้ส่งสารจึงต้องระมัดระวังในการเสนอสาร โดยปรับให้เหมาะสมกับ ผู้ฟังแต่มีได้หมายความว่าต้องแก้ไขสารเพื่อเอาใจผู้ฟัง

เสถียร เรยประทับ (2538) ให้คำจำกัดความว่า การสื่อสาร คือ กระบวนการที่ความคิด หรือข่าวสารถูกส่งจากแหล่งสารไปยังผู้รับสาร ด้วยเจตนาที่จะเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมบางประการ ของผู้รับสาร

นอกจากนี้ยังมี นักทฤษฎีการสื่อสารอีกหลายๆ ท่านที่เป็นนักทฤษฎีชาวตะวันตกได้ให้คำ นิยามแตกต่างกันอีกมากมายเช่น

~~George A. Miller การสื่อสาร หมายถึง การถ่ายทอดข่าวสารจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่ง~~

✓ George Gerbner คือ การแสดงกิริยาสัมพันธ์ทางสังคม (Social Interaction) โดยใช้ สัญลักษณ์และระบบสาร (Message Systems)

✓ Wilbur Schramm การสื่อสารคือการมีความเข้าใจ ร่วมกันต่อเครื่องหมายที่แสดงว่า ข่าวสาร (Informational Signs)

✓ Everett M. Rogers และ F. Floyd Shoemaker การสื่อสาร คือกระบวนการซึ่งสารถูกส่ง จากผู้ส่งสารไปยัง ผู้รับสาร



Charles E. Osgood ในความหมายโดยทั่วไปแล้ว การสื่อสารเกิดขึ้นเมื่อฝ่ายหนึ่ง คือ ผู้ส่งสารมีอิทธิพลต่ออีกฝ่ายหนึ่ง คือ ผู้รับสารโดยใช้สัญญาณต่าง ๆ ซึ่งถูกส่งผ่านสื่อที่เชื่อมระหว่างสองฝ่าย

และนักทฤษฎีการสื่อสารชาวตะวันตกอีกมากมาย เป็นต้น

ซึ่งจากคำจำกัดความ หรือนิยามดังกล่าว จะเห็นได้ว่าแม้จะมีผู้ให้ความหมายของคำว่า "การสื่อสาร" แตกต่างกันไป แต่ทุกคำนิยามหรือคำจำกัดความ จะอยู่บนพื้นฐานแนวคิดเดียวกัน กล่าวคือ การสื่อสารของมนุษย์ จะต้องประกอบไปด้วยสองฝ่ายที่มีความสัมพันธ์ คือ ฝ่ายผู้ส่งสารฝ่ายหนึ่ง กับฝ่ายผู้รับสารอีกฝ่ายหนึ่ง การสื่อสารจึงจะเกิดขึ้นได้โดยส่งข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ (Message) ผ่านทางสื่อ (Channel)

## 2. วัตถุประสงค์ของการสื่อสาร

การสื่อสารของมนุษย์ ประกอบไปด้วยฝ่ายผู้ส่งสาร กับ ฝ่ายผู้รับสาร ดังนั้นวัตถุประสงค์ของการสื่อสารจึงต้องมอง 2 แง่มุม คือ ในแง่มุมของฝ่ายผู้ส่งสาร (Source) กับแง่มุมของฝ่ายผู้รับสาร (Receiver)

ซึ่งโดยทั่วไป เราสรุปกันถึงวัตถุประสงค์ของการสื่อสารทั้งสองฝ่ายได้ดังนี้ คือ

วัตถุประสงค์ของผู้ส่งสาร	วัตถุประสงค์ของผู้รับสาร
1. เพื่อแจ้งให้ทราบ	1. เพื่อทราบ
2. เพื่อสอนหรือให้การศึกษา	2. เพื่อการศึกษา
3. เพื่อความบันเทิง	3. เพื่อความพอใจ
4. เพื่อเสนอหรือชักจูงใจ	4. เพื่อกระทำหรือตัดสินใจ

### ตารางที่ 1 สรุปวัตถุประสงค์ของการสื่อสาร

จากตารางสรุปวัตถุประสงค์ของการสื่อสารดังกล่าวข้างต้นนี้ แสดงให้เห็นว่าการสื่อสารจะประสบความสำเร็จ หรือมีประสิทธิภาพ จะต้องดำเนินการให้วัตถุประสงค์ทั้งของผู้รับ และ วัตถุประสงค์ของผู้ส่งสารตรงกัน (ตามตาราง) เช่น ผู้ส่งสาร ต้องการสื่อสาร เพื่อการจูงใจ ให้ผู้รับ

สารเกิดการตัดสินใจ เป็นต้นว่า ผู้ส่งสารสื่อสารโดยการโฆษณาสินค้าเพื่อจูงใจให้ผู้รับสารตัดสินใจซื้อสินค้านั้นแต่ปรากฏว่า ผู้รับสารไม่เกิดการตัดสินใจ แต่กลับเพียงแต่รับทราบเท่านั้น เป็นต้น ซึ่งเท่ากับว่า การสื่อสารครั้งนี้ประสบความล้มเหลว (Communication Breakdown) ดังนั้น จึงต้องตระหนักถึงการสื่อสารให้ถูกต้องเพื่อเสริมสร้างให้เกิดประสิทธิภาพในการสื่อสารอย่างเต็มที่

นอกจากนั้น สิ่งที่สำคัญอีกประการหนึ่งของความสำเร็จ หรือประสิทธิภาพ ในการสื่อสารจะต้องคำนึงถึงอย่างมากก็คือ ช่องทางหรือสื่อในการสื่อสาร

### 3. ประสิทธิภาพของสื่อมวลชน สื่อเฉพาะกิจ และสื่อบุคคล

ในกระบวนการสื่อสารมีองค์ประกอบที่สำคัญ 4 ประการ ได้แก่

1. ผู้ส่งสาร
2. สาร
3. สื่อ
4. ผู้รับสาร

องค์ประกอบทั้ง 4 นี้ มีส่วนสำคัญในการกำหนดความสำเร็จของการสื่อสารที่จะทำให้ ผู้รับสารเกิดความตระหนัก มีทัศนคติและพฤติกรรมไปในแนวทางที่ผู้ส่งสารตั้งใจ

#### 4. สาร

สาร คือ ผลผลิตของผู้ส่งสารที่ถ่ายทอดความคิด ความรู้สึก ความต้องการ ข่าวสาร และ วัตถุประสงค์ของตนที่ปรากฏออกมา (Actual Physical Product of The Source) ในรูปของรหัส (Code) เช่นเมื่อเราพูดถึงสาร สารก็คือสิ่งที่เราพูด เมื่อเราเขียนสาร สารก็คือสิ่งที่เราเขียน เมื่อเราแสดงกิริยาท่าทาง สารก็คือกิริยาท่าทาง เมื่อเราอ่านหนังสือพิมพ์ สารก็คือข่าว และข้อความในหนังสือพิมพ์

ปัจจัยที่ที่มีส่วนกำหนดประสิทธิภาพของสาร ซึ่งส่งผลต่อประสิทธิผลของการสื่อสารมีอยู่ 3 ประการ คือ

## 1. รหัสสาร (Message Code)

สารที่ผู้ส่งออกไปเพื่อถ่ายทอดความคิด ความรู้สึก ความต้องการ ข่าวสาร และ วัตถุประสงค์ของตนนั้นจะต้องอาศัยรหัส เป็นเครื่องมือถ่ายทอดให้ปรากฏ รหัส คือกลุ่มของ สัญลักษณ์ที่ถูกสร้างขึ้นในลักษณะที่มีความหมายต่อคน สิ่งที่จะเป็นรหัสได้จะต้องมีส่วนประกอบ (Group of Elements) ทำหน้าที่เป็นคำศัพท์ และมีกระบวนการ หรือโครงสร้าง ที่รวม ส่วนประกอบเข้าด้วยกันอย่างได้ความหมาย เป็นการสร้างความสัมพันธ์ (Syntax) ตัวอย่างของ รหัสในการสื่อสาร ได้แก่ ภาษา คณิต การวาดภาพ การเดินระบำ

ภาษา มีส่วนประกอบ เช่น เสียง ตัวอักษร คำ เป็นต้น ส่วนประกอบเหล่านี้ถูกจัดตาม วากยสัมพันธ์ จึงจะมีความหมาย

คณิต มีโน้ตเป็นศัพท์หรือศัพท์เป็นส่วนประกอบ มีการประกอบเพลง ตามกฎเกณฑ์เป็น โครงสร้าง ทำให้มีความหมายต่อผู้ฟัง

การวาดภาพเป็นรหัส เพราะผู้วาดมีส่วนประกอบต่างๆ ในภาพ และมีโครงสร้างที่จัดให้ ส่วนประกอบเหล่านั้นรวมกันแล้วมีความหมาย

โครงสร้างที่ทำให้ส่วนประกอบต่างๆ รวมกันอย่างมีความหมาย หรือการสร้าง ความสัมพันธ์นี้ ทำให้เราสามารถเห็นความแตกต่างระหว่างผู้ส่งสารแต่ละคนได้ กล่าวคือ ผู้ส่งสาร คนหนึ่งก็มีวิธีการสร้างความสัมพันธ์ของส่วนประกอบต่างๆ ในลักษณะหนึ่ง ในขณะที่ผู้ส่งสาร อีกคนหนึ่งก็มีวิธีการในการสร้างความสัมพันธ์ของส่วนประกอบต่างๆ ในอีกลักษณะหนึ่ง

## 2. เนื้อหาสาร

เนื้อหาสารหมายถึงสิ่งที่ป็นสาระเรื่องราวของสารซึ่งถ่ายทอดความคิด เจตนาอารมณ์ และวัตถุประสงค์ของผู้ส่งสาร ส่วนประกอบของเนื้อหาสารก็คือสาระ หรือประเด็นต่างๆ เมื่อนำเอา สาระหรือประเด็นต่างๆ เหล่านี้มารวมกันเป็นโครงสร้าง ก็จะได้เนื้อหาสารทั้งหมด เช่น เราจะพูด เรื่องประชาธิปไตย สาระที่เราจะพูดอาจประกอบไปด้วยหัวข้อย่อย เช่น ความหมายของ ประชาธิปไตย รัฐธรรมนูญ การเลือกตั้ง พรรคการเมือง การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน

เป็นต้น เมื่อเราจัดหัวข้อย่อยเหล่านี้ให้มีความสัมพันธ์กันตามแนวทาง (โครงสร้าง) ที่เหมาะสม ก็จะเป็นเนื้อหาของเรื่องประชาติปไตยที่เราพูด

### 3. การจัดสาร

การจัดสารคือการตัดสินใจของผู้ส่งสารในการเลือกและเรียบเรียงรหัสและเนื้อหาสาร ส่วนประกอบของการจัดสารก็คือ รหัสและเนื้อหาสาร โครงสร้างของการจัดสาร ก็คือการเรียบเรียงรหัสและเนื้อหาสารเป็นรูปแบบที่เรากำหนดเพื่อส่งออกไปยังผู้รับสาร ตัวอย่างเช่น เนื้อหาสาระเรื่องราวต่างๆ ที่ผู้อ่านได้อ่านหนังสือเล่มนี้ตั้งแต่หน้าแรกจนกระทั่งถึงขณะที่อ่านอยู่นี้เป็นการจัดสารตามแนวของผู้เขียนโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้อ่านทราบและเกิดความเข้าใจในเรื่องนิเทศศาสตร์

ในการทำหนังสือพิมพ์ นักหนังสือพิมพ์ จะทำการเลือกข่าวที่จะตีพิมพ์ เลือกใช้ถ้อยคำที่อ่านเข้าใจง่าย มีความหมายชัดเจน การเรียงลำดับเนื้อหาของข่าว ในการเขียนข่าวแต่ละข่าวอาจเขียนรูปแบบปิรามิดหัวตั้ง (Upright Pyramid) หรือปิรามิดหัวกลับ (Inverted Pyramid) มีการโปรยข่าว (Lead) ทุกสิ่งทุกอย่างที่ทำไปนั้นก็เพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจหรือพอใจ การกำหนดขนาดของตัวอักษร เช่น การพาดหัวข่าวใหญ่ด้วยตัวไม้ การพาดหัวข่าวรอง การจัดข่าวบางข่าวไว้หน้า 1 ข่าวอื่นๆ ไว้หน้าถัดไป ย่อมแสดงให้เห็นถึงความสำคัญที่ไม่เท่ากันของข่าวต่างๆ การกระทำดังกล่าวนี้คือ การจัดสาร หรือในกรณีของการโฆษณาทางวิทยุกระจายเสียง ผู้โฆษณาอาจต้องการเรียกร้องความสนใจจากผู้ฟัง โดยใช้ถ้อยคำเช่น "ประกาศ... ประกาศ..." เป็นต้น

ผู้ส่งสารแต่ละคนย่อมมีวิธีการในการจัดสรรสารไม่เหมือนกัน เช่น หนังสือพิมพ์รายวันมี 16 หน้า เราจะมองเห็นได้ว่าแต่ละฉบับพาดหัวข่าวไม่เหมือนกัน เสนอข่าวคนละข่าวกัน ให้ความสำคัญต่อข่าวเดียวกันไม่เท่ากัน จัดภาพประกอบ หรือไม่จัดภาพประกอบข่าว เราอาจกล่าวได้ว่าวิธีการในการจัดสรรสารก็คือ สไตล์ (Style) ของคนแต่ละคน มีลักษณะเป็นของตนเอง ซึ่งไม่เหมือนกับคนอื่น สิ่งที่มีอิทธิพลต่อการจัดสารของผู้ส่งสารคือ

#### 3.1 บุคลิกส่วนตัวของผู้ส่งสาร

บุคลิกลักษณะของบุคคลแต่ละคนนั้นได้รับอิทธิพลจากทักษะในการสื่อสาร ทักษะคิด ความรู้ วัฒนธรรมและสังคม ทำให้คนแต่ละคนมีลีลาในการจัดสารต่างๆ กันไป เช่นเราจะเห็นลีลา

ที่แตกต่างกันในการเขียนของนักประพันธ์ และคอลัมนิสต์ทั้งหลาย นักพูดแต่ละคนก็มีลีลาแตกต่างกัน และหากเรากำหนดลีลาแต่ละคนเราก็จะสามารถจดจำและบอกได้ว่าผู้ส่งสารเป็นใคร เช่น เราอาจบอกได้ว่าสำนวนการเขียนอย่างนี้เป็นของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช พูดอย่างนี้เสียงอย่างนี้ผู้พูดคือ ม.ร.ว.ถนัดศรี สวัสดิวัตน์

### 3.2 ผู้รับสาร

ปัจจัยอีกอันหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อการจัดการของผู้ส่งสารก็คือ ผู้รับสาร ในการสื่อสารนั้นผู้ส่งสารย่อมกำหนดผู้รับสารเป้าหมายของตน และในการจัดการนั้นผู้ส่งสารจะต้องคำนึงถึงผู้รับสารของตนอยู่เสมอว่าผู้รับสารเป็นใคร มีลักษณะอย่างไร มีความสนใจเรื่องอะไร มีความรู้อย่างไร ทั้งนี้เพื่อผู้ส่งสารจะได้จัดการให้เหมาะสมกับผู้รับสาร เพื่อให้ผู้รับสารสามารถถอดรหัสได้ง่าย และสามารถเข้าใจความหมายของสารได้ถูกต้อง เพื่อผู้ส่งสารจะได้บรรลุวัตถุประสงค์ของตน

ทั้งในรหัสสาร เนื้อหาสาร และการจัดการ มีสิ่งที่ประกอบเป็นรหัสสาร เนื้อหาสาร และการจัดการ อยู่ 2 ประการ คือ ส่วนประกอบ (Elements) และโครงสร้าง (Structure)

ส่วนประกอบและโครงสร้างเป็นของสองสิ่งที่เกี่ยวข้องกัน มีสิ่งหนึ่งก็ต้องต้องมีอีกสิ่งหนึ่งสิ่งใด ๆ ก็ตามย่อมประกอบไปด้วย ส่วนประกอบต่าง ๆ (Elements) และส่วนประกอบต่าง ๆ เหล่านี้ถูกรวมกันเข้าเป็นโครงสร้างใดโครงสร้างหนึ่ง (Structure) สิ่งนั้นจึงจะเกิดขึ้นได้ เช่น คำว่า "กวาง" ในคำว่า "กวาง" นั้นมีตัวอักษร ก, ว, และ ง เป็นส่วนประกอบ คำว่า "กวาง" เกิดขึ้นได้เนื่องจากมีการประสมตัวอักษรเหล่านี้ตามโครงสร้างหนึ่ง หากเราเอาตัวอักษรเหล่านี้ประสมกันในโครงสร้างอื่นเราก็จะไม่ได้คำว่า "กวาง" แต่จะได้คำว่า "วางก" หรือ "วกงว" หรือ "งวาก" หรือ "งกวา" ซึ่งไม่ได้ความหมายอะไร อีกตัวอย่างหนึ่งก็คือบ้าน เรามีหน้าต่าง, ประตู, หลังคาเป็นส่วนประกอบ และเมื่อเราจัดส่วนประกอบเหล่านี้ตามแบบหรือตามโครงสร้าง เราก็จะได้บ้านหลังหนึ่ง

### 5. สื่อ

สื่อ คือ พาหนะที่นำพาข่าวสารจากผู้ส่งสารไปยังผู้รับสาร ซึ่งจำแนกได้ 3 ประเภทใหญ่ คือ

## 1. สื่อมวลชน

สื่อมวลชน หมายถึง สื่อที่สามารถจะเข้าถึงกลุ่มผู้รับสารที่มีจำนวนมากและอยู่กันอย่างกระจัดกระจายได้อย่างรวดเร็ว เป็นการแพร่กระจายข่าวสาร ซึ่งสื่อมวลชนของการวิจัยในครั้งนี้ ได้แก่ วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ และนิตยสาร

### 1.1 คุณสมบัติของสื่อมวลชน คือ

1. สามารถเข้าถึงผู้รับหรือกลุ่มเป้าหมายจำนวนมากได้ในเวลาอันรวดเร็ว
2. สามารถให้ความรู้และข่าวสารได้ดี
3. สามารถนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทัศนคติที่ไม่ฝังรากลึกได้

Katz และ Lazarsfeld (Katz and Lazarsfeld, 1955) เห็นว่าการสื่อสารระหว่างบุคคลมีผลต่อการทำให้ผู้รับสารยอมรับที่จะเปลี่ยนแปลงทัศนคติและยอมรับที่จะให้ความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ มากที่สุด ฉะนั้นสื่อบุคคลจึงมีความสำคัญมากกว่าสื่อมวลชนในชั้นจิตใจ ส่วนสื่อมวลชนจะมีความสำคัญในชั้นของการให้ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง และอาจมีผลบ้างในการสร้างทัศนคติเรื่องที่บุคคลยังไม่เคยรับรู้มาก่อน

### 1.2 อิทธิพลของสื่อมวลชน

Joseph T. Klapper (Joseph T. Klapper อ้างใน ปรมะ สตะเวทิน, 2533) ได้เสนอแนวความคิดเกี่ยวกับอิทธิพลของสื่อมวลชนประเภทต่างๆ ที่มีต่อทัศนคติและพฤติกรรมด้านต่างๆ ของประชาชนไว้ดังนี้

อิทธิพลของสื่อมวลชนที่มีต่อประชาชนนั้น ไม่ใช่อิทธิพลโดยตรง แต่เป็นอิทธิพลโดยอ้อม เพราะมีปัจจัยต่างๆ ที่กันอิทธิพลของสื่อมวลชน ปัจจัยดังกล่าวได้แก่

#### 1. ความมีใจโน้มเอียงของผู้รับสาร (Predisposition)

ประชาชนจะมีความคิดเห็น ค่านิยม และมีความโน้มเอียงที่จะประพฤติปฏิบัติอย่างใดอย่างหนึ่งอยู่ก่อน ซึ่งได้รับอิทธิพลจากการคบหาสมาคมกับคนอื่น และสถาบันสังคมที่ตนเป็น



สมาชิก เมื่อบุคคลผู้นั้นสัมผัสกับสื่อมวลชน ก็จะนำเอาทัศนคติ ค่านิยม และพฤติกรรมเหล่านั้นติดตัวมาด้วย

## 2. การเลือกของผู้รับสาร (Selective Processes)

ประชาชนจะเลือกรับสารที่สอดคล้องกับความคิดเห็น และความสนใจของตนและจะหลีกเลี่ยงไม่ยอมรับสารที่ไม่สอดคล้อง หรือขัดแย้งกับความคิดเห็น และความสนใจของตน ประชาชนจะพยายามตีความตามความเชื่อของตน

## 3. อิทธิพลของบุคคล (Personal Influence)

ข่าวสารจากสื่อมวลชน อาจไม่ได้ไปถึงประชาชนทั่วไปในทันที แต่จะผ่านสื่อบุคคล หรือผู้นำความคิดเห็นก่อนจะไปถึงประชาชน ผู้นำความคิดเห็นมักสอดแทรกความรู้สึกนึกคิดของตนเข้าไปด้วย ผู้นำความคิดเห็น มักจะเป็นคนที่ได้รับความเชื่อถือเลื่อมใสและไว้วางใจจากประชาชนทั่วไป จึงเป็นผู้มีอิทธิพลต่อความคิดเห็นและการตัดสินใจของประชาชน

## 4. ลักษณะของธุรกิจด้านสื่อมวลชน (Economic Aspects)

- การดำเนินธุรกิจด้านสื่อมวลชน ในสังคมเสรีนิยม ซึ่งมีระบบเศรษฐกิจแบบเสรีนั้น สื่อมวลชนสามารถแข่งขันกันได้อย่างเสรี ต่างฝ่ายต่างเสนอความคิดเห็นและค่านิยมแตกต่างกันออกไป และประชาชนก็มีเสรีภาพในการที่จะเลือกเชื่อถือความคิดเห็นใดความคิดเห็นหนึ่งได้ และตัดสินใจว่าจะเชื่อสื่อมวลชนไหนดี

- อิทธิพลที่สื่อมวลชนมีต่อประชาชน เป็นเพียงผู้สนับสนุนเท่านั้น คือ สื่อมวลชนจะสนับสนุนทัศนคติ ค่านิยม ความมีใจโน้มเอียง ตลอดจนแนวโน้มด้านพฤติกรรมของประชาชนให้มีความเข้มแข็งขึ้น และพร้อมที่จะแสดงให้ปรากฏออกมาเมื่อมีแรงจูงใจเพียงพอหรือเมื่อมีโอกาสเหมาะสม

- สื่อมวลชนอาจทำหน้าที่เป็นผู้เปลี่ยนแปลงประชาชนได้เช่นกันจะเกิดขึ้นต่อเมื่อบุคคลมีความโน้มเอียงที่จะเปลี่ยนแปลงอยู่ก่อนแล้ว หากสื่อมวลชนสามารถเสนอสิ่งที่สอดคล้องกับ

ความต้องการของเขา เขาก็จะเปลี่ยนทัศนคติ และพฤติกรรมได้ สื่อมวลชนจึงทำหน้าที่เป็นเพียงผู้เสนอหนทางในการเปลี่ยนทัศนคติและพฤติกรรมเท่านั้น

- สื่อมวลชนสามารถสร้างทัศนคติ และค่านิยมใหม่ให้เกิดแก่ประชาชนได้ในกรณีที่บุคคลนั้นๆ ไม่เคยมีความรู้หรือประสบการณ์เกี่ยวกับสิ่งนั้นมาก่อนทัศนคติและค่านิยมใหม่จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อบุคคลผู้นั้นรับสารที่เสนอเรื่องราวในแนวเดียวกันบ่อยๆ เป็นอิทธิพลในลักษณะสะสม มิใช่อิทธิพลที่ก่อให้เกิดผลได้ทันทีทันใด หรือในระยะเวลาอันสั้น

## 2. สื่อเฉพาะกิจ

สื่อเฉพาะกิจ กล่าวได้ว่าเป็นแขนงหนึ่งของสื่อมวลชน แต่โดยเหตุที่ใช้ "เฉพาะกิจ" ตามที่เรียกขาน จึงมีลักษณะพิเศษออกไป (อรวรรณ ปิลาธโฆวาท, 2537)

ดร. สมควร กวียะ (อ้างถึงใน อรวรรณ ปิลาธโฆวาท, 2537) ได้ให้คำจำกัดความสื่อเฉพาะกิจว่า คือ สื่อที่สร้างขึ้น หรือซื้อ หรือเช่าโดยองค์กรใดองค์กรหนึ่ง เพื่อใช้ในการสื่อสารหรือการประชาสัมพันธ์ขององค์กรนั้นๆ เฉพาะ สื่อเฉพาะกิจนี้จัดว่าเป็นแขนงหนึ่งของสื่อมวลชน แต่ได้พัฒนาเนื้อหาเพื่อประโยชน์เป็นเรื่องราวๆ ไป ฉะนั้น สื่อเฉพาะกิจนี้โดยทั่วไปมีกลุ่มประชากรที่เป็นเป้าหมายแน่นอน มีการส่งเนื้อหาต่างๆ อันจะเป็นประโยชน์เฉพาะแก่ประชาชนกลุ่มนั้น การผลิตไม่ยุ่งยาก การนำเสนอเนื้อหาเป็นไปอย่างง่าย

### 2.1 ประสิทธิภาพของสื่อเฉพาะกิจ

Adams (Adams, 1971) ได้กล่าวถึงความสำคัญของสื่อเฉพาะกิจไว้ดังนี้ คือ สื่อเฉพาะกิจจัดว่ามีความสำคัญต่อการเผยแพร่ข่าวสารและข่าวสารข้อมูล เพราะสื่อเฉพาะกิจเป็นสื่อที่จัดทำขึ้น เพื่อสนับสนุนกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งโดยเฉพาะ การใช้สื่อเฉพาะกิจเป็นการให้ความรู้และข่าวสารที่เป็นเรื่องราวเฉพาะอย่าง โดยมีกลุ่มเป้าหมาย (Target Audience) ที่กำหนดไว้แน่นอน ตัวอย่างสื่อเฉพาะกิจ ได้แก่ การจัดพิมพ์เอกสาร จุลสารแผ่นพับ หรือแผ่นปลิวออกเผยแพร่ ซึ่งอาจจะจัดส่งไปยังกลุ่มเป้าหมายโดยทางไปรษณีย์ (Direct Mail) นอกจากนี้ การปิดโปสเตอร์ตามชุมชนต่างๆ การจัดนิทรรศการ การสาธิต (Demonstration) ก็เป็นการใช้สื่อเฉพาะกิจที่มีประสิทธิภาพ

### 3. สื่อบุคคล

สื่อบุคคล หมายถึง ตัวบุคคลผู้นำพาข่าวสารจากบุคคลหนึ่งไปยังบุคคลหนึ่งโดยอาศัย การติดต่อสื่อสารแบบตัวต่อตัว ระหว่างบุคคล 2 คน หรือมากกว่า 2 คนขึ้นไป

#### 3.1 การสื่อสารระหว่างบุคคล (Interpersonal Communication)

ในการสื่อสารระหว่างบุคคล ทั้งผู้ส่งสารและผู้รับสารสามารถที่จะซักถามทำความเข้าใจ และมีปฏิริยาโต้ตอบซึ่งกันและกันได้ทันที การสื่อสารระหว่างบุคคลนั้นมีองค์ประกอบของการ สื่อสารอยู่อย่างครบถ้วน คือ ผู้ส่งสาร สาร สื่อ ผู้รับสาร ผล และปฏิริยาสนองกลับ

#### 3.2 ประสิทธิภาพของบุคคล

เสถียร เรยประทับ (เสถียร เรยประทับ, 2525) ได้กล่าวถึงประสิทธิภาพของสื่อบุคคลไว้ ดังนี้

1. สามารถทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนข่าวสารแบบบุคคลวิติ ถ้าผู้รับสารไม่เข้าใจในสารก็สามารถที่จะได้ถามหรือ ขอข่าวสารเพิ่มเติมจากผู้ส่งสารได้ในเวลาอันรวดเร็ว ส่วนตัวผู้ส่งสารก็สามารถปรับปรุงแก้ไขสารที่ส่งออกไปให้เข้ากับความต้องการ และความเข้าใจของผู้รับสารได้ในเวลาอันรวดเร็วเช่นกัน
2. การที่ช่องทางที่เป็นสื่อระหว่างบุคคลมีปฏิริยาตอบสนองหรือปฏิริยาสะท้อนกลับ สามารถทำให้ลดอุปสรรคของการสื่อสารที่เกิดจากการเลือกรับสาร การเลือกแปลหรือตีความสาร และการเลือกจำสารได้
3. สามารถที่จะจูงใจบุคคลให้เปลี่ยนแปลงทัศนคติที่ฝังรากลึกได้

Lazarsfeld และ Manzel (Lazarsfeld and Manzel, 1968) ได้ให้เหตุผลในความมีประสิทธิภาพของสื่อบุคคลว่า

1. การพูดคุยเป็นกันเองและเป็นส่วนตัวทำให้ผู้พูดและผู้ฟังเกิดความเป็นกันเอง และทำให้ผู้ฟังยอมรับความคิดเห็นของผู้พูดได้ง่ายขึ้น
2. การสื่อสารแบบเผชิญหน้ากัน ทำให้ผู้พูดสามารถแปลงเรื่องต่างๆ ให้ตรงกับความต้องการของผู้ฟังได้อย่างเหมาะสม

3. การสื่อสารแบบนี้ทำให้ผู้ฟังรู้สึกว่าคุณได้รับรางวัล หรือมีส่วนร่วมในเรื่องที่ว่า สามารถแสดงความคิดเห็นกับผู้พูดได้

## ข. แนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสารเพื่อการจัดการ

### 1. แนวคิดการจัดการในชุมชน

ในการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนบางน้ำผึ้ง เป็นการจัดตั้งรูปแบบคล้าย "องค์การ" เนื่องจากประกอบไปด้วย การรวมตัวของบุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป เพื่อดำเนินการให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งในการดำเนินการให้บรรลุวัตถุประสงค์นั้น ต้องมีการบริหารจัดการองค์การที่ดีและมีประสิทธิภาพ (บรรยงค์ ไตรจินดา, 2542)

John M Piffner และ Frank P. Sherwood (John M Piffner and Frank P. Sherwood, 1964) ให้ความหมายว่า องค์การ เป็นกระบวนการที่มีแบบแผนซึ่งประกอบด้วยบุคคลจำนวนมาก บุคคลเหล่านี้ต่างปฏิบัติงานให้ได้ผลสำเร็จตามที่คาดหมายไว้ร่วมกัน (อ้างในบรรยงค์ ไตรจินดา, 2542) จากความหมายดังกล่าว สามารถสรุปความหมายของคำว่า องค์การ ได้ดังนี้

1. เป็นการรวมกลุ่มของบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไป
2. มีการรวมตัวกัน เข้าเป็นหนึ่งเดียวกัน และร่วมกันทำงานในลักษณะกลุ่มที่มีการรวบรวมทรัพยากรและความพยายามของทุกฝ่ายมาดำเนินการร่วมกัน
3. โดยมีมุ่งที่จะดำเนินการให้บรรลุถึงผลสำเร็จในเป้าหมายที่สูงขึ้น ซึ่งไม่อาจทำให้สำเร็จได้ด้วยการกระทำเพียงลำพังหรือโดยอิสระ

ไม่ว่าจะเป็นองค์การประเภทใดต่างก็มีการทำงานในลักษณะที่เป็นกลุ่มหรือทำงานร่วมกัน จึงจำเป็นจะต้องมีการจัดแบ่งงาน (Organization) หรือ แบ่งอำนาจหน้าที่ ความรับผิดชอบและมีการดำเนินการที่เรียกว่า "การจัดการ" (Management) หรือ "การบริหาร" (Administration) เป็นเครื่องมือช่วยให้เกิดการทำงานร่วมกัน และใช้ทรัพยากรร่วมกัน ให้งานเกิดผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์หรือ เป้าหมายที่กำหนดไว้

การจัดการที่ดี ควรดีทั้งองค์กร ระบบ และประสิทธิภาพของคนซึ่งการสื่อสารจะเป็นเครื่องมือสำคัญในการจัดการ (Windahl และคณะ, 1922 อ้างใน กิตติ กันภัย "การสื่อสารชุมชน: แนวคิดหลักเพื่อการพัฒนา" วารสารนิเทศศาสตร์ ปีที่ 18 ฉบับที่ 2) ซึ่งการสื่อสารในการจัดการ

ชุมชนบางน้ำผึ้ง จึงประกอบไปด้วยการจัดการกับคน และการจัดการกับธุรกิจชุมชน ซึ่งการจัดการทั้งสองอย่างนั้นก็ขึ้นกับสถานการณ์เป็นหลัก คือ การสื่อสารในการจัดการภายใต้สถานการณ์ปกติ ซึ่งเป็นการสื่อสารทั้งภายในชุมชนและภายนอกชุมชน และสถานการณ์ที่มีความขัดแย้ง

การสื่อสารได้ก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมด้วยการเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายได้เสนอความคิดอย่างเต็มที่ หรือที่เรียกว่า " กระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม" หรือ "กระบวนการทัศน์ทางเลือกของการสื่อสารเพื่อเปลี่ยนแปลงสังคม" (The Alternative Paradigm of Communication for Social Change) โดยมุ่งเน้นให้ประชาชนเป็นศูนย์กลางของการเปลี่ยนแปลงแสวงหาแนวทางที่ทำให้เกิดการพัฒนาย่างยั่งยืนในระดับชุมชน สังคม ประเทศ หรือระดับโลกต่อไป (ปาริชาติ สถาปิตานนท์, 2543)

การสื่อสารแบบมีส่วนร่วม เป็นกระบวนการสื่อสารซึ่งมุ่งการดำเนินการไปสู่เป้าหมายในเชิงการเปลี่ยนแปลงแบบยั่งยืน การดำเนินการดังกล่าวใช้ระยะเวลายาวนาน และให้ความสำคัญกับการสร้างจิตสำนึกซึ่งอยู่ภายในบุคคล ควบคู่ไปกับการร่วมมือตัดสินใจในเรื่องต่างๆ ที่สำคัญต่อการพัฒนาชุมชนและสังคม และหากพิจารณาภาพของบุคคลที่สื่อสารกัน อธิบายได้ว่า เป็นการสื่อสารในแนวระนาบ (Horizontal) และการสื่อสารแบบสองทาง (Two - Way Communication) ระหว่างบุคคล โดยที่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมิได้แสดงออกซึ่งอำนาจที่เหนือกว่าอีกฝ่ายหนึ่ง หรือการสั่งการเพื่อให้อีกฝ่ายหนึ่งปฏิบัติตาม แต่เป็นการสื่อสารในลักษณะของกระบวนการหารือร่วมกัน แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารและความหมายร่วมกัน ตลอดจนการร่วมรับฟังความคิดเห็นของกันและกัน บนพื้นฐานของหลักการประชาธิปไตย

นอกจากนั้น การดำเนินการดังกล่าว ยังคำนึงถึงความจะเป็นของประชาชนเป็นหลัก โดยเลือกสรรเนื้อหาในการสื่อสาร และการใช้ภาษาต่างๆ บนพื้นฐานของการเคารพวัฒนธรรมร่วมของชุมชน และการคำนึงถึงความเท่าเทียมกันเป็นสำคัญ ในกรณีนี้บุคคลภายนอกมักดำเนินการบทบาทเป็นผู้สนับสนุนการพัฒนา ในขณะที่ให้สมาชิกชุมชนได้ร่วมกันตัดสินใจในเรื่องต่างๆ อันก่อให้เกิดการรับรู้ถึงอำนาจร่วมกันในการตัดสินใจ ความเข้าใจร่วมกัน และการร่วมกันรับผิดชอบต่อกิจกรรมและผลพวงต่างๆ ที่เกิดขึ้นภายหลัง (ปาริชาติ สถาปิตานนท์, 2548)

Habermas (Habermas อ้างใน ปาริชาติ สถาปิตานนท์, 2548) นักคิดและนักวิชาการด้านสังคมศาสตร์ชาวเยอรมัน แนวคิดของ Habermas ในเชิงการสื่อสาร ได้สะท้อนให้เห็นว่า กระบวนการหารือกัน (Dialogue Process) มีบทบาทต่อการสร้างสังคมประชาธิปไตย โดยเฉพาะ

อย่างยิ่ง เขาเชื่อว่า การหาหรือกันจะทำให้เกิดการสร้างอัตลักษณ์ต่างๆ ในเชิงการกระจายอำนาจ (Decentralized Identities) อันนำไปสู่การพัฒนาความสามารถในการมีส่วนร่วมของบุคคล บนพื้นฐานของจริยธรรมประชาธิปไตย เขาเชื่อว่า การหาหรือร่วมกันจะนำไปสู่การปฏิบัติการด้านการสื่อสาร (Communicative Action) อันส่งผลให้เกิดความสามารถในการมีส่วนร่วมของฝ่ายต่างๆ บนพื้นฐานของจริยธรรมแบบเปี่ยมไปด้วยหลักการประชาธิปไตย (Democratic Ethics)

Habermas ยังมองว่า กระบวนการหาหรือกันยังจะนำไปสู่การปฏิบัติการสื่อสาร (Communicative Action) เขาอธิบายไว้อย่างชัดเจนว่า การปฏิบัติการด้านการสื่อสารของกลุ่มตัวแทนต่างๆ มักเกี่ยวข้องกับการประสานความร่วมมือแบบต่างๆ ที่มีได้ผ่านการคิดคำนวณ ผลสำเร็จแบบที่อิงศูนย์อยู่ที่อัตตา (Egocentric) ของบุคคลหนึ่งๆ แต่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมต่างๆ ที่มุ่งเน้นการบรรลุความเข้าใจร่วมกัน ยิ่งไปกว่านั้น แรงผลักดันต่างๆ (Forces) ที่ก่อให้เกิดการปฏิบัติการด้านการสื่อสารยังไม่ใช่แรงผลักดันในเชิงพลังอำนาจ (Power) แต่เป็นแรงผลักดันในเชิงการค้นคว้า (Inquires) แนวคิดที่ตึกว่าโดยคำนึงถึงสิทธิ (Rights) ในการสื่อสารของบุคคลต่างๆ โดยเฉพาะบุคคลที่ค้อยอำนาจ

นอกจากนี้ Storey และ Jacobson มองว่า แนวคิดเรื่องการปฏิบัติการสื่อสารของ Habermas และแนวคิดด้านการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมต่างมุ่งเน้นไปที่ “กระบวนการซึ่งบุคคลที่เข้าร่วมในกระบวนการได้ก้าวเข้าสู่การกระทำกิจกรรมต่างๆ ในทิศทางที่ก่อให้เกิดความเข้าใจกัน (Understanding) โดยที่บุคคลเหล่านั้นอาจดำเนินการพบปะหาหรือกันในเวทีสาธารณะรูปแบบต่างๆ และพูดคุยกันเกี่ยวกับเรื่องราวที่มีความสำคัญต่อสาธารณชน

Singhal (Singhal, 2004) นักวิชาการชาวอินเดียในสหรัฐอเมริกา พยายามชี้ให้เห็นว่า แนวคิดเรื่องการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมไม่จำเป็นที่จะต้องเกิดขึ้นภายใต้สถานการณ์ของการสื่อสารแบบซึ่งหน้ากันของบุคคลฝ่ายต่างๆ แต่การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมสามารถเป็นกรอบความคิดหลักในการพัฒนาสื่อแบบต่าง ๆ โดยคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของประชาชน

Singhal ชี้ให้เห็นว่า การพัฒนาสื่อชุมชนแบบมีส่วนร่วม (Participatory Community Media) เป็นการดำเนินการต่างๆ ที่เชื่อมั่นว่า สื่อมวลชนในระดับใหญ่และระดับเล็กเป็นสิ่งที่ทรงพลัง เขาย้ำว่า การมีส่วนร่วมในระดับจะเกิดขึ้นหากสาธารณชนมีโอกาสเข้าถึงสื่อประเภทต่างๆ โดยเฉพาะสื่อที่เหมาะสม นอกจากนั้นการมีส่วนร่วมในระดับก้าวหน้าจะเกิดขึ้น หากประชาชนได้มีส่วนร่วมในกระบวนการออกแบบสื่อ การดำเนินการผลิตสื่อ ตลอดจนการประกอบกิจกรรม

ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสาร โดยเน้นการจัดการด้วยตนเอง (Self-Management) หรือการจัดการสื่อโดยชุมชน เพื่อชุมชน ของชุมชนเอง

นอกจากนี้ ปาวิชาติ สถาปิตานนท์ ได้สะท้อนบทเรียนสำคัญในเชิงกระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในระดับชุมชนจากงานวิจัยในประเทศไทยไว้ดังนี้ (ปาวิชาติ สถาปิตานนท์, 2548)

1. การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องกับกวดำหนดทิศทางเชิงนโยบายและการปฏิบัติการด้านการสื่อสารในชุมชน
2. การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องกับการแสวงหาความร่วมมือจากกลุ่มบุคคลที่หลากหลายในชุมชน
3. การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมสามารถดำเนินการได้ทั้งทางตรงและทางอ้อม
4. พันธะผูกพัน (Commitment) ของกลุ่มผู้มีอำนาจในการตัดสินใจเป็นสิ่งที่สำคัญในการริเริ่มกระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม
5. การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในระดับชุมชนเกี่ยวข้องกับการประยุกต์หลักการประชาธิปไตยให้เป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตในชุมชน
6. เป้าหมายในการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมจำเป็นสะท้อนให้เห็นถึง “ประโยชน์ต่อสาธารณชน”
7. การสนับสนุนให้สมาชิกในชุมชนได้เห็น “ภาพรวม” (The Whole) ในเชิงความเชื่อมโยงของกิจกรรมด้านการสื่อสารกับกิจกรรมอื่นๆ ในชุมชนเป็นสิ่งสำคัญต่อกระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม
8. การคำนึงถึงระบบการสื่อสารสองทางเป็นสิ่งสำคัญในการออกแบบระบบการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม
9. การคำนึงถึงวิถีชีวิตด้านการสื่อสารในชุมชนเป็นอีกเรื่องสำคัญในการออกแบบระบบการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม
10. คุณลักษณะ “สาร” เป็นเงื่อนไขสำคัญของกระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในชุมชน

นอกจากนี้ Scott Peck (Scott Peck, 1987) ได้เสนอว่าการที่จะเกิดการรวมตัวของชุมชนได้เมื่อเกิดภาวะวิกฤตในชุมชน หรือ คนในชุมชนเห็นปัญหาร่วมกันในชุมชนแล้วจึงรวมตัวกันเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ร่วมกันแก้ไขปัญหา และเมื่อปัญหาต่างๆ หมดไป การรวมตัวของคนในชุมชนก็จะลดลงไปด้วยเช่นกัน แต่อย่างไรก็ตามเราสามารถสร้างการรวมตัวของคนในชุมชน

ขึ้นมาได้ โดยเรียกการรวมตัวในลักษณะนี้ว่า "Community By Design" โดยได้เสนอพื้นฐานต่างๆ ในการรวมตัวของประชาชนในลักษณะนี้ไว้ 6 ประการ

1. มีกระบวนการในการรวมตัว ซึ่งในกระบวนการต่างๆ เหล่านี้จะใช้การสื่อสารเป็นกลไกหลักในกระบวนการต่างๆ
2. มีการสื่อสารระหว่างบุคคลต่างๆ ที่เข้ามารวมตัวกัน ซึ่งเป็นพื้นฐานที่สำคัญในการรวมตัว และควรมีการสื่อสารที่ดีเป็นพื้นฐานในการรวมตัวกัน
3. ควรมีกระบวนการทำงานที่ชัดเจน เพื่อให้คนที่เข้าร่วมได้มีการเรียนรู้ เพื่อที่จะนำไปสู่การสนใจเข้ามามีส่วนร่วมในที่สุด
4. การรวมตัวกันเป็นชุมชน สามารถที่จะถ่ายทอดให้คนในชุมชนได้ในวิธีการต่างๆ
5. การสื่อสารในการสร้างชุมชนควรมีการเรียนรู้จากความเคยชิน
6. คนในชุมชนส่วนใหญ่จะรับรู้ว่าการทำตามกระบวนการเข้าร่วมเป็นอย่างไร แต่ถ้าพวกเขาว่าการเข้าร่วมเป็นไปเพื่ออะไร จะทำให้เกิดการมีส่วนร่วมที่แท้จริง

Everett M. Roger (Everett M. Roger, 1983) ได้เสนอว่า การสื่อสารจะมีประสิทธิภาพ และเป็นไปอย่างรวดเร็ว คุณลักษณะระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสารเป็นปัจจัยสำคัญที่จะสามารถอธิบายได้ว่าใครถ่ายทอดข่าวสารไปยังใคร จะมีประสิทธิภาพในการถ่ายทอดข่าวสารแค่นั้น ทั้งนี้ การสื่อสารจะเป็นไปด้วยความราบรื่นเมื่อผู้ส่งสารมีคุณลักษณะคล้ายคลึงกัน (Homophily) เช่น ทัศนคติ ค่านิยม การศึกษา สถานะสังคม ฯลฯ โดยบุคคลส่วนใหญ่จะมีความสบายใจที่จะติดต่อสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ๆ ที่คล้ายคลึงกับตนมากกว่าการพูดคุยกับบุคคลที่แตกต่างกับตน ซึ่งต้องใช้ความพยายามมากที่จะทำให้การสื่อสารประสบผล เพราะการสื่อสารระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสารที่มีคุณลักษณะแตกต่างกัน (Heterophily) อาจทำให้เกิดการรับรู้ที่ไม่สอดคล้องกันก็ได้ และผู้รับสารเองอาจจะมีความรู้สึกไม่สะดวก หรือไม่สบายใจที่จะทำการสื่อสาร

#### การสื่อสารในสถานการณ์ที่มีความขัดแย้ง

การดำเนินงานชุมชนที่จำต้องอาศัยความร่วมมือของคนหมู่มาก แต่ในบางครั้งอาจจะเกิดความขัดแย้งเกิดขึ้นในชุมชนได้



ความขัดแย้ง หมายถึง สภาวะที่มีอุปสรรคขัดขวางทำให้บุคคลสองฝ่ายไม่สามารถเกิดการผสมผสาน บรรลุเป้าหมายทางความคิด ความรู้สึก หรือการกระทำของตนได้ (นิรันดร แสงสวัสดิ์, 2528)

โดยทั่วไป สาเหตุสำคัญที่ทำให้บุคคลเกิดความขัดแย้งกันนั้นมักมีที่มาจากปัจจัยสำคัญ 3 ประการ คือ

1. ความขัดแย้งที่มีที่มาจากบุคคล 2 ฝ่าย เกิดความต้องการ ความอยากได้ในสิ่งเดียวกัน การได้มาในสิ่งที่ตนต้องการ จึงทำให้เกิดการแข่งขัน การต่อสู้ การช่วงชิง ไม่ว่าสิ่งนั้นจะเป็นวัตถุสิ่งของหรือมีลักษณะเป็นนามธรรม ได้แก่ ชื่อเสียง เกียรติยศ ก็ตาม
2. ความขัดแย้งที่มีสาเหตุมาจากความแตกต่างด้านความคิดเห็น ทักษะคติ ความเชื่อ ค่านิยม ความแตกต่างกันของบุคคลตามคุณลักษณะดังกล่าว ทำให้บุคคลมองประเด็นปัญหาต่าง ๆ ในสังคม แตกต่างกันออกไปตามการรับรู้และประสบการณ์ของตน และเชื่อว่าสิ่งที่ตนคิดตนทำนั้นถูกต้อง เหมาะสมดีกว่าคนอื่น ๆ ความคิดในลักษณะนี้จึงเป็นที่มาของความขัดแย้งระหว่างกัน
3. ความขัดแย้งที่มีสาเหตุมาจากความเกลียดชัง ความเกลียดชังเป็นความรู้สึกเชิงลบที่มีต่อสิ่งต่าง ๆ ของบุคคล ถ้าเป็นพฤติกรรมที่อยู่ในใจ ก็เป็นลักษณะความไม่พอใจ ความเกลียดชังระแวง ความไม่ไว้ใจ อยากทำลาย หรือคิดในแง่ร้าย อยากให้สิ่งที่เกลียดชังนั้นได้รับความหายนะ ถ้าเป็นพฤติกรรมแสดงออกก็จะแสดงออกในลักษณะการต่อต้าน การคัดค้าน การหลีกเลี่ยง หรือทำลายไม่ให้ความร่วมมือ

Alan C. Filley (Alan C. Filley, 1975) ได้สรุปสถานการณ์ที่อาจเป็นชนวนให้เกิดความขัดแย้งไว้ในหนังสือ Interpersonal Conflict Resolution ไว้อย่างน่าสนใจ ดังนี้

1. ความคลุมเครือของบทบาทหน้าที่ (Ambiguous Jurisdictions) ความไม่ชัดเจนของบทบาทหน้าที่ของบุคคลแต่ละคนเป็นประเด็นหนึ่งที่อาจนำมาสู่ความขัดแย้ง

2. *ผลประโยชน์ที่ขัดแย้งกัน (Conflict of Interest)* คนแต่ละคนมีความสนใจและต้องการในสิ่งต่าง ๆ รอบตัวต่างกันออกไป ถ้าต่างได้รับตอบสนองในสิ่งที่ตนสนใจและต้องการ ปัญหาก็ไม่เกิดขึ้น แต่เมื่อไรตนไม่สามารถทำหรือได้รับการตอบสนองในสิ่งที่ตนชอบ ในสิ่งที่ตนต้องการ อันเนื่องมาจากความต้องการของตนขัดแย้งกับผู้ที่อยู่ด้วยกันแล้ว ความไม่พอใจและความขัดแย้งมักจะเกิดขึ้น
3. *อุปสรรคทางการสื่อสาร (Communication Barriers)* คนที่มีการสื่อสารระหว่างกันและกันน้อย หรือไม่มีการติดต่อสื่อสารซึ่งกันและกัน เนื่องมาจากถูกจำกัดหรือแยกจากกันด้วยเวลาหรือหน้าที่ก็มักเกิดข้อขัดแย้งระหว่างกันได้ง่าย ทั้งนี้เพราะการขาดการปฏิสัมพันธ์กันและกันทำให้เกิดทัศนคติต่อกันในเชิงลบ
4. *ความขัดแย้งเกิดขึ้นเนื่องจากความจำเป็นต้องพึ่งพาอาศัยผู้อื่น (Dependence of One Party)* ความขัดแย้งมักทวีมากขึ้นหรือเกิดได้ง่ายขึ้นเมื่อฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่เป็นอิสระ ต้องขึ้นอยู่กับคนอื่นด้วยความจำเป็น จึงเป็นสาเหตุให้เกิดความรู้สึกอึดอัด ไม่สบายใจ และไม่พอใจเมื่อคนที่ตนพึ่งพาอาศัยนั้นไม่สนองความต้องการของตน
5. *การแบ่งแยกหน่วยงานในองค์การ (Differentiation in Organization)* ยิ่งองค์การมีการแบ่งแยกหน่วยงานย่อย ๆ ลงไปเป็นจำนวนมากเท่าไร ความขัดแย้งก็มักเกิดมากขึ้น ทั้งนี้เพราะการแบ่งย่อยลงไปมักเป็นปัญหาด้านความคลุมเครือของบทบาทหน้าที่ ในด้านการสื่อสารระหว่างกันและกัน อีกทั้งเป็นปัญหาด้านสายงาน การบังคับบัญชา ฯลฯ เกิดความแตกแยกแบ่งพวกห้องตามหน่วยงาน

ภายใต้การสื่อสารที่มีเงื่อนไขของความขัดแย้ง การสื่อสารจะกลายเป็นเครื่องมือที่ใช้ป้องกันตัว ใช้บังคับ และมีการควบคุมพฤติกรรมระหว่างกันอย่างสูง การแก้ปัญหาด้วยวิธีการสื่อสารจึงจำเป็นต้องอาศัยทักษะในการสื่อสารระหว่างบุคคล โดยอาจทำในลักษณะการปรึกษาหารือ และการไกล่เกลี่ยโดยสื่อกลาง ซึ่งแต่ละวิธีมีลักษณะเฉพาะดังนี้ (กีรพันธ์ อนุวัศศิริวงศ์, 2526)

1. *การปรึกษาหารือ* วิธีนี้เป็นวิธีทั้งสองฝ่ายเผชิญปัญหาพร้อมกันและร่วมกันแก้ไขปัญหาโดยไม่ต้องผ่านสื่อกลาง เพื่อหาข้อตกลงที่เป็นที่พอใจและยอมรับของทั้งสอง

ฝ่าย โดยทำความตกลงกันด้วยเหตุผล ปราศจากความรู้สึกและอารมณ์เข้าไปเกี่ยวข้อง

2. **การไกล่เกลี่ย** ตกลงโดยผ่านสื่อกลาง วิธีนี้เป็นวิธีที่ต้องอาศัยทักษะความสามารถของสื่อกลางที่ทั้งสองฝ่ายให้ความไว้วางใจในการเจรจาไกล่เกลี่ย ตัวกลางจะต้องมีความสามารถในการควบคุมสถานการณ์การสื่อสารไม่ให้มีการโต้แย้งกันด้วยอารมณ์ ขณะเดียวกันก็ต้องพยายามประนีประนอมคู่ขัดแย้งให้หันเหไปตามแนวทางที่ต้องการ โดยไม่ให้ทั้งสองฝ่ายเข้าใจว่าเข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง

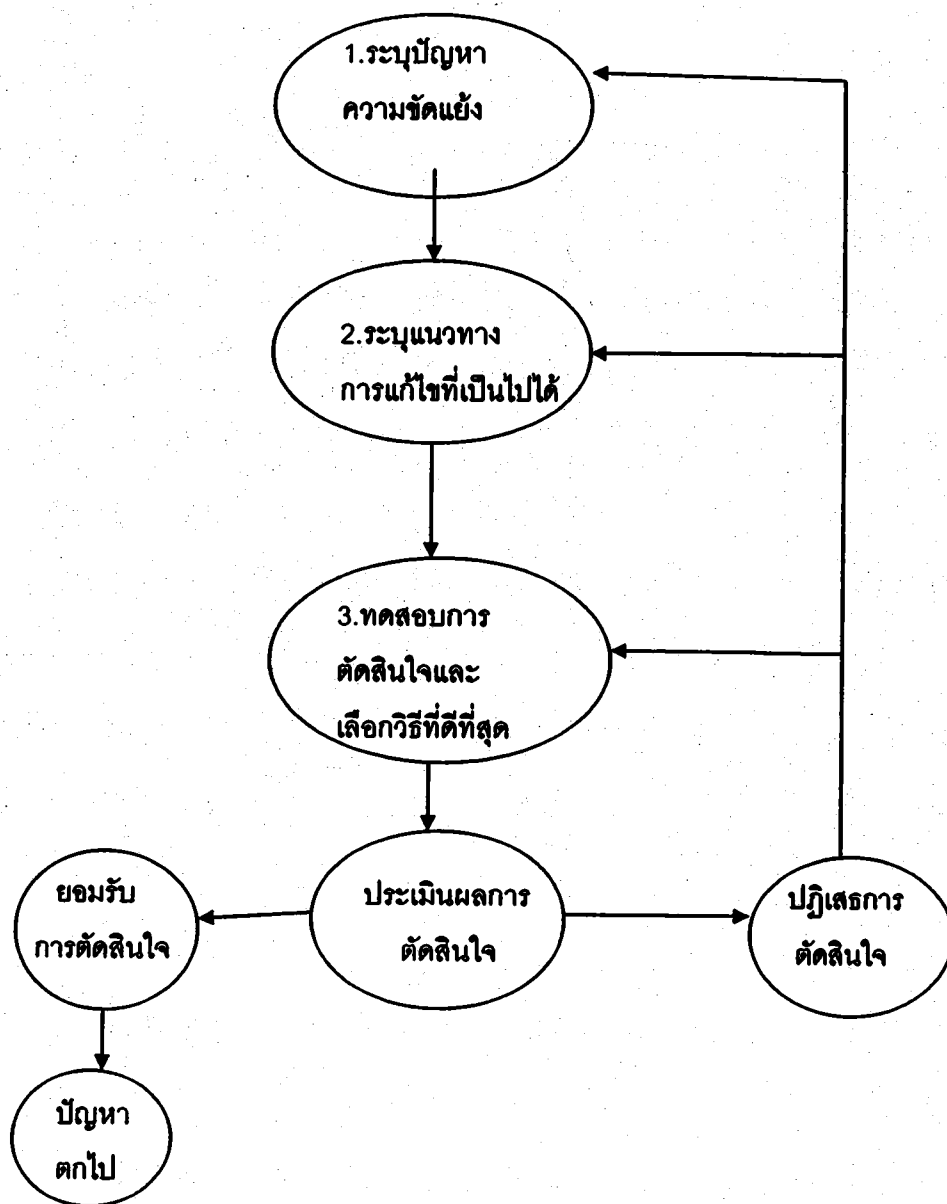
ในการแก้ไขปัญหา Judith Dwyer (Judith Dwyer, 1997) ได้เสนอแนวทางในการแก้ไขปัญหภายในกลุ่มว่า การแก้ไขปัญหามีประสิทธิภาพต่อเมื่อใช้การสื่อสารแบบ 2 ทาง (Two - Way Communication) และได้ระบุขั้นตอนต่าง ๆ ไว้ 5 ขั้นตอน คือ

1. ให้สมาชิกร่วมกันระบุถึง ปัญหา และสาเหตุ
2. สอบถามรายละเอียด
3. ร่วมกันออกความคิดเห็น
4. หาทางแก้ปัญหาร่วมกัน
5. ตัดสินใจแก้ปัญหาร่วมกัน

#### วิธีการคลี่คลายปัญหา (Problem Solving Resolution)

1. **การระบุปัญหาความขัดแย้ง** ขั้นตอนแรกที่สำคัญอย่างยิ่งของความพยายามในการแก้ไข ความขัดแย้งคือ ต้องบอกให้ได้ก่อนว่าอะไรคือปัญหาที่ทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างกัน โดยการรวบรวมข้อมูลความคิดเห็นที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์ ความขัดแย้งมาให้มากที่สุด โดยทั้งสองจะต้องจริงจังที่จะพูดในสิ่งที่ตนคิดและยอมรับฟังในสิ่งที่อีกฝ่ายหนึ่งให้ความเห็น
2. **ระบุแนวทางการแก้ไขที่เป็นไปได้** ความขัดแย้งหรือปัญหาทุกอย่างนั้นย่อมมีแนวทางแก้ไข มีทางออกที่ดีที่เหมาะสมเสมอ บางครั้งทางออกก็อาจมีได้หลายวิธี ในขั้นนี้จึงควรมีการไตร่ตรองหาวิธีการที่จะช่วยแก้ไขปัญหา โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ และผลที่อาจเกิดขึ้นจากการแก้ปัญหานั้น ๆ ไว้ให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้

3. ทดสอบการตัดสินใจและตัดสินใจเลือกวิธีที่ดีที่สุด การทดลองในขั้นนี้ก็คือ การตัดสินใจเลือกแนวทางที่คิดไว้หลายแนวทางนั้นมาแนวทางหนึ่ง โดยประเมินหาวิธีการที่ดีกว่าหรือดีที่สุดที่สามารถประสานความต้องการของทั้งสองฝ่ายได้มากที่สุด มาใช้แก้ปัญหา
4. การประเมินผลการตัดสินใจ เมื่อได้ตัดสินใจเลือกแนวทางใดและดำเนินการไปตามนั้นแล้ว ก็จำเป็นต้องมีการประเมินว่าแนวทางที่ได้ใช้นั้นแก้ไขความขัดแย้งได้หรือไม่ สามารถสนองความต้องการของทั้งสองฝ่ายได้หรือไม่ ความขัดแย้งลดน้อยลงไปหรือไม่ ความขัดแย้งลดน้อยลงไปหรือไม่ ถ้าแนวทางนั้นใช้ไม่ได้ ขั้นตอนต่อไปคือ การแสวงหาแนวทางเลือกใหม่และทดสอบโดยนำวิธีการอื่นมาใช้ต่อไป ดังนั้น แนวทางการแก้ไขปัญหายังเป็นระบบจึงต้องกลับไปศึกษาวิเคราะห์สถานการณ์อีกครั้ง เพื่อระบุปัญหาให้ชัดเจนต่อไป ลักษณะการดำเนินการแก้ไขปัญหาดังที่เสนอมาจึงมีลักษณะดังนี้



แบบจำลองที่ 1 : วิธีการคลี่คลายปัญหา

ที่มา : Communicology : An Introduction to the Study of Communication. New York : Harper & Row, 1978

การจัดการในการระงับปัญหาความขัดแย้งข้างต้นต่างเป็นความพยายามร่วมกันของผู้ขัดแย้งในการลดปัญหาหรือแก้ไขสถานการณ์ความคับข้องใจอย่างเป็นระบบ โดยใช้การสื่อสารเป็นตัวกลางเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของทั้งสองฝ่าย ซึ่งเรื่องการเจรจาต่อรองเป็นวิถีทางที่ดีในการ

ขจัดความขัดแย้งให้หมดไปได้ โดยกลยุทธ์การเจรจาต่อรองจะมีทั้งหมด 4 กลยุทธ์ด้วยกัน (Judith Dwyer ,1999)

1. **ยุทธวิธีแบบชนะ-ชนะ** การแก้ปัญหาความขัดแย้งวิธีนี้ คือ การที่ทั้งสองฝ่ายต่างก็ได้ตามจุดประสงค์ที่ตนเองต้องการ โดยวิธีร่วมมือกันแก้ปัญหาและพยายามหาวิธีการที่จะสามารถช่วยให้ทั้งสองฝ่ายได้บรรลุผลสำเร็จตามความต้องการ ซึ่งการแก้ปัญหาแบบนี้ ผลสำเร็จได้แก่ทั้งสองฝ่ายไม่มีฝ่ายใดแพ้ ฝ่ายใครชนะ ดังนั้น การพูดคุยแลกเปลี่ยนข้อมูลและการรับฟังกันจะช่วยให้อีกกลยุทธ์แบบชนะ-ชนะ บรรลุผลสำเร็จมากขึ้น
2. **ยุทธวิธีแบบชนะ-แพ้** การเจรจาแบบนี้ คือ การที่ต่างฝ่ายต่างจะเอาชนะกัน และมักยุติที่ฝ่ายหนึ่งเป็นฝ่ายชนะ อีกฝ่ายเป็นฝ่ายแพ้ ซึ่งผู้ที่ใช้วิธีการเจรจาแบบนี้มักแสดงความเป็นอำนาจเหนือกว่าอีกฝ่ายในการเจรจา
3. **ยุทธวิธีแบบแพ้-ชนะ** การเจรจาแบบนี้ฝ่ายหนึ่งอาจจะได้ ฝ่ายหนึ่งอาจจะเสีย เช่นเดียวกับกับแบบชนะ-แพ้ แต่ในกรณีนี้คือ ฝ่ายหนึ่งจะแสดงท่าทีในการถอนตัวจากการเจรจาทำให้อีกฝ่ายหนึ่งได้ผลประโยชน์ไป
4. **ยุทธวิธีแบบแพ้-แพ้** การแก้ปัญหาความขัดแย้งวิธีนี้ คือ การที่ทั้งสองฝ่ายต่างก็ไม่ได้ตามที่ตนต้องการ หรือแต่ละฝ่ายก็ได้ส่วนที่ตนเองต้องการกันข้างละนิด การแก้ปัญหาแบบนี้มักจะใช้วิธีอมชอมกันหรือไม่ก็อาจหาคนกลางช่วยตัดสินให้

จากการทดลองทางด้านพฤติกรรมศาสตร์ยุคใหม่ได้ให้ความเห็นและยืนยันว่า "แบบชนะ-ชนะ เป็นการเจรจาที่น่าจะได้ผลและสร้างความพึงพอใจให้กับทั้งสองฝ่ายมากที่สุด การเจรจาแบบนี้จึงเป็นวิธีที่เหมาะสมที่สุดในการเจรจาเพื่อแก้ไขปัญหาคง ๆ ในสังคม"

## 2. แนวคิดด้านการสื่อสารเพื่อการจัดการ

แนวคิดด้าน "การจัดการ" (Management) เป็นองค์ประกอบหนึ่งซึ่งเปรียบเสมือนฐานราก (Foundation) ที่สำคัญของการสื่อสารเชิงประยุกต์ (ปาริชาติ สถาปิตานนท์ , 2548)

โดยการจัดการการสื่อสารเชิงประยุกต์ (Applied Management Communication) หมายถึง กระบวนการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานขององค์กรในเชิงการวางแผน การตัดสินใจ และการปรับแก้ไขงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องทางด้านข้อมูลข่าวสารต่างๆ ขององค์กร และการบริหารการรับรู้ ข้อมูลข่าวสารต่างๆ ในหมู่สาธารณชน ทั้งนี้เพื่อการรักษาสัมพันธ์ภาพระหว่างสาธารณชนกับ องค์กร การกระตุ้นพฤติกรรมของสาธารณชนในด้านที่พึงประสงค์ และการพัฒนาภาพลักษณ์ที่ เหมาะสม เป็นต้น

การจัดการการสื่อสารมักดำเนินการภายใต้รูปแบบต่างๆ ในการจัดการ (Modes) ที่ สะท้อนเห็นนโยบายขององค์กรในด้านการสื่อสาร (Communication Policy) ซึ่งเกี่ยวข้องกับท่าที และวิธีการสื่อสารกับสาธารณชน โดยรูปแบบหลักในการจัดการการสื่อสาร ได้แก่ การจัดการการ สื่อสารโดยอิงรูปแบบการโน้มน้าวใจ และการจัดการการสื่อสารโดยอิงรูปแบบการสร้างความสำเร็จ ร่วมกัน (ปาริชาติ สถาปิตานนท์, 2548)

#### 1. การจัดการการสื่อสารโดยอิงรูปแบบการสื่อสารโดยอิงหลักการโน้มน้าวใจ

เป็นรูปแบบการสื่อสารที่ได้รับความนิยมแพร่หลายในด้านการจัดการการสื่อสาร โดย นักจัดการการสื่อสารกลุ่มหนึ่งเน้นหนักการจัดการภายใต้รูปแบบการโน้มน้าวใจ โดยอิง หลักการต่างๆ ในการแสวงหาแนวทางในการเปลี่ยนแปลงระดับบุคคล นับตั้งแต่ความรู้ (Knowledge) ทักษะ (Attitude) และการประพฤติปฏิบัติต่างๆ (Practices) หรือที่รู้จักกันใน ชื่อของหลักการเค-เอ-ที (KAP) ในขณะที่บางกลุ่มเน้นหนักการสื่อสารเพื่อโน้มน้าวใจโดยเน้น การเปลี่ยนแปลงความตระหนัก (Awareness) ความสนใจ (Interest) ความปรารถนา (Desire) และการกระทำ (Action) หรือที่รู้จักกันในชื่อของสูตรไอคา (A-I-D-A) นอกจากนั้น บางกลุ่มยังให้ความสนใจจากการเปลี่ยนบุคคลจากสภาพที่ไม่ได้ตระหนัก (Unawareness) ให้ก้าวไปสู่ความตระหนัก (Awareness) ความเข้าใจ (Comprehension) ภาพลักษณ์ (Image) ทักษะ (Attitude) และการกระทำ (Action) ในที่สุด โดยเป็นพฤติกรรมในทิศทางที่ สอดคล้องกับความปรารถนาขององค์กร

หลักการโน้มน้าวใจที่ได้รับความนิยมในปัจจุบัน คือ การโน้มน้าวใจในลักษณะการชนะ ร่วม (Win-Win) กล่าวคือ องค์กรและกลุ่มเป้าหมายต่างได้รับประโยชน์จากการเปลี่ยนแปลง พฤติกรรมไปในทิศทางที่พึงปรารถนา

## 2. รูปแบบการสื่อสารโดยอิงหลักการสร้างความเข้าใจร่วมกัน (Mutual Understanding)

รูปแบบการสื่อสารแบบนี้ เน้นให้เห็นถึงความจำเป็นในการเน้นหนักในด้านการสร้างความเข้าใจระหว่างองค์กรและสาธารณชน โดยมองว่า การสื่อสารสองทางอย่างสมดุลระหว่างองค์กรและสาธารณชนกลุ่มต่างๆ เป็นสิ่งที่สำคัญ โดยองค์กรจำเป็นต้องดำเนินการบนพื้นฐานของการสร้างความเข้าใจร่วมกัน (Mutual Understanding) และการเคารพยกย่องกัน (Shared Respect) ในหมู่สาธารณชน โดยการกระทำดังกล่าวได้ให้ความสำคัญกับการปรึกษาหารือกัน (Dialogue) บนพื้นฐานของความเท่าเทียมกัน (Equality) โดยเชื่อว่า การสื่อสารโดยอิงหลักการสร้างความเข้าใจร่วมกัน จะนำไปสู่การที่องค์กรสามารถสร้างสัมพันธภาพระยะยาวระหว่างองค์กรกับสาธารณชน และการปรับตัวขององค์กรอย่างเหมาะสมในท่ามกลางสภาวะแวดล้อมที่พลิกผัน

### สาร

การจัดการการสื่อสารเชิงประยุกต์ให้ความสำคัญกับองค์ประกอบด้านสาร โดยเฉพาะในขั้นตอนของการกำหนดยุทธวิธีในการสื่อสาร ซึ่งในกรณีนี้ “สาร” มิได้มีความหมายเพียงแค่ว่าข้อความอะไรก็ได้ที่เกี่ยวข้องกับประเด็นที่ต้องการสื่อสารกับสาธารณชน แต่การสื่อสารประยุกต์ให้ความสำคัญกับสารที่สะท้อนแนวคิดหลัก (Concept) ขององค์กร

ในที่นี้ แนวคิดหลัก คือ ประเด็นหลักที่องค์กรต้องการนำเสนอสู่สาธารณชน อันจะนำไปสู่การกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ ที่ก่อให้เกิดการบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

### สื่อ

สื่อ หมายถึง ช่องทางการสื่อสารต่างๆ ที่ทำหน้าที่เป็นพาหนะในการนำสารไปสู่กลุ่มเป้าหมาย โดยทั่วไปเรามักเห็นการจัดประเภทของสื่อภายใต้เกณฑ์ต่างๆ ที่หลากหลาย ตัวอย่างเช่น การจัดประเภทของสื่อโดยอิงขนาดของกลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ สื่อมวลชน และสื่อเฉพาะกลุ่ม ซึ่งในกรณีนี้ สื่อมวลชน ได้แก่ สื่อที่คนส่วนใหญ่สามารถเข้าถึงได้ อาทิ โทรทัศน์



หนังสือพิมพ์ ส่วนสื่อเฉพาะกลุ่ม ได้แก่ สื่อที่เข้าถึงคนจำนวนน้อยซึ่งมีความคล้ายคลึงกัน อาทิ วารสารวิชาการ

นอกจากนั้นยังมีการจัดประเภทของสื่อโดยอิงความพร้อมและโอกาสในการเข้าถึง อัน ได้แก่ สื่อสาธารณะ ซึ่งเป็นสื่อที่ทุกคนมีโอกาสเข้าถึง เช่น หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ และสื่อ การค้าต่างๆ และสื่อที่ไม่ได้เป็นสาธารณะ ได้แก่ สื่อที่เผยแพร่เฉพาะกลุ่ม โดยอาจคำนึงตามอาชีพ และความสนใจ อาทิ จดหมายข่าวภายในองค์กร กวีปเมล์

ทั้งนี้ การจัดประเภทของสื่อยังอิงความเกี่ยวข้องระหว่างองค์กรและสื่อ ประกอบด้วย สื่อ ภายใน และสื่อภายนอก โดยสื่อภายใน ได้แก่ สื่อต่างๆ ที่ผลิตขึ้นมาสำหรับบุคลากรภายในองค์กร เช่น ป้ายประกาศในองค์กร หนังสือเวียน เสียงตามสายในบริษัท เป็นต้น ส่วนสื่อภายนอก ได้แก่ สื่อโฆษณา สื่อหนังสือพิมพ์ สื่อโทรทัศน์ แผ่นป้ายบิลบอร์ด เป็นต้น

### เป้าหมายในการสื่อสาร และวัตถุประสงค์ในการสื่อสาร

เป้าหมายในการสื่อสาร (Communication Goals) มิได้เป็นเป้าหมายทั้งหมดขององค์กร แต่เป้าหมายในการสื่อสารเป็นส่วนประกอบหนึ่งของเป้าหมายองค์กร ซึ่ง Smith (Smith, 2002) ได้ระบุว่า เป้าหมายในการจัดการสื่อสาร ประกอบด้วย 3 ลักษณะ คือ

#### 1 เป้าหมายเชิงการจัดการด้านชื่อเสียง (Reputation Management Goals)

ซึ่งประกอบด้วย เป้าหมายต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการในด้านอัตลักษณ์ (Identity) ขององค์กร และการรับรู้ (Perception) ของสาธารณชนที่มีต่อองค์กร

#### 2 เป้าหมายเชิงการจัดการด้านสัมพันธภาพ (Relationship Management Goals)

ซึ่งประกอบด้วย เป้าหมายต่างๆ ในเชิงการติดต่อ (Connect) ระหว่างองค์กรกับ สาธารณชนกลุ่มต่างๆ ทั้งในด้านการริเริ่มสัมพันธภาพ การพัฒนาสัมพันธภาพ การแก้ไข สัมพันธภาพ และการรักษาสัมพันธภาพให้ยืนยาวและเกื้อกูลซึ่งกันและกัน

### 3 เป้าหมายเชิงการจัดการด้านภารกิจต่างๆ (Task Management Goals)

ได้แก่ เป้าหมายต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการทำงานด้านต่างๆ ให้บรรลุความสำเร็จ เช่น การกระตุ้นการให้การสนับสนุนจากสาธารณชน การสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม

#### ระดับ/ขอบเขตการสื่อสารเพื่อการจัดการ

ในเรื่องการสื่อสารเพื่อการบริหารจัดการ จะมีตัวแปรตัวหนึ่งเข้ามาเกี่ยวข้องโดยตรง คือ ระดับ/ขอบเขตของการสื่อสาร ในที่นี้อาจจะแบ่งระดับของการสื่อสารโดยใช้กลุ่ม/ชุมชน เป็นเส้นลากกันอาณาเขต ซึ่งจะแบ่งได้เป็น 3 ระดับ ดังนี้ (กาญจนา แก้วเทพ ,2548)

1. การสื่อสารภายในกลุ่ม / ชุมชน ซึ่งจะเป็นการสื่อสารเพื่อยึดโยงกลุ่มชนเข้าด้วยกัน
2. การสื่อสารระหว่างกลุ่ม / ระหว่างชุมชน ซึ่งจะมีความสำคัญถึงระดับชี้เป็นชี้ตายในการรวมกลุ่มแบบเครือข่าย ซึ่งการสื่อสารจะเป็นตัวเชื่อมโยงประสานความสัมพันธ์/การติดต่อระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ซึ่งอรุณีวรรณและคณะ ได้สังเกตการสื่อสารระหว่างกลุ่มกิจกรรมของประชาคมทับเที่ยงและได้พบองค์ประกอบของการสื่อสารระหว่างกลุ่มคือ การสื่อสารระหว่างกลุ่มกิจกรรมนี้เป็นปัญหาของประชาคมทับเที่ยง กล่าวคือหลังจากที่แต่ละกลุ่มแยกย้ายไปปฏิบัติงาน เมื่อเสร็จงานประชุมเวทีวิสัยทัศน์ร่วมกันแล้ว การแยกนั้น มิได้มีการทำข้อตกลงที่จะมีการสื่อสารระหว่างกลุ่มอย่างเป็นรูปแบบที่แน่นอน ถ้าจะมีการสื่อสารก็เป็นลักษณะไม่เป็นทางการ เนื่องจากกลุ่มประชาคมทับเที่ยงมิได้กำหนดให้กลุ่มกิจกรรมที่ติดต่อสื่อสารอย่างชัดเจนเป็นรูปธรรม นอกจากนั้น การทำงานของประชาคมยังไม่มีกระบวนการประเมินผลในลักษณะการกลับมาทบทวนไตร่ตรอง (Reflection) จากกลุ่มปฏิบัติ แบบล่างขึ้นบน (Bottom-Up) ทำให้ไม่เกิดการสรุปทเรียนอย่างเป็นรูปธรรมที่จะนำไปปรับใช้ การขาดการสื่อสารระหว่างกลุ่มเป็นตัวอธิบายความรบเราของประชาคม

3. การสื่อสารระหว่างกลุ่ม / ชุมชนกับภายนอก จะแปรไปตามลักษณะความสัมพันธ์ของกลุ่ม/ชุมชนกับภายนอก ซึ่งมี 2 รูปแบบใหญ่ ๆ คือ การสื่อสารเพื่อประสาน/สร้างความสัมพันธ์อันดีเพื่อร่วมมือหรือขอรับการสนับสนุนจากภายนอก การสื่อสารเพื่อการต่อสู้/ต่อรองความคิดหรือผลประโยชน์กับภายนอก

กล่าวโดยสรุป ในขณะที่มีการแบ่งระดับของการสื่อสารออกเป็น 3 ระดับดังกล่าวนี้ ในสภาพที่เป็นจริง การสื่อสารทั้ง 3 ระดับนั้น มีเส้นสายโยงใยสัมพันธ์กัน กล่าวคือ หากการสื่อสารภายในกลุ่มหรือการสื่อสารระหว่างกลุ่มเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ก็จะเพิ่มพลังในการติดต่อสื่อสารกับภายนอก ไม่ว่าจะเป็นด้านบวกหรือด้านลบก็ตาม เปรียบเสมือนว่า หากมีการกำปັນที่เหนียวแน่นดี ก็ยอมทำให้น้ำหนักหมัดนั้นทรงพลัง

เสนาะ ตีเขยว (เสนาะ ตีเขยว, 2541) ได้กล่าวถึงการใช้การสื่อสารในแง่ของกระบวนการที่นำไปใช้ในการดำเนินงานขององค์การ โดยการสื่อสารจะทำหน้าที่ 3 ประการในองค์การ คือ

#### 1. การใช้การสื่อสารในการออกคำสั่ง

การใช้การสื่อสารในการสั่งการที่สมบูรณ์ องค์การจะต้องพยายามทุกวิถีทางที่ทำให้ทุกคนยอมรับ และกระทำตามคำสั่งโดยเคร่งครัด หน้าที่ของการสั่งการ คือ การชักนำและการใช้อิทธิพลให้บุคคลหรือผู้ปฏิบัติงานในองค์การกระทำตามที่องค์การต้องการ รูปแบบของการใช้การสื่อสารในการออกคำสั่ง มี 2 รูปแบบคือ การออกคำสั่งเป็นลายลักษณ์อักษร และการออกคำสั่งด้วยวาจา สำหรับการออกคำสั่งเป็นลายลักษณ์อักษรจะอยู่ในรูปของหนังสือเวียน ประกาศ หรือออกคำสั่งโดยตรงต่อบุคคลใดบุคคลหนึ่ง สำหรับการออกคำสั่งด้วยวาจาโดยทั่วไป ได้แก่ การสั่งงานต่อหน้าผู้รับคำสั่ง หรือกลุ่มบุคคลผู้ปฏิบัติงาน

#### 2. การใช้การสื่อสารในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล

เนื่องจากองค์ประกอบด้วยบุคคล และทุกคนมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับภายใต้โครงสร้างขององค์การ องค์การที่เป็นทางการ (Formal Organization) จะเป็นตัวกำหนดและจำกัดรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในองค์การจะยึดถือความสัมพันธ์ของงานเป็นหลักสำคัญ กระบวนการสื่อสารจะเป็นสายใยที่ช่วยรักษาความสัมพันธ์ในงานให้เกิดขึ้น ความสัมพันธ์ระหว่างผู้บังคับบัญชากับผู้ใต้บังคับบัญชามีอิทธิพลต่อพฤติกรรม

การปฏิบัติงาน การแลกเปลี่ยนข้อมูลและการปฏิบัติตามคำสั่ง ในขณะเดียวกันความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงานก็มีอิทธิพลต่อการแลกเปลี่ยนข้อมูล เพื่อเสริมการทำงานให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

### 3. การใช้การสื่อสารในการแก้ปัญหาและความไม่แน่นอนที่เกิดขึ้น

ในการบริหารและปฏิบัติงานในองค์การ สมาชิกขององค์การจะต้องเผชิญปัญหาต่าง ๆ มากมายและต้องตัดสินใจแก้ปัญหาเหล่านั้น โดยบุคคลจะใช้การสื่อสารเพื่อการแสวงหาข้อมูลที่เกี่ยวข้องเพื่อประกอบการตัดสินใจในการแก้ไขปัญหา ตลอดจนใช้การสื่อสารในการแสวงหาความร่วมมือและความเข้าใจที่ถูกต้องจากสมาชิกอื่นขององค์การ

ความสำคัญของการสื่อสารในการบริหารจัดการองค์การนั้นจึงประกอบด้วย (ธิดาพร มีกิ่งทอง, 2542)

1. เป็นเครื่องมือสำคัญของฝ่ายบริหารในการบริหารงาน เพราะการสื่อสารจะช่วยทำให้การทำงานลุล่วงไปได้โดยตลอด เป็นเครื่องมือช่วยตรวจสอบความเข้าใจผลงาน ฯลฯ การสื่อสารในองค์การเป็นสิ่งจำเป็นและสำคัญมากสำหรับผู้บริหาร ทักษะในการสื่อสารเป็นคุณสมบัติอย่างหนึ่งที่ผู้บริหารจะต้องฝึกฝนให้เกิดขึ้นในตนเองพอ ๆ กับทักษะในการบริหารงาน

2. เป็นเครื่องมือช่วยสร้างความสัมพันธ์อันดีแก่ทั้งสองฝ่าย การสื่อสารช่วยให้เกิดความเข้าใจตรงกัน นำมาซึ่งความสนิทสนมความไว้วางใจ สิ่งเหล่านี้นำไปสู่สัมพันธภาพที่ดีระหว่างผู้บริหารในระดับต่าง ๆ

3. ช่วยให้เกิดความเข้าใจระหว่างกันดีขึ้น การสื่อสารนำมาซึ่งความไว้วางใจ หากมีปริมาณที่เหมาะสมแล้ว จะช่วยให้เกิดความกล้าที่จะสื่อสาร กล้าที่จะถาม กล้าที่จะออกความคิดเห็น ท้วงติง และช่วยให้เกิดความเข้าใจที่ถูกต้องมากยิ่งขึ้น

4. ช่วยให้การปฏิบัติภารกิจของทุกหน่วยงาน ทุกส่วนเป็นไปได้อย่างประสานกันจนบรรลุวัตถุประสงค์การสื่อสารมีส่วนอย่างมากในการประสานงานทำให้ทุก ๆ หน่วยงานทำงานในหน้าที่ของตนไปอย่างคล่องจงกับการทำงานหน่วยงานอื่น ๆ สะดวกมากขึ้น สำหรับผู้จัดการในการบริหารองค์การและความรู้เกี่ยวกับการเคลื่อนไหว ความต้องการของหน่วยงานอื่น ๆ จะทำให้เป้าหมายของการทำงานบรรลุวัตถุประสงค์ที่องค์การกำหนดไว้

5. ช่วยให้เกิดการพัฒนาและการทำงานที่มีประสิทธิภาพ การที่บุคลากรขององค์การทุกระดับสามารถสื่อสารได้อย่างเสรี มีความไว้วางใจซึ่งกันและกัน มีความกล้าที่จะสื่อสาร ย่อมนำไปสู่การเสนอความคิดสร้างสรรค์ คิดที่จะทำให้เกิดผลงานที่ดีที่สุด นำองค์การไปสู่ความเจริญ การยอมรับในความคิดเห็นของผู้อื่น ไม่ว่าคนนั้นจะอยู่ในระดับใดขององค์การ ย่อมทำให้ผู้ที่ได้รับการยอมรับเกิดความภาคภูมิใจ คนเรานั้นเมื่อพูดอะไร หรือสื่อสารอะไรออกไปก็ต้องการให้มีผู้รับฟัง แม้จะไม่เห็นด้วยก็ตาม

จึงเห็นได้ว่าการสื่อสารได้ถูกนำมาใช้เพื่อการจัดการในเชิงประยุกต์มากขึ้น และกลายเป็นกระบวนการที่คนใหม่ขององค์การเพื่อการจัดการขององค์การในยุคปัจจุบัน

รุ่งนภา มุกดาอนันต์ (รุ่งนภา มุกดาอนันต์, 2544) ศึกษาถึงกลยุทธ์การสื่อสารของกลุ่มปราชญ์ชาวบ้านเรื่อง ภูมิปัญญาท้องถิ่น พบว่า กลยุทธ์การสื่อสารของปราชญ์ชาวบ้านเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้แก่ กลยุทธ์การสื่อสารโดยการใช้ประสบการณ์ตรง การทำให้ชาวบ้านรู้จักตนเอง การทำตนให้เป็นตัวอย่าง การสัมมนา แลกเปลี่ยนประสบการณ์ การอิงหลักเกณฑ์ธรรมชาติ การอิงหลักพระพุทธศาสนา การเห็นความสำคัญที่ปัญหาของชาวบ้าน การใช้สื่อของจริง การสื่อสารในบรรยากาศที่ไม่เป็นทางการ การใช้ภาษาท้องถิ่น การใช้การสื่อสารแบบตัวต่อตัว การสื่อสารในแนวนอน และกลยุทธ์การใช้ข่าวลือ

เวทินี สตะเวทิน (เวทินี สตะเวทิน, 2542) ได้ศึกษาการสื่อสารในการจัดการประชาคมบางลำพู พบว่า ทั้งการจัดกิจกรรมเชิงรุก และกิจกรรมเชิงปกป้องผลประโยชน์ของชุมชน จะเป็น การสื่อสารในการประสานงานร่วมกันระหว่างกลุ่มบุคคล 3 กลุ่ม คือ กลุ่มแกนนำประชาคม กลุ่มประชาชนในพื้นที่ กลุ่มหน่วยงานภายนอกที่ให้การสนับสนุน ซึ่งจะพบรูปแบบการสื่อสารใน 3 แบบ คือ การสื่อสารทางเดียว การสื่อสารสองทางแบบไม่เป็นทางการ และการสื่อสารสองทางแบบไม่เป็นทางการ

กวิندا วัชรสิงห์ (กวิندا วัชรสิงห์, 2544) ศึกษากลยุทธ์การสื่อสารในการระดมทุนของ การระดมทุนขององค์การสาธารณประโยชน์ในการทำงานเพื่อสังคม พบว่า กลุ่มแกนนำมีการสื่อสารในรูปแบบต่าง ๆ อาทิ การพูดคุย การแสวงหาพันธมิตร การเรียนรู้ร่วมกัน และการมีปฏิสัมพันธ์กับคนในชุมชน

โคจิวัจน์ บุญประดิษฐ์ (โคจิวัจน์ บุญประดิษฐ์, 2543) ศึกษากลยุทธ์การสื่อสารของชุมชนบ้านควัวในการสร้างความเข้มแข็งภายในชุมชน ในกรณีพิพาทโครงการก่อสร้างถนนรวมและกระจายการจราจร พบว่า กลยุทธ์การสื่อสารของแกนนำชุมชนในการจัดการปัญหา ได้แก่ การใช้ศาสนาอิสลามในการรวมคนในชุมชน การประสานกลุ่มแกนนำ การจัดการในชุมชน การใช้เทคโนโลยีทางการสื่อสาร การกระจายข่าวสารอย่างรวดเร็วภายในชุมชน การใช้สื่อเฉพาะกิจโดยเสนอเรื่องราวจากแนวคิดทางศาสนาอิสลาม ใช้ภาษาที่กระชับ เข้าใจง่าย ใช้สื่อมวลชนเผยแพร่ข่าวสารให้เป็นประเด็นข่าวในระดับประเทศ และการสร้างพันธมิตรภายนอก กลยุทธ์การสื่อสารในการสร้างความเข้มแข็งภายในชุมชนนั้น สิ่งสำคัญที่สุดคือ การสื่อสารภายในชุมชน ซึ่งเกิดจากการสร้างปฏิสัมพันธ์ให้เกิดขึ้นภายในชุมชน โดยใช้ "กิจกรรม" ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนในการดึงคนในชุมชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ การใช้หลักศาสนาในการสร้างความสามัคคีของคนในชุมชน และการใช้คนนอก ได้แก่ นักวิชาการและสื่อมวลชน ช่วยเผยแพร่เรื่องราวของชุมชนให้เป็นที่แพร่หลายในระดับประเทศ

พวงชมพู ไชยอาลา (พวงชมพู ไชยอาลา, 2543) ศึกษาถึงการสื่อสารเพื่อสืบทอดประเพณีบุญบั้งไฟในชุมชนชนบท พบว่า รูปแบบการสื่อสารที่เป็นปัจจัยต่อการมีส่วนร่วมในการสื่อสารช่วงการเตรียมงานกลุ่มทั้ง 3 ระดับต่างมีเหมือนกันคือ ลักษณะการสื่อสารที่มีทิศทางสองทาง การสื่อสารที่ไม่เป็นทางการ ทิศทางการไหลของสารในระดับเดียวกัน ส่วนการสื่อสารในช่วงถ่ายทอดกิจกรรมในหมู่บ้านและคุ้มบ้านพบว่า ลักษณะของกลุ่มที่เป็นปัจจัยต่อการมีส่วนร่วมในการสื่อสารเพื่อการปฏิบัติงานและตัดสินใจได้แก่ ความสัมพันธ์ของสมาชิก ปทัสถานของกลุ่มเกี่ยวกับประเพณีบุญบั้งไฟและการทำงาน ส่วนรูปแบบการสื่อสารคือ ลักษณะการสื่อสารที่มีทิศทางสองทาง การสื่อสารที่ไม่เป็นทางการ ส่วนในครอบครัวปทัสถานเกี่ยวกับประเพณีและการเชื้อฟังผู้ใหญ่เป็นปัจจัยให้สมาชิกได้เข้ามามีส่วนร่วมในการสื่อสารเพื่อปฏิบัติงานและตัดสินใจในกลุ่มที่มีระดับสูงต่อไป

### ค. แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

การท่องเที่ยวเพื่อรักษาระบบอนุรักษ์ หรืออาจเรียกว่า "การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ" มาจากคำภาษาอังกฤษว่า "Eco-tourism" ซึ่งเป็นคำที่ผสมกันระหว่างคำว่า Ecology หรือนิเวศวิทยา กับคำว่า Tourism หรือการท่องเที่ยว นอกจากนี้ ในวงการท่องเที่ยวยังมีการใช้คำภาษาอังกฤษอื่น ๆ ที่สำคัญ ได้แก่ "Nature Tourism" หรือ "Bio-tourism" หรือ "Green Tourism" แทน "Eco-tourism"

ได้เช่นกัน เพื่อบ่งบอกให้เห็นว่าเป็นการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (Sustainable Tourism) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศมีสาระสำคัญดังนี้

แหล่งท่องเที่ยวที่จะส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ควรเป็นพื้นที่ธรรมชาติที่มีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสภาพแวดล้อม และอาจรวมไปถึงแหล่งประวัติศาสตร์ โบราณคดี และวัฒนธรรมที่ปรากฏในพื้นที่ธรรมชาตินั้นด้วย

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นการท่องเที่ยวที่ทุกฝ่ายมีความรับผิดชอบต่อสภาพแวดล้อม ธรรมชาติ และระบบนิเวศ โดยเป็นการท่องเที่ยวที่ไม่ทำลายหรือทำให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรม

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเน้นให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัส หรือมีประสบการณ์กับสภาพแวดล้อมธรรมชาติโดยตรง และเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้ศึกษาเรียนรู้สภาพแวดล้อม ธรรมชาติ ซึ่งนอกจากจะได้รับความพึงพอใจแล้ว ยังจะเป็นการเสริมสร้างจรรยาบรรณด้านสิ่งแวดล้อมเชิงบวกด้วย

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะต้องเป็นการท่องเที่ยวที่ให้ประโยชน์กลับคืนสู่ธรรมชาติและ การอนุรักษ์ธรรมชาติ ในขณะที่เดียวกันจะเอื้อประโยชน์ต่อชุมชนท้องถิ่นทั้งทางตรงและทางอ้อม นอกจากนั้น จะมุ่งเน้นที่คุณค่าของธรรมชาติ หรือลักษณะเด่นที่เป็นเอกลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยว เป็นสิ่งดึงดูดนักท่องเที่ยว ไม่ใช่เน้นที่การเสริมแต่ง หรือการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ

#### องค์ประกอบและวัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศมีองค์ประกอบ 3 ประการ

- การสร้างจิตสำนึกเกี่ยวกับการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว
- การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หรือ นิเวศทัศนาจร ยังเป็นแนวคิดที่จะทำให้กิจกรรมการท่องเที่ยวช่วยส่งเสริมธรรมชาติศึกษาและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะช่วยสร้างรายได้ ซึ่งรายได้ส่วนหนึ่งรัฐจะสามารถนำมาใช้ในโครงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพ ซึ่งขณะนี้กำลังประสบปัญหาข้อจำกัดด้านงบประมาณ นอกจากนี้แล้วการท่องเที่ยวเชิงนิเวศยังเป็นการสร้างงานให้กับประชาชนในท้องถิ่นเพื่อเพิ่มรายได้ เมื่อประชาชนในท้องถิ่นมีรายได้เพิ่มขึ้นจากกิจกรรมการท่องเที่ยว ก็จะช่วยลดความจำเป็นในการพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติเพื่อดำรงชีพ ด้วยเหตุผลดังกล่าวการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จึงเป็นวิธีการหนึ่งที่จะทำให้การพัฒนาเศรษฐกิจการท่องเที่ยว และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม สามารถดำเนินควบคู่กันไปได้ หรืออาจกล่าวได้ว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นรูปแบบหนึ่งของการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development)

### ง. แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมของประชาชน คือ การที่ประชาชนหรือชุมชนพัฒนาขีดความสามารถของคนในการจัดการและควบคุมการใช้ และกระจายทรัพยากรและปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ในสังคมเพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีพทางเศรษฐกิจและสังคม ตามความจำเป็นอย่างสมศักดิ์ศรีในฐานะสมาชิกสังคม ในการมีส่วนร่วมประชาชนได้มีการพัฒนารับรู้และภูมิปัญญา ซึ่งแสดงออกในรูปการตัดสินใจในการกำหนดชีวิตของตนเอง (ทวีทอง หงษ์วิวัฒน์ ,2527)

การมีส่วนร่วมของชุมชนไม่ได้หมายความว่าเพียงตั้งประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมกิจกรรมตามที่นักวิชาการ หรือ องค์กรพัฒนาจัดตั้งขึ้น แต่ต้องให้ชุมชนมีกิจกรรม และวิธีการดำเนินการของเขาเองในชุมชน (เสน่ห์ จามริก , 2527)

ดังนั้น สิ่งที่เป็นองค์ประกอบสำคัญของ "การมีส่วนร่วม" คือ ประชาชนที่เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการการตัดสินใจ กระบวนการดำเนินงาน ร่วมรับผลประโยชน์และร่วมประเมินผล ซึ่งประเด็นสำคัญคือ ใคร คือ "ประชาชนที่จะเข้ามามีส่วนร่วม โดย Mary Racilis Hollmsteiner (อ้างในเวทินี สตะเวทิน, 2542) ได้กล่าวว่า ในกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนนั้น คำว่าประชาชน ไม่ได้หมายความว่าถึงทุก ๆ คนในชุมชน แต่หมายถึง คนยากจนส่วนใหญ่ซึ่งด้อยโอกาสและอำนาจ โดยกลุ่มเหล่านี้มีการรวมตัวกัน นอกจากนี้หัวใจของการที่จะให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชนเกิดขึ้นได้จริงนั้น ในการทำงานจะต้องถือว่าชาวบ้าน คือ ตัวหลักในการแก้ปัญหาของเขาเอง โดยกิจกรรมพัฒนานั้นจะต้องเริ่มจาก พื้นฐานของชุมชน



การมีส่วนร่วมจะนำมาซึ่งโอกาสที่จะทำให้สมาชิกของชุมชนและสังคมสามารถเข้ามามีส่วนร่วมและมีอิทธิพลในกระบวนการพัฒนา และในการแบ่งสรรผลของการพัฒนาอย่างเป็นธรรม ซึ่งหมายถึงการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนอย่างเท่าเทียมกันในประเด็นของ

1. การสนับสนุนและกระบวนการพัฒนา
2. การแบ่งสรรผลประโยชน์จากการพัฒนาอย่างเป็นธรรม
3. การตัดสินใจในรูปของการกำหนดเป้าหมาย การวางนโยบาย การวางแผน และการปฏิบัติ ตามแผน ทั้งในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม (Department of International Economic and Social Affairs อ้างใน บุญชัย เกิดปัญญาวัฒน์, 2528)

Rousseau (อ้างใน บุญชัย เกิดปัญญาวัฒน์, 2528) ได้เขียนทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม (A Participation Theory of Democracy) ไว้ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมต้องอยู่บนพื้นฐานของเสรีภาพในการตัดสินใจว่าจะเลือกมีส่วนร่วมหรือไม่ สำคัญคือ จะต้องไม่มีใครเป็นนายใคร หรือเป็นนายแห่งชีวิตใคร
2. กระบวนการมีส่วนร่วมนั้นต้องอยู่บนพื้นฐานของความเสมอภาค และความสามารถที่พาดตนเอง ซึ่งจะทำให้เกิดความตระหนัก รับรู้ในความสำคัญของการมีส่วนร่วมของตนเอง

ไพรัตน์ เตชะรินทร์ (ไพรัตน์ เตชะรินทร์, 2527) กล่าวว่า นโยบายการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนา หมายถึง กระบวนการที่รัฐบาลส่งเสริม ชักนำ สนับสนุน และสร้างโอกาสให้ประชาชนในชุมชนทั้งในรูปส่วนบุคคล กลุ่มคน ชมรม สมาคม มูลนิธิ และองค์กรอาสาสมัคร รูปแบบต่าง ๆ ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือหลายเรื่องร่วมกันให้บรรลุวัตถุประสงค์และนโยบายการพัฒนาที่กำหนดไว้ ดังนี้

1. ร่วมทำการศึกษาค้นคว้าถึงปัญหาและสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน ตลอดจนความต้องการของชุมชน
2. ร่วมคิดหา และสร้างรูปแบบ และวิธีการพัฒนาเพื่อแก้ไขและลดปัญหาของชุมชน หรือเพื่อสร้างสิ่งใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน หรือสนองความต้องการของชุมชน
3. ร่วมวางนโยบาย หรือแผนงาน หรือโครงการ หรือกิจกรรมเพื่อจัด และแก้ปัญหา และสนองความต้องการของชุมชน
4. ร่วมตัดสินใจในการใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม

5. ร่วมจัด หรือปรับปรุงระบบบริหารงานพัฒนา ให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล
6. ร่วมการลงทุนในกิจกรรมโครงการของชุมชนตามขีดความสามารถของตนเองและหน่วยงาน
7. ร่วมปฏิบัติตามนโยบาย แผนงานโครงการ และกิจกรรมให้บรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้
8. ร่วมควบคุม ติดตาม ประเมินผล และร่วมบำรุงรักษาโครงการและกิจกรรมที่ได้ทำไว้ทั้งเอกชนและรัฐบาลให้ใช้ประโยชน์ได้ตลอดไป

สถาบันวิจัยสังคม และสถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (อ้างใน ปาริชาติ สถาปิตานนท์, 2548) ได้แบ่งกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนออกเป็น 5 ขั้นตอน คือ การร่วมในการวางแผน การร่วมในการดำเนินกิจกรรม การร่วมในการใช้ประโยชน์ การร่วมในการได้รับผลประโยชน์ การร่วมในการประเมินผล ดังนี้

1. การร่วมในการวางแผน (Participation in Planning) ประกอบด้วย การมีส่วนร่วม นับตั้งแต่การวิเคราะห์ปัญหา การกำหนดลำดับความสำคัญของปัญหา การกำหนดเป้าหมาย การกำหนดแนวทางในการดำเนินงาน การกำหนดแนวทางในการติดตามและประเมินผล
2. การร่วมในการดำเนินกิจกรรม (Participation in Implementation) ประกอบด้วย การสนับสนุนด้านทรัพยากรและการประสานความร่วมมือ
3. การร่วมในการใช้ประโยชน์ (Participation in Utilization) ประกอบด้วย การนำเอากิจกรรมเหล่านั้นมาใช้ให้เกิดประโยชน์ โดยเฉพาะในด้านการเพิ่มระดับการพึ่งตนเองและการควบคุมทางสังคม
4. การร่วมในการได้รับผลประโยชน์ (Participation in Benefit Sharing) ประกอบด้วย การแจกจ่ายประโยชน์การพัฒนาอย่างยุติธรรม
5. การร่วมในการประเมินผล (Participation in Evaluation) ประกอบด้วย การให้ประชาชนได้รับทราบถึงปัญหา และอุปสรรคต่าง ๆ เพื่อร่วมกันหาทางแก้ไขต่อไป

สำหรับทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม (Active Participation of Theory) ในทางจิตวิทยานั้น ผลการวิจัยบางเรื่องเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทัศนคติได้ให้ข้อเสนอแนะว่า "การเปลี่ยนแปลงทัศนคติ และการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ทำให้เกิดขึ้นได้โดยการสร้างสถานการณ์ให้เกิดการมีส่วนร่วมในกลุ่มบุคคลอย่างมีประสิทธิภาพ"

William W. Reeder (อ้างในบุญชัย เกิดปัญญาวัฒน์, 2528) กล่าวว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การมีส่วนร่วมในการปะทะสังสรรค์ทางสังคม ซึ่งรวมทั้งการมีส่วนร่วมของปัจเจกบุคคล และการมีส่วนร่วมของทุกกลุ่ม

สหประชาชาติได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนในฐานะที่เป็น กระบวนการในการพัฒนาว่า คือ การเข้าร่วมอย่างกระตือรือร้นและมีพลังของประชาชนในระดับ ต่าง ๆ คือ

- ในกระบวนการตัดสินใจ เพื่อกำหนดเป้าหมายของสังคม และการจัดสรร ทรัพยากรให้บรรลุเป้าหมาย
- ในการปฏิบัติตามแผนการหรือโครงการต่าง ๆ โดยสมัครใจ (United Nation, 1978)

จากความหมายของคำว่า "การมีส่วนร่วม" ต่าง ๆ ที่ยกมาข้างต้นนี้สามารถสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมประกอบด้วยปัจจัยที่สำคัญ 3 ประการด้วยกันดังนี้

1. การเกี่ยวข้องกับด้านจิตใจและอารมณ์ เป็นการเกี่ยวข้องทั้งร่างกายและจิตใจ ไม่ใช่ เฉพาะแต่ด้านกำลังกายหรือทักษะ กล่าวคือผู้มีส่วนร่วมจะมีส่วนเกี่ยวข้องกับจิตใจ ไม่ใช่เฉพาะด้านการกระทำเท่านั้น
2. การกระทำให้ เมื่อผู้มีส่วนร่วมมีความเกี่ยวข้องทั้งทางด้านการกระทำและจิตใจแล้วก็ เท่ากับเป็นการเปิดโอกาสให้เขาได้แสดงความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ กระทำการเพื่อให้ บรรลุวัตถุประสงค์ของกลุ่ม (Group Goal) โดยเหตุนี้ การมีส่วนร่วมจึงเป็นมากกว่า การยินยอมที่จะกระทำตามคำสั่ง ซึ่งเป็นการกระทำโดยปราศจากการยินยอมพร้อม ใจและความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ การมีส่วนร่วมจึงเป็นความสัมพันธ์ทางอารมณ์และ จิตใจแบบ "บุคคลวิถี" คือ มีการติดต่อทั้งไปและกลับระหว่างบุคคลและกลุ่ม
3. การมีส่วนร่วมรับผิดชอบ เมื่อเกิดการเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจ อารมณ์ และได้กระทำ การให้แก่สถานการณ์กลุ่มนั้นแล้ว ผู้มีส่วนร่วมจะเกิดความรู้สึกรับผิดชอบร่วมกับ

กลุ่มนั้นด้วย เพราะการมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการทางสังคมที่บุคคลไปเกี่ยวข้องกับกลุ่มและต้องการเห็นผลสำเร็จของการทำงานนั้น ๆ ด้วย

โดยสรุปแล้วอาจกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า

การมีส่วนร่วม = ความร่วมมือร่วมใจ + การประสานงาน + ความรับผิดชอบ

Participation = Cooperation + Coordination + Responsibility

ความร่วมมือร่วมใจ หมายถึง ความตั้งใจของบุคคลที่จะเข้ามาทำงานร่วมกัน เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของกลุ่ม

การประสานงาน หมายถึง ความรู้สึกผูกพันในการทำงานและในการทำให้เชื่อถือไว้วางใจ

ดังนั้นการมีส่วนร่วม อาจหมายถึง การกระทำกิจกรรมใด ๆ ร่วมกับกลุ่มเพื่อให้บรรลุถึงวัตถุประสงค์ ซึ่งจะต้องกระทำโดยอาศัยช่วงระยะเวลาที่ถูกจังหวะและเหมาะสม นอกจากนี้การกระทำกิจกรรมดังกล่าวจะต้องเกิดความรู้สึกผูกพันของบุคคลนั้นต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง

William Erwin (William Erwin, 1976) ได้กล่าวถึงการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมว่า คือ กระบวนการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินงานพัฒนา ร่วมคิด ตัดสินใจ แก้ปัญหาของตนเอง เน้นการมีส่วนร่วม เกี่ยวข้องอย่างแท้จริงของประชาชน ใช้ความคิดสร้างสรรค์ และสนับสนุนติดตามผลการปฏิบัติการขององค์กร และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง

การมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนเกิดจากแนวคิดสำคัญ 3 ประการคือ

1. ความสนใจและความห่วงกังวลร่วมกัน ซึ่งเกิดจากความสนใจและความห่วงกังวลของบุคคล ซึ่งบังเอิญพ้องต้องกัน กลายเป็นความสนใจและความห่วงกังวลร่วมกันของส่วนรวม
2. ความเดือดร้อน และความไม่พึงพอใจร่วมกันที่มีต่อสถานการณ์ที่เป็นอยู่นั้น ผลักดันให้มุ่งไปสู่การรวมกลุ่ม วางแผน และลงมือกระทำร่วมกัน

3. การตกลงใจร่วมกันที่จะเปลี่ยนแปลงกลุ่มหรือชุมชนไปในทิศทางที่พึงปรารถนา การตัดสินใจร่วมกันนี้จะต้องรุนแรงมากพอที่จะทำให้เกิดความคิดริเริ่มกระทำการที่ตอบสนองความเห็นชอบของคนส่วนใหญ่ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมนั้น

นอกจากนี้ยังมีแนวคิดอื่นร่วมด้วย ดังนี้

1. ความศรัทธา ความเชื่อถือที่มีต่อบุคคลสำคัญและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ส่งผลให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การลงแขก การบำเพ็ญประโยชน์
2. ความเกรงใจที่มีต่อบุคคลที่เคารพนับถือ หรือบุคคลที่มีเกียรติยศ ตำแหน่ง ทำให้ประชาชนเกิดความเกรงใจที่จะมีส่วนร่วมด้วยทั้ง ๆ ที่ยังไม่มีความศรัทธาหรือความเต็มใจอย่างเต็มเปี่ยมที่จะกระทำ เช่น ผู้ใหญ่ออกปากขอแรงผู้้น้อยก็ช่วย
3. อำนาจบังคับ ที่เกิดจากบุคคลที่มีอำนาจเหนือกว่า ทำให้ปวงชนถูกบีบบังคับให้มีส่วนร่วมในการกระทำต่าง ๆ เช่น บังคับให้ทำงานเยี่ยงทาส

### เงื่อนไขการมีส่วนร่วม

การพัฒนาต่าง ๆ จำเป็นต้องเริ่มต้นจากประชาชน ประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการดำเนินการและในกิจกรรมต่าง ๆ อันจะนำไปสู่ความสามารถในการพึ่งพาและช่วยเหลือตนเองได้ โอกาสในการมีส่วนร่วมของประชาชนต้องอาศัยเงื่อนไขอย่างน้อย 3 ประการดังนี้

1. ประชาชนต้องมีอิสรภาพที่จะมีส่วนร่วม
2. ประชาชนต้องมีความสามารถที่จะมีส่วนร่วม
3. ประชาชนต้องเต็มใจที่จะมีส่วนร่วม

หากปราศจากเงื่อนไขใดเงื่อนไขหนึ่งข้างต้นนี้ การมีส่วนร่วมของประชาชนก็จะไม่เกิดขึ้น อย่างไรก็ตาม นอกจากเงื่อนไขทั้ง 3 ประการแล้ว ความสำเร็จของการมีส่วนร่วมยังขึ้นอยู่กับเงื่อนไขดังนี้ (บุญชัย เกิดปัญญาวัฒน์, 2528)

1. ประชาชนต้องมีเวลาที่จะมีส่วนร่วมก่อนเริ่มทำกิจกรรม เนื่องจากการมีส่วนร่วมไม่สามารถเกิดขึ้นได้ในสถานการณ์ฉุกเฉิน
2. ประชาชนต้องไม่เสียค่าใช้จ่ายใด ๆ ในการมีส่วนร่วมมากเกินไปที่เขาประเมินผลตอบแทนที่จะได้รับ

3. ประชาชนต้องมีความสนใจที่สัมพันธ์สอดคล้องกับการมีส่วนร่วมนั้น
4. ประชาชนต้องสามารถสื่อสารกันรู้เรื่องทั้งสองฝ่าย
5. ประชาชนต้องไม่รู้สึกระทอบกระเทือนต่อตำแหน่ง หน้าที่ หรือ สถานภาพทางสังคมหากจะมีส่วนร่วม

### รูปแบบการมีส่วนร่วม

รูปแบบการมีส่วนร่วมนั้นสามารถจำแนกได้ 3 ประการตามลักษณะของการมีส่วนร่วม ดังนี้

1. การที่ประชาชนมีส่วนร่วมโดยตรง โดยผ่านองค์กรจัดตั้งของประชาชน เช่น การรวมตัวของกลุ่มชาวบ้านจัดโครงการทอดผ้าป่าต้นไม้
2. การที่ประชาชนมีส่วนร่วมทางอ้อม โดยผ่านองค์กรผู้แทนประชาชน เช่น กรรมการกลุ่ม กรรมการหมู่บ้าน
3. การที่ประชาชนมีส่วนร่วมโดยการเปิดโอกาสให้โดยผ่านองค์กรที่ไม่ใช่ผู้แทนของประชาชน เช่น สถาบันหรือหน่วยงานที่เชิญชวน หรือเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมเมื่อใดก็ได้

### แบบอย่างของผู้มีส่วนร่วม

ผู้มีส่วนร่วมนั้น สามารถแบ่งออกเป็น 3 ประเภทดังนี้

1. เป็นผู้กระทำการ คือผู้ที่ก่อให้เกิดการพัฒนา หรือกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งขึ้นมา
2. เป็นผู้รับผลการกระทำ กล่าวคือได้รับผลจากกิจกรรมโดยตรง
3. เป็นสาธารณชนทั่วไป หรือประชาชนทั่วไปที่ไม่ได้มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรง แต่ที่มีความสำคัญต่อการมีส่วนร่วมในกิจกรรม

### ขอบเขตของการมีส่วนร่วม

ประเด็นขอบเขตของการมีส่วนร่วมของประชาชนมีผู้พิจารณาไว้ 2 ทางด้วยกันคือ พิจารณาจากกิจกรรมการพัฒนา เป็นการพิจารณาว่าประชาชนเข้าร่วมในกิจกรรมใดหรือขั้นตอนใดในการพัฒนา พิจารณาจากลักษณะการเข้าร่วมของประชาชน เป็นการดูว่าประชาชนเข้าร่วมอย่างไร

ขั้นตอนในการพัฒนาตามความเห็นของ ม.ร.ว.อคิดน์ รพีพัฒน์ (อคิดน์ รพีพัฒน์, 2525) กล่าวว่า ประชาชนอาจเข้าร่วมในขั้นตอนต่าง ๆ ของการพัฒนา 4 ขั้นตอนคือ

1. ขั้นตอนการค้นหาปัญหา กำหนดสาเหตุของปัญหา จัดลำดับของความสำคัญและหาแนวทางแก้ไข
2. ขั้นตอนการตัดสินใจ เลือกแนวทางและวางแผนพัฒนาแก้ไขปัญหา
3. ขั้นตอนการปฏิบัติงานในกิจกรรมการพัฒนาตามแผน
4. ขั้นตอนการประเมินผลงานของกิจกรรมการพัฒนา

สำหรับขอบเขตดังกล่าวนี้ ประชาชนอาจเข้าร่วมในขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่ง หรือเข้าร่วมในทุกขั้นตอนก็ได้

ส่วนลักษณะการเข้าร่วมของประชาชน ขอบเขตการเข้าร่วมประเภทนี้จะพิจารณาว่า ประชาชนจะเข้าร่วมทำกิจกรรมอะไรบ้าง ตามแนวคิดของ John M. Cohen และ Norman Uphoff (John M. Cohen and Norman Uphoff, 1977) ประชาชนอาจเข้าร่วมในกระบวนการตัดสินใจว่าจะทำอะไรและอย่างไร เข้าร่วมโดยการนำโครงการไปปฏิบัติโดยเสียสละทรัพยากรต่าง ๆ หรือร่วมมือในความพยายามประเมินผลโครงการ

ดังนั้น กิจกรรมจึงเป็นช่องทางหนึ่งที่เป็นส่วนสำคัญที่ก่อให้เกิดการรวมตัวกันขึ้น สมาชิกของกลุ่มได้เรียนรู้ถึงวิธีการทำงานและเรียนรู้ระหว่างกันมากระยะหนึ่ง สมาชิกจะมีการเผชิญหน้ากันอย่างเปิดเผย ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นที่แท้จริงของแต่ละฝ่าย ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นอย่างมากในการร่วมกันพัฒนาชุมชนและสอดคล้องกัน "กระบวนทัศน์ทางเลือกของการสื่อสารเพื่อการเปลี่ยนแปลงสังคม" (The Alternative Paradigm of Communication for Social Change) โดยมุ่งเน้นประชาชนเป็นศูนย์กลางของการเปลี่ยนแปลงและแสวงหาหนทางที่จะทำให้เกิดการพัฒนายั่งยืนในระดับชุมชน สังคม ประเทศ หรือระดับโลกต่อไป โดยมองว่าการเปลี่ยนแปลงสังคม อาจมีความหลากหลายและแตกต่างกันไป (Multiplicity in World) ตามความเหมาะสมของท้องถิ่นและตามความต้องการของสมาชิกในสังคมดังกล่าว โดย "รูปแบบของการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม" จะประกอบไปด้วยลักษณะการมีปฏิสัมพันธ์สองทางแบบโต้ตอบกันของสมาชิก โดยผ่านช่องทางการสื่อสารทุกประเภททั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ (ปาริชาติ สถาปิตานนท์, 2542)

รัชดาภรณ์ ชาญชาคริตพงศ์ (รัชดาภรณ์ ชาญชาคริตพงศ์, 2543) ศึกษาเรื่อง การสื่อสารกับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า การเปิดรับข่าวสารการพัฒนาชุมชนมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของประชาชน ศักยภาพของชุมชนมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของประชาชน และ ศักยภาพของนักพัฒนาชุมชนในการปฏิบัติงานพัฒนาชุมชนตามทัศนะของประชาชนมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของประชาชน

ใจทิพย์ สอนดี (ใจทิพย์ สอนดี, 2543) ศึกษาเรื่อง กลยุทธ์การสื่อสารในโครงการบวป่าชุมชน พบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนที่เข้าร่วมโครงการ ปรากฏว่า ประชาชนมีส่วนร่วมในฐานะผู้ปฏิบัติการในขั้นตอนต่าง ๆ ได้แก่ การเตรียมการ การดำเนินการ

โคจิวัจน์ บุญประดิษฐ์ (โคจิวัจน์ บุญประดิษฐ์, 2543) ศึกษาเรื่อง กลยุทธ์การสื่อสารของชุมชนบ้านครัวในการสร้างความเข้มแข็งภายในชุมชน ในกรณีพิพาทโครงการก่อสร้างถนนรวมและกระจายการจราจร ผลการวิจัยพบว่า การสร้างปฏิสัมพันธ์ให้เกิดขึ้นภายในชุมชน โดยใช้ "กิจกรรม" ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนในการดึงคนในชุมชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ การใช้หลักศาสนาในการสร้างความสามัคคีของคนในชุมชน และการใช้คนนอก ได้แก่ นักวิชาการและสื่อมวลชน ให้ช่วยเผยแพร่เรื่องราวของชุมชนให้เป็นที่แพร่หลายในระดับประเทศ

กรรณิการ์ ขมดี (กรรณิการ์ ขมดี, 2524) ศึกษาเรื่อง "การมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ ศึกษาเฉพาะกรณีโครงการสารภี ตำบลท่าช้าง อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี" พบว่า ปัจจัยจูงใจให้มีส่วนร่วม ได้แก่ เกียรติ และความต้องการ อาชีพใหม่ การจูงใจจากเพื่อน ความสัมพันธ์อันดีกับเพื่อน และเจ้าหน้าที่ของรัฐ ความต้องการเงินทุน ความต้องการซื้อสินค้าราคาถูก และผู้นำที่ชักนำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน แพทย์ ครู กรรมการ สภาตำบล เป็นต้น

จรัญญา วงษ์พรหม (จรัญญา วงษ์พรหม, 2536) ศึกษาเรื่อง "การบริหารจัดการและการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในสหกรณ์ร้านค้าบ้านสัมพันธ์ ต.นาตำ อ.อุบลรัตน์ จ.ขอนแก่น" พบว่า ปัจจัยที่ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมของสมาชิกเกิดขึ้น และทำให้สหกรณ์ร้านค้าบ้านสัมพันธ์ประสบความสำเร็จ เกิดจาก (1) ความคิดริเริ่มของชาวบ้าน (2) ผู้นำมีความน่าเชื่อถือ และ (3) มีระเบียบกฎเกณฑ์ในการบริหารจัดการ



ประภาศรี พิทักษ์สินสุข (ประภาศรี พิทักษ์สินสุข, 2532) ศึกษาเรื่อง "การมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการพัฒนาชนบท ศึกษาเฉพาะกรณีโครงการสุพรรณบุรี" พบว่า ปัจจัยทางด้านสังคม ได้แก่ เพศ อายุ การศึกษา และการอาศัยอยู่ในหมู่บ้านติดต่อกันเป็นเวลานาน มีความสัมพันธ์กับการเข้าร่วมของประชาชนในกิจกรรมการพัฒนา ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ อาชีพ และรายได้ของครอบครัว ไม่มีความสัมพันธ์กับการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมการพัฒนา ปัจจัยทางการเมือง การถูกชักจูงจากบุคคลในแวดวงราชการมีความสัมพันธ์กับการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมการพัฒนา และปัจจัยด้านการบริหารการจัดการ ได้แก่ ความถี่ในการนิเทศงาน มีความสัมพันธ์กับการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมการพัฒนา

## จ. แนวคิดเกี่ยวกับ ผู้นำ

### 1.แนวคิดด้านบทบาทผู้นำ

#### ความหมายของชุมชน

ประเวศ วะสี ให้ความหมายของ "ชุมชนเข้มแข็ง" ว่า การที่ประชาชนจำนวนหนึ่งมีการติดต่อสื่อสารกัน หรือมีการรวมกลุ่มกัน มีความเชื่ออาทรต่อกัน มีความรัก มีมิตรภาพ มีการเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติบางสิ่งบางอย่าง และมีระบบการจัดการในกลุ่ม โดยการพัฒนาให้เกิดความเข้มแข็งที่ชุมชน (Community Strengthening)

ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม ให้ความหมายของคำว่า "ชุมชน" ว่า หมายถึง กลุ่มคนที่มีวิถีชีวิตเกี่ยวพันกันและมีการติดต่อสื่อสารเกี่ยวข้องกันอย่างปกติ อันเนื่องมาจากการอยู่ในพื้นที่ร่วมกัน หรือมีอาชีพร่วมกัน หรือการประกอบกิจการจึงมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน หรือการมีวัฒนธรรม ความเชื่อ หรือความสนใจร่วมกัน

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ ให้ความหมาย ของ "ชุมชนนิยม" ว่า หมายถึง สังคมที่คนเห็นประโยชน์และรู้จักใช้ประโยชน์จากชุมชน อีกทั้งให้ประโยชน์ตอบแทนแก่ชุมชน คนในสังคมจะได้รับการสนับสนุนให้มีส่วนร่วมเป็นสมาชิกชุมชนใดชุมชนหนึ่งหรือหลายชุมชนที่เหมาะสมกับตน ส่งผลให้คนในสังคมมีการรวมตัวกันจัดเป็นชุมชนเล็ก ๆ มากมายและมีความหลากหลาย โดย

แต่ละชุมชนมีวัตถุประสงค์ในการจัดตั้งและแนวทางการดำเนินงานที่ชัดเจน และเป็นผลดีต่อสมาชิกทั้งทางด้านกายภาพและจิตใจ และก่อประโยชน์ต่อสังคมโดยรวม

กาญจนา แก้วเทพ ให้ความหมายของคำว่า ชุมชน ว่าหมายถึง กลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในอาณาเขตบริเวณเดียวกัน มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกัน มีฐานะอาชีพที่เหมือนกัน หรือคล้ายคลึงกัน (Homogeneous) มีลักษณะการใช้ชีวิตร่วมกัน มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ผู้ที่อยู่อาศัยในชุมชนมีความรู้สึกว่าเป็นคนในชุมชนเดียวกัน มีการดำรงรักษาคุณค่าและมรดกทางวัฒนธรรมและศาสนา ถ่ายทอดไปยังลูกหลาน ซึ่งการเป็นชุมชนนั้นไม่ได้อยู่ที่ลักษณะทางกายภาพหรือขึ้นอยู่กับเพียง "ตัวคน" เท่านั้น แต่ปัจจัยที่ค่อนข้างจะเป็นตัวชี้ขาดความเป็นชุมชนคือ "ความสัมพันธ์ระหว่างคนต่อคนในชุมชนนั้น"

M. Scott Peck (อ้างในอนุชาติ พวงลำสี และ วีรบูรณ์ วิสารทสกุล, 2540) ได้ให้ความสำคัญของการสื่อสารในการสร้างชุมชนที่แข็งแรงไว้ว่า ชุมชน คือ กลุ่มที่ตกลงใจที่จะเรียนรู้วิธีแห่งการสื่อสารซึ่งกันและกันอย่างลึกซึ้งและแท้จริง

โรเบิร์ต พัทแนม ได้ทำการศึกษาในเมืองทูเปโล ซึ่งรวบรวมโดย เดวิส แมททิวส์ (ฐิรุฒิเสนา คำ แปล , 2540) พบว่า องค์ประกอบอย่างหนึ่งที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็งนั้นคือ โครงสร้างพื้นที่สาธารณะ และช่องทางการสื่อสาร โดยค้นพบว่าชุมชนที่เข้มแข็งจะต้องมีสถานที่ที่ผู้คนสามารถพูดถึงปัญหาาร่วมกัน ทั้งเป็นทางการ พูดคุยแบบเป็นทางการ เช่น การประชุม การพูดคุยแบบไม่เป็นทางการ เช่น การสนทนาของคนสองคน หรือ การสนทนาของกลุ่มเล็ก ซึ่งสถานที่ดังกล่าวมีความสำคัญต่อการเกิดความตั้งใจในการแก้ไขปัญหาาร่วมกันและช่วยสร้างความเป็น "พลเมือง" ให้กับประชาชน

ในด้านการดำเนินกิจกรรมเพื่อการพัฒนา นั้น นอกจากองค์ประกอบทางการสื่อสารที่ก่อให้เกิดการรวมกลุ่มและการบริหารจัดการแล้ว "ผู้นำ" ก็เป็นองค์ประกอบสำคัญ เนื่องจากการที่จะทำให้สมาชิกในกลุ่มเกิดจิตสำนึกสาธารณะและยอมรับแนวคิด รวมทั้งการปฏิบัติตามนั้น สมาชิกต้องมีการปฏิบัติตามบุคคลที่พวกเขายอมรับในความสามารถและมีความเชื่อมั่นว่าบุคคลผู้นั้นจะนำพวกเขาไปสู่ความสำเร็จ ด้วยเหตุนี้บทบาทของผู้นำกลุ่มหรือผู้นำชุมชนจึงเข้ามามีส่วนอย่างมากในการจัดการโครงการต่าง ๆ โดยบทบาทมุ่งที่เป้าหมายใน การพัฒนาชุมชน (Community Development) การเปลี่ยนแปลงชุมชน (Community Change) ซึ่งเป็นกระบวนการที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งโครงสร้าง (Structure) และหน้าที่ (Function) ในสังคม

### ความหมายของผู้นำ

ชอร์ (Shaw) ให้ความหมายของผู้นำว่า บุคคลใดบุคคลหนึ่งที่เป็นสมาชิกของกลุ่ม โดยที่เขาพยายามจะมีอิทธิพลเหนือสมาชิกคนอื่น ๆ ภายในกลุ่มหรือ หมายถึง สมาชิกคนใดคนหนึ่ง พยายามที่จะมีอิทธิพลเหนือสมาชิกคนอื่น ๆ มากกว่าที่สมาชิกเหล่านั้นจะพยายามมีอิทธิพลเหนือเขา

Gay Lumsden และ Donald Lumsden (1998) ได้กล่าวถึง ผู้นำว่า ผู้นำจะมี 2 รูปแบบ คือ ผู้นำที่เกิดจากการจัดตั้ง และผู้นำที่เกิดขึ้นโดยสถานการณ์ ซึ่งผู้นำทั้ง 2 แบบนี้มักจะแตกต่างกันทั้งในแง่ของพฤติกรรมและตำแหน่ง โดยผู้นำจากการจัดตั้งจะได้รับการแต่งตั้ง และมอบหมายหน้าที่ความรับผิดชอบอย่างชัดเจน ซึ่งถ้าการปฏิบัติหน้าที่ไม่มีประสิทธิภาพโดยเฉพาะอย่างยิ่งในสภาวะปัจจุบันที่เน้นการมีส่วนร่วมของสมาชิก ผู้ตาม หรือสมาชิกอื่น ๆ อาจจะมีผลเสียและไม่ยอมรับอำนาจการบังคับบัญชา ซึ่งจะทำให้การทำงานเป็นไปอย่างไม่มีประสิทธิภาพ และจะเริ่มมองหาผู้นำคนอื่น ส่วนผู้นำที่เกิดขึ้นโดยสถานการณ์มักจะเกิดขึ้นเมื่อสถานการณ์ในการดำเนินงานเกิดความวุ่นวาย สับสน โดยผู้นำรูปแบบนี้จะโน้มน้าวให้สมาชิกในกลุ่มเข้าใจตรงกัน และร่วมกันแก้ไขปัญหาที่กำลังเผชิญอยู่ต่อไป ซึ่งจะเป็นไปได้ว่าในลักษณะนี้สมาชิกคนอื่น ๆ ในกลุ่มก็สามารถที่จะขึ้นมาเป็นผู้นำก็ได้ ถ้าสถานการณ์ลุล่วงและโอกาสเอื้ออำนวย

Roderick Bell (1969) ให้ความหมายของผู้นำว่า เป็นผู้ซึ่งอยู่ในอำนาจหรือตำแหน่งที่ถูกกำหนดให้เป็นผู้นำ เป็นผู้ซึ่งสามารถมีอิทธิพลในการจัดสรรและจัดการต่อสิ่งที่มีคุณค่าต่าง ๆ มากกว่าคนอื่น ๆ ในชุมชนนั้นเพื่อให้เกิดผลสำเร็จตามความมุ่งหมายที่ปรารถนาทั้งของตนและสมาชิกของชุมชน

สำเร็จ สิงหะวาระ (2506:48) ให้ความหมายว่า ผู้นำ คือ สัญลักษณ์ (Symbol) แห่งความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันและเป็นผู้รับฝากไว้ (Depository) ซึ่งปณิธานและความหวังของสมาชิก ผู้นำจึงเป็นเงา (Image) หรือภาพสะท้อน (Projection) ของสมาชิก

สมพันธ์ เตชะอธิก และคณะ (2537) ให้ความหมายของผู้นำว่า เป็นผู้ที่มีความสามารถที่จะนำชาวบ้านในด้านที่ผู้นำนั้นมีความสามารถโดยมีจิตสำนึกและอุดมการณ์ที่จะยังประโยชน์ให้เกิดแก่ชุมชน โดยไม่ต้องรอคำสั่งให้ปฏิบัติการใด ๆ จากอำนาจทางการ

อรรถัย ชื่นมบุญย์ (2519) สรุปลักษณะกว้าง ๆ ของความหมายของผู้นำไว้ดังนี้

- ผู้ที่ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นผู้นำ
- ผู้นำที่เป็นจุดรวมของพฤติกรรมในกลุ่ม
- ผู้นำที่ถูกเลือกขึ้นมาจากเหล่าสมาชิกในกลุ่ม
- ผู้นำที่มีอิทธิพลต่อสมาชิกคนอื่น ๆ โดยที่สมาชิกรู้ตัวหรือไม่ก็ตาม
- ผู้นำที่มีอิทธิพลต่อการเคลื่อนไปสู่เป้าหมายกลุ่ม

เมื่อมีการดำเนินงานเพื่อการพัฒนาชุมชน ก็จำเป็นต้องมีผู้นำเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการโครงการ เพื่อก่อให้เกิดความสำเร็จ โดยเรียกว่า "ผู้นำชุมชน"

มอร์เฟด ให้ความหมาย ผู้นำชุมชน คือ บุคคลที่ใช้อิทธิพลของเขาที่มีต่อบุคคลอื่น ๆ ในชุมชนนั้น ๆ เพื่อให้ได้รับความร่วมมือจากทุกคนในการดำเนินงานต่าง ๆ ของชุมชนให้ลุล่วงไปด้วยดี

สุเทพ สุนทรภาส์ (2521 : 99-100) ให้ความหมายของ ผู้นำชุมชน คือ ผู้ที่มีความคิดการกระทำตลอดจนชีวิตความเป็นอยู่ที่มีอิทธิพลหรือความสามารถโน้มน้าวใจให้คนอื่นปฏิบัติตามได้ หรือเป็นผู้นำในการสร้างความเจริญให้แก่ชุมชนจนได้รับการเลือกตั้งหรือแต่งตั้งจากสมาชิกส่วนใหญ่ให้ทำหน้าที่ผู้นำอย่างเป็นทางการ เป็นตัวแทนของชุมชนในกิจการต่าง ๆ ที่ได้รับมอบหมาย

พัฒน บุญรัตพันธุ์ (2517: 130) ให้ความหมาย ผู้นำชุมชน ว่าหมายถึง ผู้ที่มีบุคลิกภาพเด่น ประกอบกับความสามารถพิเศษในกลุ่มชนหรือในท้องถิ่นนั้น ๆ ซึ่งในแต่ละกลุ่มย่อยประกอบด้วยบุคคลที่มีบุคลิกภาพ ความรู้ ความสามารถและลักษณะแตกต่างกันไปในขณะที่ทุกคนมีความผูกพันซึ่งกันและกัน ในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มจะต้องยอมรับนับถือความคิดเห็นของกันและกัน ด้วยเหตุนี้เอง สถานการณ์จึงเป็นตัวหนึ่งซึ่งผลักดันให้สมาชิกกลุ่มบางคนกลายเป็นผู้นำและบางคนกลายเป็นผู้ตาม ความเป็นผู้นำจึงมักปรากฏขึ้นเพราะเหตุการณ์หรือสภาพแวดล้อมบีบตัว อย่างไรก็ตามส่วนประกอบที่ให้บุคคลกลายเป็นผู้นำ อันเนื่องมาจากคุณลักษณะพิเศษประจำตัว เช่น ความซื่อสัตย์สุจริต ความยุติธรรม ความโอบอ้อมอารี และความเสียสละ

โดยทั่วไปอาจจำแนก ผู้นำชุมชน ได้เป็น 2 ประเภทกว้าง ๆ คือ

1. ผู้นำแบบเป็นทางการ ได้แก่ ผู้ที่มีอำนาจหน้าที่ (Authority) โดยได้รับการคัดเลือกและแต่งตั้งจากทางราชการ เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน แพทย์ประจำตำบล กรรมการหมู่บ้าน และตำบล ตลอดจนข้าราชการประเภทต่าง ๆ รวมไปถึงเจ้าหน้าที่ อบต. ด้วย ผู้นำประเภทนี้มีตำแหน่งหน้าที่ที่ค้ำจุนอยู่และประชาชนก็ตระหนักในฐานะของผู้ นำ เพราะมีการเลือกตั้ง แต่งตั้ง และประกาศเป็นทางการให้ทราบ ด้วยเหตุนี้ ตำแหน่งและความรับผิดชอบของผู้ นำอย่างเป็นทางการ จึงเป็นที่ทราบกันของสาธารณชนทั่วไป

2. ผู้นำทางธรรมชาติหรือแบบไม่เป็นทางการ (Local leader or Opinion leader) ได้แก่ ผู้มีอิทธิพล มีความสามารถ ความรู้ทันสมัย และรู้สถานการณ์ของหมู่บ้าน ไม่ได้รับมอบหมายอำนาจหน้าที่ใด ๆ จากทางราชการ ชาวบ้านก็ไม่ได้ตระหนักในความเป็นผู้นำ แต่ก็ยอมรับเป็นผู้ที่อยู่เบื้องหลังของความสำเร็จในการทำงานของหมู่บ้าน ประชาชนเดือดร้อนมีปัญหา จะอาศัยบุคคลนี้เป็นที่พึ่งพิงได้

จิตจำนงค์ กิติกิริติ (2532) ได้แบ่งคุณลักษณะของผู้ นำที่เอื้ออำนวยต่องานพัฒนาชุมชนไว้ 8 ประการดังนี้

1. มีจิตใจมุ่งมั่นที่จะพัฒนา
2. มีความซื่อตรงต่อเจ้าหน้าที่
3. มีจิตใจเป็นกุศล
4. การยอมรับวิพากษ์การแผนใหม่
5. มีความเชื่อมั่นในตนเอง
6. มีทัศนคติแบบประชาธิปไตย
7. มีความจงรักภักดีต่อสถาบัน
8. มีความเป็นผู้นำ

**บทบาทและหน้าที่ของผู้นำชุมชน**

จากเอกสารอบรมเรื่อง Community Development , An Introduction to CD for Wage Workers Training Material, Series A, Volume 1 Agency for International Development Washington 25, D.C. (อ้างใน จันทรทิพย์ ปาละนันท์, 2545:17) ได้อธิบายไว้ว่า ผู้นำที่แท้จริงในชุมชนระดับท้องถิ่น คือ ผู้ซึ่ง

- ช่วยเหลือแก้ไขปัญหาให้ผู้อื่น

- แนะนำผู้อื่นอย่างชาญฉลาด
- ชี้ให้เห็นหนทางที่จะก่อให้เกิดการร่วมมือกันอย่างกลมกลืนภายในกลุ่ม
- พร้อมที่จะยอมรับว่าไม่สามารถที่จะตอบคำถามได้ทั้งหมด
- มีความซื่อสัตย์ มีเมตตา
- ไม่ใช่ตำแหน่งในทางที่จะเอาเปรียบหรือข่มขู่ผู้อื่น
- เป็นอิสระกับผลประโยชน์ส่วนรวมในสังคมมากกว่าผลประโยชน์ส่วนตัว

วิรัตน์ สมตน์ (2525) ได้กล่าวถึงบทบาทสำคัญของผู้นำท้องถิ่นไว้ว่า

- ให้ความรู้แก่เพื่อนบ้าน หรือการรับความรู้จากเจ้าหน้าที่แล้วเป็นผู้ถ่ายทอดต่อให้แก่ชาวบ้าน ช่วยให้เกิดการพัฒนาทั้งทางด้านเศรษฐกิจ และพัฒนาทางด้านสังคม ความเป็นอยู่ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น
- สร้างสามัคคีธรรมในหมู่บ้าน การประสานประโยชน์ระหว่างชาวบ้าน สร้างพลังกลุ่ม ขึ้นมาในการพัฒนา
- ประสานงานพัฒนาเข้าด้วยกัน เชื่อมโยงความต้องการและความสนใจร่วมกัน วางแผนงานพัฒนาในหมู่บ้าน ในรูปคณะกรรมการที่เกิดจากการรวมตัวกันของผู้นำท้องถิ่น หรือเป็นการวางแผนร่วมกับเจ้าหน้าที่ทางราชการที่มีหน้าที่ในการพัฒนา
- สร้างฐานรองรับการพัฒนาก็คือ ประชาชนที่อยู่ในหมู่บ้านนั่นเอง รวมทั้งการสร้างผู้นำรุ่นใหม่ขึ้นมาทดแทนผู้นำรุ่นเก่า โดยเน้นที่เยาวชนในหมู่บ้าน
- การแก้ปัญหาท้องถิ่น โดยระดมความคิดจากเพื่อนบ้าน
- ทำหน้าที่บริการ โดยเป็นผู้กระจายข่าวสารให้ข้อมูลแก่ชาวบ้าน เป็นผู้ให้บริการชุมชน สร้างสื่อต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการเผยแพร่

จิรพรรณ กาญจนะจินดา (2522) ได้สรุปหน้าที่สำคัญของผู้นำไว้ ดังนี้

1. **นักริเริ่มสิ่งใหม่ (Initiator)** ผู้นำจะต้องมีบทบาทในการริเริ่มทำสิ่งใหม่ ๆ ซึ่งจะช่วยให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่วางไว้ ผู้นำจะต้องเป็นคนแรกที่มองเห็นความต้องการของสมาชิก จะต้องทำให้สมาชิกตระหนักถึงความต้องการและริเริ่มกิจกรรมในกลุ่ม
2. **ผู้แนะแนวทาง (Guide)** ผู้นำจะต้องเป็นผู้ให้คำแนะนำผู้ตามในการปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ คอยช่วยเหลือในการวิเคราะห์ปัญหาและเป็นผู้กระตุ้นความต้องการของสมาชิกในกลุ่ม และผู้นำจะเป็นผู้ให้ข่าวสารด้วย

3. **ผู้จัดการกิจกรรมของกลุ่ม (Promoter)** ผู้นำจะมีหน้าที่ในการก่อตั้งกลุ่ม บำรุงรักษา กลุ่มมากกว่าสมาชิกคนอื่น ๆ เช่น เป็นผู้สร้างความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในกลุ่ม สนับสนุน กิจกรรมต่าง ๆ ของสมาชิก เป็นตัวกลางในการแก้ไขข้อขัดแย้งระหว่างสมาชิก เป็นผู้ประสานงาน กับสมาชิกเพื่อให้งานดำเนินไปด้วยความราบรื่น
4. **เป็นสัญลักษณ์ (Symbol)** ผู้นำจะเป็นผู้ที่มีความเห็นอกเห็นใจผู้ตาม และอุทิศตน ในการทำงานเพื่อกลุ่ม ซึ่งจะทำให้เป็นที่ชื่นชอบของบรรดาผู้ตามและถือเอาผู้นำเป็นสัญลักษณ์ ของกลุ่มและพยายามกระทำตนตามแบบอย่าง

นอกจากนี้ ทอม ลิมอารีย์ (2522) เสนอบทบาทและหน้าที่ของผู้นำ ดังนี้

1. **ผู้นำในฐานะผู้บริหาร (The Leader as executive)**  
บทบาทที่เห็นได้ชัดที่สุดของผู้นำ คือ บทบาทในฐานะผู้บริหาร ซึ่งคอยประสานงาน ระหว่างกลุ่มต่าง ๆ เป็นผู้นำทางด้านการวางนโยบายและตั้งวัตถุประสงค์ของกลุ่ม ตลอดจนช่วยให้ งานของสมาชิกคนอื่น ๆ ดำเนินไปด้วยดี ผู้นำจะต้องรับผิดชอบนโยบายและวัตถุประสงค์ของ กลุ่มให้มีการปฏิบัติโดยครบถ้วนถูกต้อง
2. **ผู้นำในฐานะผู้วางแผน (The Leader as planner)**  
โดยปกติผู้นำทำหน้าที่วางแผนการปฏิบัติงาน เป็นผู้ตัดสินใจเลือกวิธีการต่าง ๆ เพื่อช่วย ให้กลุ่มบรรลุผลสัมฤทธิ์ตามวัตถุประสงค์ ซึ่งรวมถึงการตัดสินใจต่อเหตุการณ์เฉพาะหน้าและการ วางจุดมุ่งหมายระยะยาว บางครั้งผู้นำจะเป็นผู้วางแผนแต่เพียงผู้เดียว ผู้นำจึงเป็นบุคคลเดียวที่ รับผิดชอบการดำเนินงานทั้งหมด ส่วนสมาชิกคนอื่น ๆ จะได้รับมอบหมายงานเป็นส่วน ๆ ซึ่งอาจทำให้ เกิดปัญหาเกี่ยวกับการขาดความเข้าใจในงานได้
3. **ผู้นำในฐานะผู้วางนโยบาย (The leader as policy maker)**  
งานสำคัญของผู้นำ คือ การกำหนดเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ของกลุ่ม
4. **ผู้นำในฐานะผู้ชำนาญการ (The leader as expert)**  
ผู้นำมีความจำเป็นจะต้องเป็นบุคคลที่มีความรู้และมีทักษะเป็นอย่างดี
5. **ผู้นำในฐานะตัวแทนของกลุ่มเพื่อติดต่อกับภายนอก (The leader as external group representative)**

เนื่องจากสมาชิกทุกคนของกลุ่มไม่สามารถที่จะติดต่อกับกลุ่มอื่น ๆ หรือบุคคลภายนอกได้อย่างทั่วถึง ดังนั้น บุคคลที่มีคุณสมบัติเป็นที่พอใจของกลุ่ม จึงมักจะได้รับคัดเลือกให้ไปทำหน้าที่แทนในการติดต่อกับบุคคลภายนอก และเมื่อบุคคลภายนอกจะติดต่อกับอะไรกับกลุ่ม ก็จำเป็นต้องติดต่อกับบุคคลนั้นอีกทีหนึ่ง ผู้นำประเภทนี้จึงกลายเป็น "ผู้แทน" ของกลุ่มโดยปริยาย

6. ผู้นำในฐานะผู้ควบคุมความสัมพันธ์ภายในกลุ่ม (The leader as controller or internal relationship)

ผู้นำที่มีหน้าที่ควบคุมดูแลการดำเนินงานและความสัมพันธ์ภายในกลุ่ม

7. ผู้นำในฐานะผู้ตัดสินประนีประนอม (The leader as arbitrator and mediator)

เมื่อเกิดความขัดแย้ง บุคคลที่สามารถทำหน้าที่ตัดสินไกล่เกลี่ย ประนีประนอมให้เกิดความเข้าใจซึ่งกันและกันได้ มักจะกลายเป็นผู้นำต่อมาในภายหลัง

8. ผู้นำในฐานะที่เป็นบุคคลตัวอย่าง (The leader as exemplor)

สมาชิกของกลุ่มที่มีความประพฤติดีหรือปฏิบัติดี จนได้รับการยกย่องอยู่เสมอว่าเป็นตัวอย่างที่ดีของกลุ่ม มีโอกาสที่จะเป็นผู้นำของกลุ่มนั้นได้โดยง่าย เพราะเป็นคนที่ได้รับการยกย่องยอมรับนับถือจากสมาชิกในกลุ่ม

9. ผู้นำในฐานะสัญลักษณ์ของกลุ่ม (The leader as symbol of the group)

ความสามัคคีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของกลุ่ม มีความสำคัญต่อการดำรงอยู่ของกลุ่ม แต่คนหนุ่มมากเมื่อมาอยู่รวมกัน การที่จะทำให้มีความสามัคคีตลอดเวลานั้นย่อมเป็นไปได้ยาก ดังนั้นภายในกลุ่มจึงอาจมีบุคคลคนหนึ่งที่ได้รับยกย่องจากสมาชิกทั้งหลายว่าเป็นสัญลักษณ์ของกลุ่ม เนื่องจากเป็นบุคคลที่ดีกับสมาชิกทุกคนมีความจงรักภักดีต่อกลุ่มรวมทั้งเป็นบุคคลที่ไม่เป็นภัยต่อกลุ่ม

10. ผู้นำในฐานะตัวแทนรับผิดชอบ (The leader as substitute for individual responsibility)

การที่ผู้นำจำเป็นต้องรับผิดชอบต่อการตัดสินใจ และการกระทำบางอย่างหรือทั้งหมดของบุคคลในกลุ่ม โดยเหตุนี้ บางทีในโอกาสต่อมา สมาชิกในกลุ่มอาจจะมอบหมายให้



ผู้นำมีอำนาจตัดสินใจกระทำกรใด ๆ แทนตนได้ ทั้งนี้เพื่อป้องกันความผิดพลาด ซึ่งอาจเป็นเหตุให้ผู้นำพลอยรับผิดชอบไปด้วย

11. ผู้นำในฐานะผู้มีอุดมคติ (The leader as ideology)

ผู้นำเป็นผู้กำหนดอุดมการณ์ สร้างความเชื่อและศรัทธาต่าง ๆ ให้แก่สมาชิกหรือ แม้แต่คุณธรรมประจำใจและขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ ของกลุ่ม อุดมการณ์ดังกล่าวในระยะแรก ๆ อาจเป็นเพียงคำพูดที่ใคร ๆ พากันนิยมและปฏิบัติตาม ต่อมาจึงกลายเป็นอุดมการณ์ที่เป็นทางการของกลุ่ม ผู้นำลักษณะนี้ส่วนมากมักจะเป็นนักพูดนักคิด ที่สมาชิกทุกคนในกลุ่มให้ความนับถือ

12. ผู้นำในฐานะบิดา (The leader as high figure)

ผู้นำลักษณะนี้จะมีการวางตัวเป็นผู้ใหญ่ มีอาวุโสที่สุดในกลุ่มและมีบุคลิกลักษณะที่น่านับถือในฐานะเป็นบิดาของกลุ่ม ผู้นำจะเป็นแบบอย่างแห่งอุดมคติที่สมาชิกควรเลียนแบบและเป็นที่ยึดมั่นทางใจของสมาชิกเมื่อเกิดทุกข์

13. ผู้นำในฐานะผู้ให้คำปรึกษา (The leader as counselor)

ผู้นำจะต้องเป็นผู้ที่สามารถให้ความกระจ่างแก่สมาชิกในกลุ่มในเรื่องต่าง ๆ ที่เขามากรอคำปรึกษา จะต้องยินดีฟังเรื่องความทุกข์ร้อนต่าง ๆ ที่สมาชิกมาระบายให้ฟังและช่วยแก้ปัญหาของเขาด้วย

สรุปได้ว่า บทบาทของผู้นำชุมชนในการพัฒนาชุมชน (สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2515) คือ

1. เป็นสื่อความคิดสองทาง (Two-way communication)
2. เป็นผู้ชักนำประชาชนเข้าร่วมโครงการพัฒนาหมู่บ้าน ซึ่งก่อให้เกิดความเจริญก้าวหน้าทางด้านวัตถุและด้านพัฒนาคน
3. เป็นผู้นำความรู้ ประสบการณ์ในการทำงานร่วมกันในการแก้ปัญหาและสร้างสรรค์ความเจริญก้าวหน้าต่าง ๆ

นอกจากนี้ จากการศึกษาของ วรางคณา วงศ์มหาชัย (2535) พบว่า ผู้นำได้แสดงบทบาทของผู้นำในการพัฒนาองค์กรประชาชนในระดับที่แตกต่างกันในขั้นตอนต่าง ๆ ของกระบวนการในการพัฒนากลุ่ม ได้แก่

1. บทบาทผู้นำในขั้นการก่อตัวของกลุ่ม บทบาทที่ชัดเจน ได้แก่ บทบาทผู้ให้การศึกษา ในลักษณะของการประชุมให้ข้อมูลข่าวสาร ซึ่งเป็นการกระตุ้นให้เห็นความสำคัญของการรวมกลุ่ม
2. บทบาทผู้นำในขั้นการดำเนินการกลุ่ม บทบาทที่ชัดเจน ได้แก่ บทบาทผู้บริหาร เป็นผู้วางระเบียบแบบแผนดำเนินการและจัดสรรทรัพยากรบุคคลกรให้เหมาะสมกับกิจกรรม
3. บทบาทผู้นำในขั้นตอนการขยายการเจริญเติบโตของกลุ่ม พบว่า บทบาทในการเชื่อมประสานและการติดตามประเมินผลเป็นบทบาทที่ชัดเจนในขั้นตอนนี้

ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาบทบาทผู้นำในการพัฒนาองค์กรประชาชน ศึกษาเฉพาะกรณีการพัฒนาองค์กรประชาชนระหว่างชุมชนของมูลนิธิพัฒนาอีสานของ วรางคณา วงศ์มหาชัย (2535) ที่พบว่า บทบาทผู้นำที่แตกต่างกันในแต่ละขั้นตอนของกระบวนการในการพัฒนากลุ่ม คือ บทบาทของผู้นำในขั้นตอนการก่อตัวของกลุ่ม บทบาทที่ชัดเจน ได้แก่ บทบาทผู้ให้การศึกษาในลักษณะของการประชุม ให้ข้อมูลข่าวสาร ซึ่งเป็นการกระตุ้นให้เห็นความสำคัญของการรวมกลุ่ม บทบาทของผู้นำในขั้นการดำเนินการของกลุ่ม บทบาทที่ชัดเจน ได้แก่ บทบาทผู้บริหารเป็นผู้วางระเบียบแบบแผน การดำเนินการ และจัดสรรทรัพยากรบุคคลให้เหมาะสมกับกิจกรรม บทบาทของผู้นำในขั้นการเจริญเติบโตของกลุ่ม บทบาทในขั้นตอนนี้ไม่แตกต่างไปจากขั้นดำเนินการมากนัก ซึ่งบทบาทที่ชัดเจน ได้แก่ บทบาทผู้บริหารที่ต้องปรับปรุง ระเบียบกฎเกณฑ์และการดำเนินการของกลุ่มให้สอดคล้องกับสถานการณ์ มีการพิจารณาเงินทุน เพิ่มสมาชิก และเพิ่มกิจกรรม

อคิน รพีพัฒน์ ได้กล่าวว่า ลักษณะสำคัญของผู้นำที่ทำให้โครงการประสบความสำเร็จ คือ

1. การมีผู้นำที่ชาวบ้านรักใคร่นับถือและไว้วางใจอยู่แล้ว
2. การมีผู้นำที่มีความสามารถเข้าใจปัญหาของประชาชนและวางโครงการหรือเลือกโครงการที่รัฐบาลมีอยู่ได้ตรงตามต้องการและความจำเป็นของชาวบ้าน

ฉลาดชาย รมิตานนท์ (อ้างในสายพิรุณ น้อยศิริ, 2530:27) กล่าวถึง ความสามารถของ

ผู้นำว่าเป็นเงื่อนไขที่ทำให้กลุ่มชาวนาประสบความสำเร็จ สรุปได้ว่า “เป็นผู้นำที่ทำงานเพื่อส่วนร่วม มีความจริงใจ ตั้งใจปรับปรุงสภาพชีวิตของประชาชน ได้รับการยอมรับจากชาวบ้าน เครื่องศาสนา มีความสามารถในการรวมคนโดยแสดงให้เห็นปัญหาที่เขาประสบอยู่ อธิบายถึงการมีส่วนร่วมของแต่ละคนในการแก้ปัญหาและมีลักษณะของการจัดระบบการทำงานร่วมกัน”

ชูศักดิ์ ชูช่วย (2533) ได้ศึกษาบทบาทของผู้นำท้องถิ่นในการพัฒนาชุมชนตามการรับรู้ของผู้นำท้องถิ่น และประชาชนในหมู่บ้านพัฒนาดีเด่น และหมู่บ้านทั่วไปภาคใต้พบว่า บทบาทที่คาดหวังของผู้นำท้องถิ่นในการพัฒนาชุมชน ตามการรับรู้ของผู้นำท้องถิ่นและประชาชนในหมู่บ้านพัฒนาดีเด่นและหมู่บ้านทั่วไป มีการคาดหวังว่าควรปฏิบัติบทบาทโดยส่วนรวมให้มาก โดยมีบทบาทที่สำคัญแต่ละด้านที่มาเป็นอันดับแรก ๆ คือ บทบาทด้านเศรษฐกิจและอาชีพ บทบาทด้านการสาธารณสุข บทบาทด้านสังคมและวัฒนธรรม และบทบาทด้านการเมืองการปกครอง

ดังนั้น บทบาทหน้าที่ทางการสื่อสารของผู้นำชุมชน พอสรุปได้ ดังนี้ (จันทร์ทิพย์ ปาละนันท์ ,2545:18)

1. การกระจายข่าวสารในชุมชน
2. การนำเสนอปัญหาและการแก้ไขปัญหของชุมชน
3. การชักจูงให้ประชาชนมีส่วนร่วม
4. การสอบถามความคิดเห็นของประชาชน
5. การประสานงานกับหน่วยงานภายนอก

นพรัตน์ มุณีรัตน์ (2540 : 86) ได้ทำการศึกษาเรื่องบทบาทของผู้นำชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ พบว่า ผู้นำชุมชนในศรีวิงมีบทบาทครอบคลุมการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนทั้งหมด นับตั้งแต่ การก่อตั้งชมรมการท่องเที่ยว การกำหนดแผนการจัดการและกฎระเบียบ การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร การดูแลและบริการนักท่องเที่ยว รวมถึงการแก้ไขปัญหา ทั้งนี้เนื่องมาจากการที่ผู้นำชุมชนของศรีวิงทั้งที่ได้รับการแต่งตั้งอย่างเป็นทางการได้แก่ กำนันผู้ใหญ่บ้าน สมาชิก อบต. และผู้นำไม่เป็นทางการ ได้แก่ ผู้อาวุโส ประธาน และคณะกรรมการล้วนแล้วแต่ทำหน้าที่เป็นคณะกรรมการชมรมการท่องเที่ยว

ดวงกมล วรรณโทัย (2540) ศึกษาเรื่อง “บทบาทผู้นำและการผสมผสานทางวัฒนธรรม ศึกษากรณีชุมชนกะเหรี่ยงในชุมชน” พบว่า ผู้นำทางศาสนาช่วยรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม

จิระวรรณ ตันสุวรรณนท์ (2542) ศึกษาเรื่อง "การมีส่วนร่วมและบทบาทผู้นำชุมชนชาวไทยภูเขาในการจัดการวิทยุชุมชน จ.แม่ฮ่องสอน" พบว่า ผู้นำชุมชนมีบทบาทอย่างมาก ทั้งในด้านการให้ความรู้ และการระดมความคิดเห็นจากสมาชิกชุมชน ทั้งการวางแผนจัดการวิทยุชุมชน

ดารณี ประยูรวงศ์ (2535) ศึกษาเรื่อง "บทบาทผู้นำชุมชนในระดับท้องถิ่นตามนโยบายแผนพัฒนาชุมชน อำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่ : การศึกษาเฉพาะกรณีหมู่บ้านแม่ปะ และหมู่บ้านแม่ชาน พบว่า ผู้นำชุมชนในระดับท้องถิ่นหมู่บ้านแม่ปะ และหมู่บ้านแม่ชานทุกคน จะมีบทบาทตามลักษณะของบทบาทการพัฒนาชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายแผนพัฒนาชุมชน อำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่ โดยการพัฒนาชุมชนจะสำเร็จลงได้ก็ต้องอาศัยความร่วมมือร่วมแรงทั้งกำลังกาย กำลังใจ และกำลังทรัพย์ที่ได้จากตัวผู้นำเอง ประชาชนในชุมชน รวมไปถึงหน่วยงานของภาครัฐและหน่วยงานเอกชนด้วย

### บทที่ 3

#### ระเบียบวิธีวิจัย

ในการดำเนินการวิจัยเรื่อง "การสื่อสารในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชนบางน้ำผึ้ง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ" ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อให้ได้ข้อมูลในประเด็นต่างๆ โดยได้ดำเนินการวิจัยดังต่อไปนี้คือ

1. กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัย
2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
3. การเก็บรวบรวมข้อมูล
4. การวิเคราะห์ข้อมูล

#### 1. กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัย

กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ได้แบ่งกลุ่มเป้าหมายที่ทำการเก็บข้อมูลเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มผู้นำชุมชน สมาชิกในชุมชน และกลุ่มหน่วยงานภายนอก

##### กลุ่มผู้นำชุมชน

กลุ่มผู้นำชุมชน คือ กลุ่มของผู้นำชุมชน ผู้รู้ และกลุ่มผู้อาวุโสในชุมชน ที่มีอิทธิพลต่อการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนบางน้ำผึ้ง จ.สมุทรปราการ ในการจัดการการท่องเที่ยวแบบชุมชน (Mass Tourism) และการพัฒนาแบบยั่งยืน (Sustainable Development) จำนวน 8 คน ดังนี้

- |                                  |                                     |
|----------------------------------|-------------------------------------|
| ● นายสำเนา รัศมิทัต              | นายกองค์การบริหารส่วนตำบลบางน้ำผึ้ง |
| ● นายมนัส รัศมิทัต               | กำนันตำบลบางน้ำผึ้ง                 |
| ● นางอาภรณ์ พานทอง               | ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 3 บ้านบางน้ำผึ้ง    |
| ● จำเริญ รัศมิทัต                | ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลบางน้ำผึ้ง |
| ● นางมะลิ พูลทรัพย์              | ผู้นำชุมชน                          |
| ● พระครูสังฆรักษ์ โพน สิริธรรมโม | เจ้าอาวาสวัดบางน้ำผึ้งใน            |

- นางสาวสุธาสินี รัชเชื่อนันท์ ตำแหน่งผู้ช่วยนักพัฒนาชุมชน ผู้จัดการตลาดน้ำ และผู้ประสานงานการท่องเที่ยวชุมชนบางน้ำผึ้ง
- นางสมใจ บุรณานนท์ ผู้อำนวยการในชุมชน

### สมาชิกในชุมชน

กลุ่มนี้ คือสมาชิกในชุมชนบางน้ำผึ้ง จ.สมุทรปราการ ที่มีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวแบบชุมชน (Mass Tourism) และการพัฒนาแบบยั่งยืน (Sustainable Development) ซึ่งก็คือกลุ่มชาวบ้านทั่วไปในชุมชน อาทิ กลุ่มชาวบ้านวัยทำงาน เยาวชน แม่บ้าน ที่มีส่วนร่วมในครุภัณฑ์ดำเนินงานมาตั้งแต่เริ่มต้น จำนวน 8 คน

## 2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งอุปกรณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูลมีดังนี้

1. เค้าโครงร่างคำถามแบบสัมภาษณ์เจาะลึก ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดประเด็นคำถามไว้ล่วงหน้าและใช้คำถามปลายเปิด (Open-ended Questions) เพื่อให้ผู้ให้ข้อมูลสามารถเล่าเรื่องได้อย่างเต็มที่ตามประเด็นที่ผู้วิจัยตั้งไว้และยืดหยุ่นประเด็นคำถามตามสถานการณ์ในการสัมภาษณ์ อีกทั้งได้กำหนดประเด็นคำถามเตรียมไว้ล่วงหน้าโดยยืดหยุ่นลำดับของประเด็น รวมทั้งเพิ่มหรือลดประเด็นคำถามตามสถานการณ์และบุคคลผู้ให้สัมภาษณ์
2. การลงพื้นที่เพื่อสังเกตการณ์ภายในชุมชน (Observation) โดยเปิดเผยตัวว่าเป็นผู้วิจัย
3. ศึกษาจากเอกสาร (Documentary research) ต่างๆ ที่เผยแพร่และติดต่อสื่อสารกันในชุมชน
4. เครื่องบันทึกเสียง
5. กล้องถ่ายรูป

### การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของเครื่องมือที่ใช้ทำการวิจัย

การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของแบบสัมภาษณ์แบบเจาะลึกนั้น ผู้วิจัยได้รับคำแนะนำ และตรวจสอบจากอาจารย์ที่ปรึกษาและกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

### 3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาถึงวิธีการสื่อสารที่ใช้ในการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนบางน้ำผึ้งรวมถึงปัจจัยเอื้อที่มีบทบาทต่อการจัดการการท่องเที่ยว ดังนั้นการเก็บรวบรวมข้อมูลจึงเป็นการเก็บข้อมูลจากปรากฏการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน โดยผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนในการทำวิจัยไว้ดังนี้

- ศึกษาข้อมูลเบื้องต้นจากเอกสารต่างๆ เพื่อใช้ในการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก และใช้ในการสังเกตต่อกับปฏิกิริยาการแสดงออกในขณะสัมภาษณ์

- การแนะนำตนเองเป็นรายครัวเรือน เนื่องจากการเข้าไปปรากฏตัวในพื้นที่นั้น เป็นการเข้าไปปรากฏตัวตามครัวเรือนต่างๆ ที่เป็นที่อยู่ของกลุ่มเป้าหมาย ดังนั้น ผู้วิจัยจึงแนะนำตนเองเป็นรายบุคคล

- การสร้างความสัมพันธ์ ในการเก็บข้อมูลนั้นจำเป็นที่จะต้องเก็บข้อมูลกับกลุ่มเป้าหมายเป็นระยะเวลาที่ต่อเนื่อง ดังนั้นการสร้างความสัมพันธ์จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง ซึ่งการสร้างความสัมพันธ์กับกลุ่มเป้าหมายนั้นผู้วิจัยใช้การพูดคุยถึงเรื่องทั่วๆ ไปก่อน จากนั้นจะพยายามจับว่ากลุ่มเป้าหมายนั้นมีความสนใจในเรื่องใดเป็นพิเศษ เมื่อค้นพบก็จะใช้เรื่องนั้นเป็นประเด็นในการสนทนาเพื่อสร้างความสัมพันธ์อันดีและเป็นประโยชน์ในการเข้าพื้นที่ครั้งต่อไป

- นำข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมมาวิเคราะห์และนำเสนอเป็นรูปเล่มต่อไป

### วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการในการเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้

การศึกษาจากเอกสาร (Documentary research)

โดยใช้การศึกษาจากเอกสารจากผู้ที่เคยศึกษาในพื้นที่เดียวกัน หรือคล้ายกัน และศึกษาจากเอกสารที่ใช้ในการติดต่อสื่อสารกับภายในชุมชน เช่น หนังสือเวียน ป้ายประกาศต่างๆ เป็นต้น

#### สังเกตการณ์ (Observation)

ทำการลงพื้นที่เพื่อเข้าไปสังเกตการณ์ในชุมชนเพื่อหา ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key-informant) แล้วจึงทำการเก็บข้อมูล

#### การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview)

โดยผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) ซึ่งกลุ่มบุคคลที่ผู้วิจัยทำการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกนั้น ได้แก่ กลุ่มผู้นำชุมชน สมาชิกในชุมชน และเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานภายนอกที่เกี่ยวข้อง

ทั้งนี้การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกจะอยู่ภายใต้กรอบของประเด็นที่ต้องการศึกษาเพื่อตอบปัญหานำการวิจัยครั้งนี้

#### เค้าโครงคำถามที่ใช้

1. ข้อมูลเกี่ยวกับการท่องเที่ยวของชุมชนบางน้ำผึ้งโดยทั่วไป
  - ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยว
  - กิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชน
  - ความเป็นมาของการท่องเที่ยวในชุมชนบางน้ำผึ้ง
  - ผู้ที่เกี่ยวข้องในการจัดการการท่องเที่ยวและบทบาทของผู้ที่เกี่ยวข้อง
  - การสื่อสารของสมาชิกในชุมชนบางน้ำผึ้งเกี่ยวกับการท่องเที่ยว
  - การดำเนินชีวิตประจำวันและบริบทแวดล้อมในชุมชน
2. ข้อมูลเกี่ยวกับการสื่อสารของสมาชิกในการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนบางน้ำผึ้งจังหวัดสมุทรปราการ
  - รูปแบบกิจกรรม วิธีดำเนินการ การจัดการต่างๆ ภายในชุมชน
  - รูปแบบการสื่อสารระหว่างแกนนำชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยว



- รูปแบบการสื่อสารระหว่างสมาชิกในการจัดการการท่องเที่ยว
- รูปแบบการสื่อสารระหว่างแกนนำกับสมาชิกในชุมชน
- รูปแบบการสื่อสารระหว่างหน่วยงานภายนอกที่เกี่ยวข้อง กับชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยว

### 3. บทบาทของผู้นำชุมชนที่มีต่อการจัดการการท่องเที่ยวในชุมชนบางน้ำผึ้ง จังหวัดสมุทรปราการ

- ลักษณะของผู้ที่มีบทบาทในชุมชนต่อการจัดการการท่องเที่ยว
- ถ่ายทอดข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการท่องเที่ยว
- บทบาทของผู้นำในแต่ละขั้นตอนของการจัดการการท่องเที่ยวประกอบไปด้วยขั้นตอนต่อไปนี้
  - การก่อตั้งแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน
  - การกำหนดแผนจัดการการท่องเที่ยว
  - การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร
  - การดูแลและการจัดการด้านการท่องเที่ยว
  - การแก้ไขปัญหา

## 4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลไปพร้อมๆกับการเก็บรวบรวมข้อมูลตามหลักการของการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และทำการตรวจสอบข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวม ซึ่งเป็นการแสวงหาข้อมูลจากแหล่งที่แตกต่างกัน คือ เอกสาร กลุ่มผู้นำชุมชน สมาชิกในชุมชน บุคคล และหน่วยงานภายนอก แล้วนำข้อมูลมาเปรียบเทียบกันและวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้เพื่อตอบปัญหานำการวิจัย

แล้วนำเสนอผลการศึกษารวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการพรรณนาวิเคราะห์ (Description analysis)

## บทที่ 4

### ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การสื่อสารในการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนบางน้ำผึ้ง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิธีการสื่อสารของสมาชิกในชุมชนบางน้ำผึ้ง ที่ใช้ในการจัดการการท่องเที่ยว และศึกษาบทบาทของผู้นำชุมชนในการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม โดยศึกษาภายใต้ 3 ระยะพัฒนาการด้านการท่องเที่ยวของชุมชนบางน้ำผึ้ง คือ ระยะก่อตัว ระยะดำเนินการ และระยะประสานงานเพื่อจัดการการท่องเที่ยว การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยวิธีการศึกษาด้วยการศึกษาจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง (Documentary Research) การสังเกตการณ์ (Observation) และการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) โดยใช้คำถามปลายเปิด จากกลุ่มตัวอย่างที่จำนวนทั้งสิ้น 28 คน ซึ่งประกอบไปด้วย กลุ่มผู้นำชุมชน สมาชิกในชุมชนที่มีส่วนร่วม ระหว่างวันที่ 26 มกราคม - วันที่ 6 เมษายน 2549

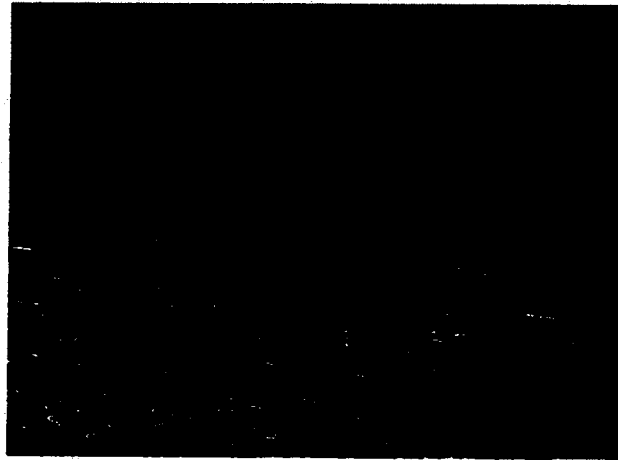
การนำเสนอผลการวิจัยในส่วนแรกจะนำเสนอข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับชุมชนบางน้ำผึ้ง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ ซึ่งทำให้เห็นถึงที่มาและพัฒนาการของชุมชนบางน้ำผึ้ง อำเภอพระประแดงจังหวัดสมุทรปราการ ก่อนที่จะมีการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน ลักษณะทางกายภาพของชุมชน โครงสร้างของชุมชน ตลอดจนวิถีชีวิตของสมาชิกในชุมชน ซึ่งล้วนเป็นข้อมูลเบื้องต้นที่เพื่อความเข้าใจในภาพรวมของชุมชน ความเป็นมา ตลอดจนถึงพัฒนาการการท่องเที่ยวของชุมชนบางน้ำผึ้งอีกด้วย

#### 1. ข้อมูลเบื้องต้นของชุมชนบางน้ำผึ้ง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ

##### ความเป็นมาของชุมชนบางน้ำผึ้ง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ

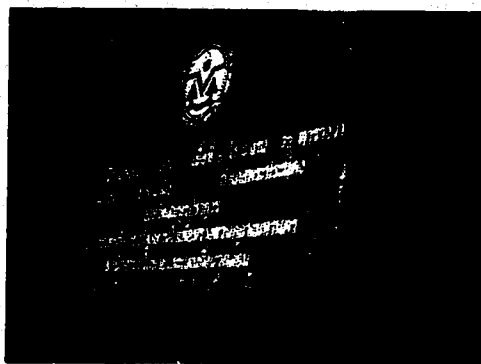
บางน้ำผึ้งเป็นชุมชนที่มีประวัติความเป็นมาอันยาวนานและน่าสนใจ กล่าวคือ "บางน้ำผึ้ง" คือชื่อชุมชนแห่งหนึ่งที่ตั้งอยู่ในอำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ ซึ่งมีจุดเด่นที่เป็นที่ทราบกันดีว่า คือ พื้นที่สีเขียวที่อยู่ท่ามกลางความเจริญเติบโตของกรุงเทพมหานคร โดยตั้งอยู่ในพื้นที่ที่เป็นคุ้งโอบล้อมด้วยแม่น้ำเจ้าพระยาทำให้มีลักษณะคล้ายกับกระเพาะหมู พื้นที่สีเขียวแห่ง

นี้จึงมีชื่อเรียกอีกชื่อหนึ่งคือ "เกาะกระเพาะหมู" มีอาณาเขตครอบคลุมพื้นที่ 6 ตำบล คือ ตำบลทรงคนอง ตำบลบางยอ ตำบลบางกระเจ้า ตำบลบางน้ำผึ้ง ตำบลบางกอบัว และตำบลบางกระสอบ มีเนื้อที่รวมประมาณ 11,819 ไร่ มีแต่เดิมนั้นตำบลบางน้ำผึ้งมิได้มีสภาพเป็นเกาะอย่างที่เห็นในปัจจุบัน แต่เป็นผืนแผ่นดินส่วนหนึ่งของอำเภอพระประแดง โอบล้อมด้วยแม่น้ำเจ้าพระยา และอีกสายหนึ่งคือ คลองลัดหลวง ที่ขุดขึ้นทางทิศตะวันตกในสมัยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวท้ายสระ เพื่อลัดแม่น้ำเจ้าพระยา จนทำให้พื้นที่นี้มีสภาพเป็นเกาะที่มีทัศนียภาพสวยงาม การตั้งบ้านเรือนส่วนใหญ่อยู่ริมน้ำ โบราณสถานเก่าแก่ตั้งแต่สมัยอยุธยาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ อาจสังเกตได้จากวัดบางแห่งยังคงรักษาลักษณะเฉพาะของศิลปะโบราณไว้



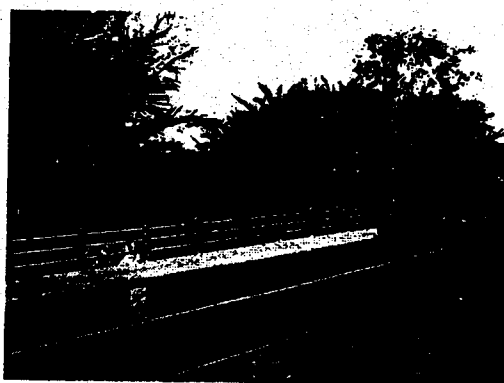
ภาพที่ 1 : ภาพถ่ายมุมสูงจากอาคารบริเวณสาร

การที่ยังคงความอุดมสมบูรณ์ตามแบบสวนเกษตรแบบดั้งเดิมที่มีอยู่เพียงผืนเดียวและแห่งสุดท้ายที่อยู่ใกล้กรุงเทพมหานครมากที่สุด ปี พ.ศ.2520 คณะรัฐมนตรีจึงได้มีมติให้อนุรักษ์พื้นที่สีเขียว เพื่อเป็นแหล่งผลิตอากาศบริสุทธิ์ให้กับประชาชนในเขตกรุงเทพมหานครและสมุทรปราการต่อไป โดยมีอาณาเขตครอบคลุมพื้นที่ 6 ตำบล รวมไปถึงตำบลบางน้ำผึ้งด้วย โดยมีข้อกำหนดห้ามสร้างอาคารที่สูง ผู้ใดที่ต้องการขายที่ดินให้แก่รัฐสามารถทำได้โดยมีราคากลาง ซึ่งรัฐบาลจะรับซื้อที่ดินทั้งหมดโดยกระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม ผู้ที่ขายที่ดินให้กับรัฐบาลส่วนใหญ่จะมีชาวบ้านที่ไม่สามารถประกอบอาชีพเกษตรกรรมได้ รวมไปถึงกลุ่มนายทุนที่เคยกว้านซื้อที่ดินเพื่อเอาไว้อีกพากันขายให้แก่รัฐบาล ซึ่งเมื่อรัฐบาลได้รับซื้อที่ดินเหล่านี้ไว้ก็ไม่ได้ใช้ทำประโยชน์อันใด ปล่อยให้เป็นที่ร้าง



**ภาพที่ 2 :** ป้ายแสดงพื้นที่ทรัพย์สินของรัฐสงวนไว้เพื่อสร้างสวนกลางมหานคร

จนกระทั่งปี พ.ศ.2537 กรมโยธาธิการได้สร้างเขื่อนคอนกรีตเสริมเหล็กล้อมรอบพื้นที่เพื่อป้องกันน้ำท่วม ตามนโยบายปอดแห่งสุดท้ายของคนกรุงเทพมหานคร ทำให้น้ำไม่ท่วมเข้าไปในพื้นที่อีกต่อไป



**ภาพที่ 3 :** เขื่อนคอนกรีตเสริมเหล็กที่สร้างโดยกรมโยธาธิการ



**ภาพที่ 4 :** ประตูน้ำบริเวณปากคลองบางกระเจ้า

### ลักษณะทางกายภาพของชุมชนบางน้ำผึ้ง

ตำบลบางน้ำผึ้งประกอบด้วย 11 หมู่บ้าน สภาพพื้นที่ทั่วไปของชุมชนบางน้ำผึ้งเป็นที่ราบลุ่มริมแม่น้ำเจ้าพระยา โดยมีชุมชนกระจายกันอยู่ตามริมแม่น้ำและริมทางเท้าสาธารณะรอบชุมชน ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนนั้นมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันค่อนข้างสูง เนื่องจากรูปแบบของความสัมพันธ์ในลักษณะสังคมชนบท และความสัมพันธ์ในลักษณะเครือญาติ การคมนาคมนั้นมีทางเข้าออกเพียง 2 เส้นทางคือ ทางบกโดยถนนเพชรพิงษ์ และทางน้ำคือข้ามเรือมาจากท่าน้ำสรวพาวุธ เขตบางนา กรุงเทพมหานคร ส่วนภายในชุมชนนั้นจะมีทางเท้าสาธารณะเชื่อมแหล่งชุมชนทุกหมู่เข้าด้วยกัน



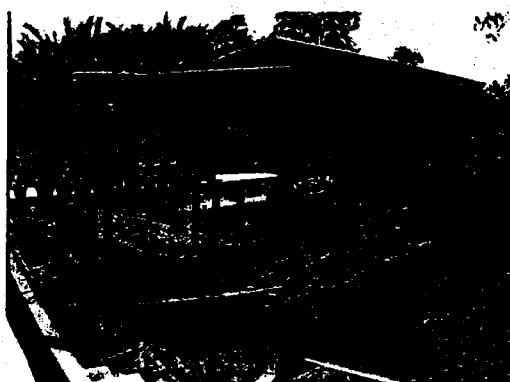
ภาพที่ 5 : ทางเดินคอนกรีตเสริมเหล็กภายในชุมชน



ภาพที่ 6 : ทางเดินคอนกรีตเสริมเหล็กภายในชุมชน

#### สภาพชุมชนบางน้ำผึ้ง

การตั้งบ้านเรือนของชาวชุมชนบางน้ำผึ้งมี 2 ลักษณะ คือ การตั้งบ้านเรือนเรียงรายริมแม่น้ำเจ้าพระยา ส่วนอีกลักษณะหนึ่งคือ การตั้งบ้านเรือนเป็นกลุ่มอยู่ด้านในชุมชนริมทางเดินสาธารณะ บ้านที่ปลูกริมน้ำส่วนใหญ่จะมีบริเวณกว้างขวางกว่าบ้านที่อยู่ภายในชุมชน สภาพบ้านเรือนจะเห็นได้ว่าเป็นครอบครัวแบบขยาย กล่าวคือเมื่อลูกหลานแต่งงานหรือมีเหย้ามีเรือน ก็มักจะปลูกบ้านอยู่ภายในบริเวณบ้านของพ่อแม่ โดยสามารถสังเกตเห็นได้ทั่วไปภายในชุมชนบางน้ำผึ้ง



ภาพที่ 7 : บ้านเรือนชาวบ้านที่อยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยา

### ความสัมพันธ์ภายในชุมชน

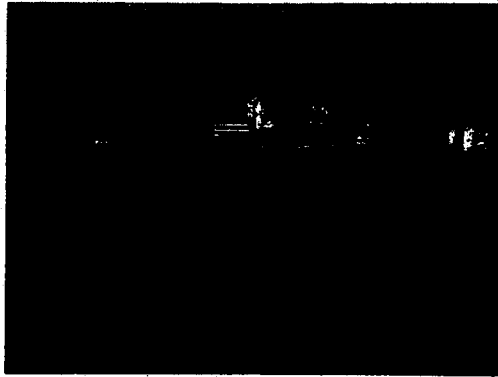
ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในชุมชนมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด เป็นความสัมพันธ์กันแบบเครือญาติและความสัมพันธ์กันในลักษณะสังคมชนบท สังเกตได้จากเวลาที่มีงานบุญต่างๆ จะมีชาวบ้านในชุมชนมาร่วมมือร่วมใจกันเรียกได้ว่าเกือบทั้งหมดชุมชนรู้จักกันทั้งหมด เพราะสภาพชุมชนเป็นสังคมแบบปิดไม่ได้เป็นทางผ่านหรือเป็นที่รู้จักมากนัก ค่อนข้างถูกโดดเดี่ยวจากสังคมภายนอก โดยมีถนนสายหลักที่จะเชื่อมจากชุมชนออกไปสู่สังคมภายนอกคือ ถนนเพชรหิรัญ เพียงสายเดียวเท่านั้น มีวัดเป็นสถานที่ศูนย์กลางชุมชน อันได้แก่ วัดบางน้ำผึ้งนอก และวัดบางน้ำผึ้งใน มักที่จะใช้ศาลาการเปรียญวัดเป็นสถานที่จัดงานหรือจัดการประชุมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับชุมชน

ภายในชุมชนบางน้ำผึ้งจะมีหอกระจายข่าวติดตั้งอยู่ทั่วไป ทั้งภายในบริเวณวัดและบริเวณที่มีการกระจายตัวของบ้านเรือนที่หนาแน่น โดยมีมัคทายกวัดบางน้ำผึ้งในเป็นผู้ดำเนินการ เนื้อหาของเรื่องราวที่จะทำมาพูดในแต่ละวันนั้นจะเป็นทั้ง ความรู้ทั่วไปซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องการดูแลสุขภาพอนามัย ประกาศต่างๆจากทางราชการและจากองค์การบริหารส่วนตำบลบางน้ำผึ้ง และเรื่องทั่วไปภายในชุมชน ทั้งงานบวช งานบุญ ไปจนกระทั่งถึงงานศพ

### การประกอบอาชีพ

เนื่องด้วยสภาพพื้นที่ทั่วไปเป็นพื้นที่ราบลุ่มริมแม่น้ำเจ้าพระยา มีลำคลองหรือร่องน้ำเล็กๆ หรือที่เรียกว่าลำกระโดงอยู่ทั่วไป ซึ่งแต่ละคลองจะเชื่อมต่อกับแม่น้ำเจ้าพระยา เป็นบริเวณที่มีน้ำขึ้นน้ำลง ทำให้พื้นดินบริเวณนี้มีความอุดมสมบูรณ์มาก น้ำท่าก็บริบูรณ์ดี จึงทำให้ในอดีตชาวบ้านส่วนใหญ่จึงประกอบอาชีพเกษตรกรรม โดยมักจะทำสวนผลไม้ อาทิเช่น มะม่วง มะพร้าว หนากกล้วย มะนาว เป็นต้น จัดได้ว่าเป็นสวนผลไม้เลื่องชื่อในอดีตว่ามีรสชาติดี เมื่อมีผลไม้มากก็ทำให้มีแมลงที่ต้องอาศัยน้ำหวานของผลไม้เป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะผึ้งจึงเป็นที่มาของ "บ้านบางน้ำผึ้ง" และยกฐานะเป็น "ตำบลบางน้ำผึ้ง" ในที่สุด

บางน้ำผึ้งยังมีชื่อเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า "ผึ้งสวน" เพราะมีสวนผลไม้มากมาย ส่วนผึ้งตรงกันข้ามของแม่น้ำเจ้าพระยานั้นจะเรียกว่าผึ้ง "บางนา" ด้วยเป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์เหมือนกัน แต่ชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนา ซึ่งปัจจุบันก็คือ เขตบางนา กรุงเทพมหานครนั่นเอง ซึ่งเมื่อมีผลผลิตออกมาชาวบ้านจึงรวมตัวกันนำสินค้าออกมาจำหน่ายบริเวณปากคลอง ทำให้เกิดเป็นตลาดน้ำขึ้นมา



**ภาพที่ 8 : ผังตรงข้ามคือแขวงบางนา กรุงเทพมหานคร**

ต่อมาประมาณปี พ.ศ.2527 จึงเริ่มเกิดปัญหาน้ำท่วมเมื่อถึงฤดูน้ำหลาก และปัญหาน้ำทะเลหนุนสูง ชาวบ้านได้รับความเสียหายเป็นอย่างมาก จนไม่สามารถประกอบอาชีพเกษตรกรรมได้อีก หรือที่เรียกว่าสวนล้มนั่นเอง เมื่อทำการเกษตรไม่ได้พื้นที่สวนจึงถูกปล่อยให้รกร้างและบางส่วนก็เปลี่ยนมือไปเป็นของนายทุนที่กว้านซื้อที่เพื่อหวังสร้างคอนโดมิเนียมสำหรับพักอาศัยราคาแพง หรือโรงแรมริมแม่น้ำเจ้าพระยา ด้วยเหตุที่ว่าพื้นที่บริเวณนี้มีทัศนียภาพสวยงาม โอบล้อมด้วยแม่น้ำและใกล้กับกรุงเทพมหานครมากที่สุด

เมื่อไม่สามารถทำการเกษตรได้ คนรุ่นหนุ่มสาวจึงออกไปทำงานภายนอกชุมชน มีทั้งรับราชการ พนักงานบริษัทเอกชน หรือทำงานตามโรงงานต่างๆ บริเวณจังหวัดสมุทรปราการ ที่เหลืออยู่ในชุมชนนั้นก็มักเป็นผู้สูงอายุและเด็ก ซึ่งผู้สูงอายุนี้เองที่จะเป็นผู้ดูแลลูกหลานในครอบครัวระหว่างที่คนหนุ่มสาวออกไปทำงานภายนอกชุมชน

ด้วยเหตุที่พื้นที่บริเวณนี้มีต้นจากขึ้นอยู่ทั่วไป ต้นจากนี้สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้หลายส่วน อาทิเช่น ใบ สามารถนำไปห่อขนมจาก ทำเครื่องจักสาน นำไปห่อยาสูบสำหรับสูบ ส่วนลูกจากก็สามารถนำมารับประทานได้ ทั้งสดและแปรรูป แม้กระทั่งการหัดว่ายน้ำของเด็กในชุมชนซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะด้วยพื้นที่ที่เต็มไปด้วยแม่น้ำลำคลองชาวบ้านจึงจำเป็นต้องหัดให้ลูกหลานว่ายน้ำเป็น ซึ่งต้นจากช่วยได้โดยสามารถนำกาบใบจากซึ่งลอยน้ำได้มาช่วยพยุงตัวเด็กเพื่อหัดว่ายน้ำ ซึ่งงานเล็กๆ น้อยที่ผู้สูงอายุพอทำได้จากต้นจากก็คือการ “ทำใบจาก” โดยการนำใบจากอ่อนมาตัดและนำไปตากแดดจนแห้ง จากนั้นก็นำมามัดเป็นพั๊ๆ โดยจะมีร้านขายยาไทยมารับซื้อถึงที่ เพราะเชื่อว่าการสูบยาใบจากนั้นถือว่าเป็นยาสมุนไพร



หลังจากที่กรมโยธาธิการได้ทำเขื่อนคอนกรีตเสริมเหล็กล้อมรอบพื้นที่เพื่อป้องกันน้ำท่วม ทำให้ชาวบ้านบางส่วนหันมาประกอบอาชีพเกษตรกรรมตามเดิม

### ศาสนา

ประชากรส่วนใหญ่ในชุมชนบางน้ำผึ้งนับถือศาสนาพุทธ โดยยึดมั่นในพระพุทธศาสนา มาก ปฏิบัติตามหลักพระพุทธศาสนาอย่างเคร่งครัด เมื่อถึงวันพระและเทศกาลสำคัญทางศาสนา จะพบเห็นชาวบ้านมาทำบุญที่วัดอย่างมากมาย ในชุมชนบางน้ำผึ้ง มีวัดด้วยกัน 2 วัด คือ วัดบางน้ำผึ้งนอก ซึ่งเป็นวัดเก่าแก่สันนิษฐานว่าสร้างตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา และวัดบางน้ำผึ้งในซึ่งคาดว่าสร้างในยุคเดียวกัน



ภาพที่ 9 : อุโบสถโบราณของวัดบางน้ำผึ้งนอก



ภาพที่ 10 : ภาพวาดจิตรกรรมฝาผนังสมัยอยุธยาในอุโบสถ

## ประเพณีและกิจกรรม

เมื่อถึงวันสำคัญทางศาสนา หรืองานบุญต่างๆ ชาวบ้านจะพาครอบครัวไปทำบุญที่วัด อย่างพร้อมหน้าพร้อมตา บุตรหลานซึ่งแม้จะย้ายออกไปอยู่ต่างถิ่นก็เป็นที่ยึดมั่นว่าจะต้องกลับมา อย่างพร้อมเพรียง โดยเฉพาะโอกาสสำคัญต่างๆ เช่น พิธีอุปสมบท พิธีแต่งงาน พิธีขึ้นบ้านใหม่ ปี ใหม่ และช่วงเทศกาลสงกรานต์ เป็นต้น โดยวัดนั้นถือเป็นศูนย์กลางของชุมชนบางน้ำผึ้ง เป็นที่รวม สำหรับทำกิจกรรมต่างๆ พักผ่อนหรือพบปะพูดคุยกัน ทำให้วัดกับชุมชนนั้นแยกออกจากกันไม่ได้ เป็นองค์ประกอบที่เกื้อกูลซึ่งกันและกัน

### บรรยากาศในชุมชนช่วงวันทำงานและวันเสาร์ - อาทิตย์

จากการที่ผู้วิจัยได้เข้าไปสังเกตสภาพลักษณะการดำเนินชีวิตของชุมชนบางน้ำผึ้ง พบว่า บรรยากาศชุมชนในช่วงวันจันทร์ถึงวันศุกร์ และวันเสาร์ - อาทิตย์ มีความแตกต่างระหว่างกัน อย่างเห็นได้ชัด กล่าวคือ

วันจันทร์ถึงวันศุกร์ ซึ่งเป็นวันทำงาน หากอยู่ในวัยทำงานก็มักไปทำงานตามปกติ โดยส่วนใหญ่จะทำงานภายนอกพื้นที่ แต่หากไม่ได้อยู่ในวัยทำงานแล้ว ก็มักจะมีกิจกรรมต่างๆ ตลอดทั้ง วัน เช่น ในช่วงเช้าจะมีกลุ่มผู้สูงอายุรวมตัวกันออกกำลังกายเพื่อสุขภาพบริเวณลานอเนกประสงค์ ของวัด บริเวณที่เป็นที่ตั้งของตลาดน้ำจะไม่มีการตั้งวางของขายเหมือนกับวันเสาร์ - อาทิตย์ บ้านเรือนส่วนใหญ่ถูกปิดไว้ ผู้คนบางตาลง บรรยากาศค่อนข้างสงบ มีนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวอยู่ บ้างโดยส่วนมากจะเป็นนักท่องเที่ยวต่างชาติที่นิยมการสัมผัสธรรมชาติและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ของชาวบ้าน นักท่องเที่ยวชาวไทยก็พอมืออยู่บ้าง ในบางครั้งก็เป็นการทัศนศึกษาดูงานของ หน่วยงานรัฐหรือเอกชน



ภาพที่ 11 : บรรยากาศบริเวณตลาดน้ำในวันธรรมดา

วันเสาร์หรือวันอาทิตย์ ผู้วิจัยพบว่าเส้นทางที่ใช้เดินทางไปในชุมชนบางน้ำผึ้งนั้น เต็มไปด้วยนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ ร้านค้าบริเวณตลาดน้ำก็เปิดขายของกันตามปกติ มีการเช่าจักรยานเพื่อขี่เข้าไปชมภายในชุมชนตามเส้นทางเดินสาธารณะประโยชน์เป็นจำนวนมาก บรรยากาศการซื้อขายสินค้าสองข้างทางเป็นไปอย่างคึกคัก นักท่องเที่ยวส่วนมากจะเพลิดเพลินกับการซื้อของกินของฝากตามร้านค้าต่างๆ



ภาพที่ 12 : บรรยากาศบริเวณตลาดน้ำในวันเสาร์ - อาทิตย์

### กิจกรรมการท่องเที่ยวภายในชุมชนบางน้ำผึ้ง

จากการลงพื้นที่ของผู้วิจัยทำให้พบว่าภายในชุมชนบางน้ำผึ้ง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ มีการท่องเที่ยวหลากหลายรูปแบบ ซึ่งโดยหลักใหญ่จะเป็นในส่วนของตลาดน้ำที่จะเป็นการท่องเที่ยวที่สำคัญภายในชุมชน โดยตลาดน้ำบางน้ำผึ้งจะตั้งอยู่ภายในบริเวณวัดบางน้ำผึ้งในและอยู่ในพื้นที่ของเอกชนอีก 4 ราย เป็นผลมาจากการที่นายกองค์การบริหารส่วนตำบลบางน้ำผึ้งเป็นผู้ไปขอความร่วมมือจากทั้งท่านพระครูสังฆรักษ์ไพชน เจ้าอาวาสวัดบางน้ำผึ้งในและชาวบ้าน โดยจะขอใช้พื้นที่เพื่อจัดทำตลาดน้ำเพื่อขายสินค้าของชุมชน ซึ่งชาวบ้านที่เป็นเจ้าของที่ดินก็อนุญาต

ตลาดน้ำบางน้ำผึ้งเป็นตลาดที่มีความร่มรื่นและเป็นธรรมชาติมากที่สุด เพราะตั้งอยู่ในสวนผลไม้โบราณริมคลอง แตกต่างจากตลาดน้ำทั่วไป

ข้อได้เปรียบของตลาดน้ำบางน้ำผึ้งอีกข้อคือ การที่อยู่ใกล้กรุงเทพมหานครมากที่สุดมากกว่าตลาดน้ำแห่งอื่น การเดินทางสะดวกสบายและประหยัดเวลาในการเดินทาง

การเดินทางนั้นมีอยู่ 2 เส้นทาง คือ ทางบกมาจากทางสามแยกพระประแดงเลียวย้ายเข้าถนนเพชรพิงษ์ตรงเข้ามาประมาณ 5 กิโลเมตร ระหว่างทางจะพบกับบรรยากาศร่มรื่นคล้ายกับชนบท ผ่านชุมชนมอญบริเวณหน้าวัดจากแดงก็จะมีเสาไฟริมทางที่ทำเป็นรูปหงส์ ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของชาวมอญ จึงจะเห็นได้ทั่วไปตามชุมชนประตูดัดต่างๆ ระหว่างทางที่ไปชุมชนบางน้ำผึ้งโดยจะมีป้ายบอกทางไปชุมชนบางน้ำผึ้งตลอดเส้นทาง หากนำรถยนต์ส่วนตัวมาสามารถนำเข้ามาจอดภายในบริเวณวัดบางน้ำผึ้งในได้ โดยทางวัดมีการจัดเตรียมลานจอดรถไว้ หากต้องการเดินทางมาท่องเที่ยวโดยทางน้ำสามารถเดินทางมาจากท่าเรือวัดบางนาออก ถนนสรรพาวุธ แขวงและเขตบางนา กรุงเทพมหานคร จะมีเรือโดยสารข้ามฟากที่มายังฝั่งบางน้ำผึ้งถึง 2 ท่าด้วยกัน ท่าแรกเป็นท่าของวัดบางน้ำผึ้งนอก ส่วนท่าที่ 2 คือท่าศาลาเลื่อน เป็นท่าของเอกชน โดยจะเสียค่าโดยสารคนละ 5 บาท นอกจากนั้นยังมีเรือหางยาวสำหรับเหมาข้ามฟากโดยจะคิดค่าโดยสารแต่ละเที่ยวประมาณ 20 - 50 บาท ขึ้นอยู่กับจำนวนคนโดยสารในแต่ละเที่ยว หากโดยสารเรือหางยาวนั้นสามารถไปขึ้นทำอื่นซึ่งเป็นทำน้ำสาธารณะที่ชาวบ้านใช้ร่วมกันได้ เมื่อข้ามฟากมาแล้วจะมีรถโดยสารและรถจักรยานยนต์รับจ้างไปส่งยังตลาดน้ำโดยคิดค่าบริการเพียงคนละ 10 บาท



ภาพที่ 13 : ทำน้ำสาธารณะภายในชุมชนบางน้ำผึ้ง

ตลาดน้ำบางน้ำผึ้งจะมีร้านค้า 2 ลักษณะ ลักษณะแรก คือ ร้านที่อยู่ในเรือ มีประมาณ 15 ลำ โดยจะเป็นเรือสำปั้นขนาดใหญ่ เรียงรายอยู่ในคลอง ส่วนใหญ่จะขายอาหาร เช่น ก๋วยเตี๋ยวเรือ ข้าวขาหมู เป็ดพะโล้ กระจ่างปลา ฝรั่งบัววย เป็นต้น ผู้ที่ซื้ออาหารสามารถรับประทานที่ริมคลองได้ ซึ่งจะมีโต๊ะจัดเตรียมไว้



ภาพที่ 14 : บรรยากาศบริเวณทางเข้าตลาดน้ำ



ภาพที่ 15 : ร้านค้าที่อยู่ในเรือ

ส่วนร้านค้าอีกลักษณะจะเป็นร้านค้าที่ตั้งอยู่บริเวณริมทางเดินภายในตลาดน้ำ โดยสินค้าส่วนใหญ่แบ่งเป็น ชุมจำหน่ายต้นไม้พันธุ์หายาก และผลิตผลจากสวนของชาวบ้าน อาหารแปลกๆ ผลไม้ของฝากและของที่ระลึก อาทิเช่น หอยทอดขนมครกเป็นของว่างที่แปลกและน่าทานมาก มีที่ตลาดน้ำบางน้ำผึ้งเป็นเจ้าของร้าน โดยแม่ค้าที่ทำก็จะต้องใส่ถุงมือยาวโดยเฉพาะสำหรับกันน้ำมัน กระเด็น อาหารอีกชนิดที่น่าสนใจคือวุ้นอันดามัน ซึ่งคือวุ้นที่ได้รับการประยุกต์ให้ดูสวยงามสีสันสดใสเป็นรูปผลไม้หรือรูปสัตว์ต่างๆ นับได้ว่าเป็นที่แรกที่คิดทำขึ้น



ภาพที่ 16 : ชุมจำหน่ายอาหารที่ตั้งอยู่บริเวณริมทางเดิน



ภาพที่ 17 : ศาลาไทยริมน้ำสำหรับนั่งพักผ่อน

สำหรับผลไม้ที่ได้ชื่อว่าเป็นของดีของชุมชนบางน้ำผึ้ง คือ มะม่วงน้ำดอกไม้ เพราะด้วยดินที่มีความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่แถบนี้ทำให้มะม่วงที่ได้มีรสชาติหวานหอม เป็นที่ถูกปากแก่ผู้ที่ได้เคยลิ้มรสเป็นอย่างยิ่ง

นอกจากพ่อค้าแม่ค้าที่เป็นชาวบ้านแล้วทั่วไปที่มาตั้งร้านค้าในตลาดน้ำแล้ว ยังมีกลุ่มอาชีพและกลุ่มสตรีที่มาตั้งร้านค้าอีกด้วย เช่น กลุ่มสตรีตำบลบางน้ำผึ้งก็จะทำขนมไทยต่างๆ มาขาย เช่น ทองหยิบ ทองหยอด ฝอยทอง เม็ดขนุน ที่น่าสนใจก็คือ กะละแม ถือว่าเป็นสินค้าขึ้นชื่อเพราะทำโดยกรรมวิธีโบราณอย่างพิถีพิถัน ทำให้ได้กะละแมที่นุ่มลิ้นหวานมันไม่เหมือนกับกะละแมที่อื่น และยังมีฝอยเงินหรืออีกชื่อหนึ่งว่าฝอยขาวลักษณะคล้ายกับฝอยทองแต่เปลี่ยนจากการทำด้วยไข่แดงมาเป็นไข่ขาวแทน ในร้านกลุ่มสตรีตำบลบางน้ำผึ้งนี้ยังมีอาหารที่ทำยากอีกชนิด

ก็คือ ปลาทุ้มเค็ม โดยจะทำในหม้อใบใหญ่ ซึ่งผู้วิจัยสังเกตว่าจะขายดีมากเพราะวันหนึ่งๆ ทำถึง 2 หม้อใหญ่ก็ยังขายหมด

นอกจากร้านค้าของกลุ่มสตรีแล้วตลาดน้ำบางน้ำผึ้งยังมีร้านค้าของผลิตภัณฑ์โอท็อปประจำตำบลอีก คือ ร้านจำหน่ายดอกไม้ประดิษฐ์จากเกล็ดปลาซึ่งเป็นร้านขายหัตถกรรมดอกไม้ที่ทำจากเกล็ดปลา มีหลากสีหลายรูปแบบให้เลือก เป็นการนำเอาสิ่งเหลือใช้ของชุมชนมาทำให้เกิดประโยชน์ อีกร้านของกลุ่มอาชีพคือ ร้านขายผลิตภัณฑ์รูปหอมสมุนไพรซึ่งกลุ่มนี้จะมีประธานกลุ่มคือ คุณกัญญาพร นวลสะอาด ซึ่งเป็นผู้คิดริเริ่มและพัฒนาสินค้าให้มีหลากหลายรูปแบบทั้ง รูปหอม กำยาน บუნจาร์ไป จนได้รับรางวัลสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์หรือโอท็อปของจังหวัดสมุทรปราการ ซึ่งนอกจากทางกลุ่มจะมีร้านค้าที่ตลาดน้ำแล้ว กลุ่มรูปหอมสมุนไพรยังเป็นกลุ่มที่ยินดีเปิดโอกาสให้กับผู้ที่ต้องการเรียนรู้วิธีการทำโดยสามารถขอรับการอบรมได้ที่บ้านของประธานกลุ่ม ซึ่งเป็นศูนย์กลางของกลุ่มรูปหอมสมุนไพร นอกจากนี้จะมีผู้มารับการอบรมแล้วยังเปิดโอกาสให้ผู้สนใจเข้าศึกษาดูงานการค้าเนินการของกลุ่มโดยสามารถติดต่อผ่านองค์การบริหารส่วนตำบลบางน้ำผึ้งหรือจะติดต่อโดยตรงที่กลุ่มเลยก็ได้เช่นกัน



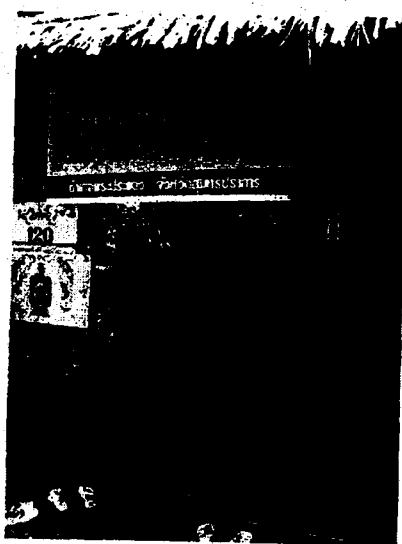
ภาพที่ 18 : ดอกไม้ประดิษฐ์จากเกล็ดปลา สินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์

นอกจากนั้นแล้วยังมีสินค้าโอท็อปของจังหวัดสมุทรปราการให้นักท่องเที่ยวเลือกซื้ออีก เช่น ปลาสดบางบ่อ กุ้งเหยียด กุ้งแห้ง กะปิ หอยคอง ดอกไม้ใบบาง ดอกไม้ใบบัว ขนมเกสร ลำเจียก ทองม้วนสมุนไพร น้ำพริก ภาพประดิษฐ์จากมะพร้าว เป็นต้น

นอกจากในส่วนจากร้านค้ายังมีมุมให้นั่งเล่นพักผ่อนหย่อนใจหรือซื้ออาหารมารับประทานได้มีทั้งแบบที่เป็นศาลาริมคลองหรือแบบที่เป็นสวนผลไม้ดั้งเดิมแบบโบราณ ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ได้รับการอนุญาตให้ใช้ประโยชน์ได้แต่ไม่สามารถสร้างสิ่งปลูกสร้างได้จากกระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม ซึ่งตลาดน้ำก็ได้ใช้พื้นที่ที่มีความร่มรื่นนี้จัดโต๊ะเก้าอี้สำหรับนั่งพักผ่อน

จุดเด่นของตลาดน้ำบางน้ำผึ้งที่แตกต่างจากตลาดน้ำที่อื่น คือ ภายในตลาดน้ำบางน้ำผึ้งมีการจัดพื้นที่ไว้อำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว ให้สามารถนั่งรับประทานอาหารได้เลย ไม่ใช่เพียงแค่จับจ่ายซื้อของเท่านั้น

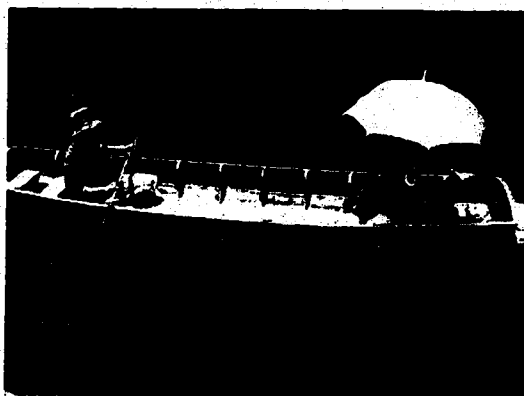
สำหรับผู้ที่ชอบในเรื่องการนวดบำบัดเพื่อคลายเครียดก็จะมีศาลารองกลุ่มบางน้ำผึ้งแผนไทยที่จะมีบริการนวดตัว นวดฝ่าเท้า ซึ่งให้ความผ่อนคลายได้ดีหลังจากเหน็ดเหนื่อยกับการเดินชมตลาดน้ำและเลือกซื้อของ



ภาพที่ 19 : ศาลานวดแผนโบราณของกลุ่มบางน้ำผึ้งแผนไทยภายในบริเวณตลาดน้ำ

กิจกรรมในส่วนที่นอกเหนือจากการจับจ่ายใช้สอยสินค้าและบริการนั้นก็ยังมี เรือพายและจักรยานให้เช่า สำหรับเรือพายนั้นจะมีเสื้อชูชีพเพื่อป้องกันอันตรายไว้ให้พร้อม โดยสามารถพายไปชมชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านเยี่ยมชมสวนผลไม้บริเวณที่อยู่ริมคลอง ในส่วนของจักรยานนั้นสามารถขี่เข้าไปชมในพื้นที่รอบตำบลบางน้ำผึ้งได้ตามเส้นทางเดินสาธารณะภายในชุมชนได้





ภาพที่ 20 : เรือเช่าสำหรับท่องเที่ยวบริเวณตลาดน้ำ

นอกจากนี้ในชุมชนบางน้ำผึ้งยังมีกิจกรรมการท่องเที่ยวอีกรูปแบบหนึ่งคือกิจกรรมการพักผ่อนกับชาวบ้านในชุมชนหรือโฮมสเตย์ ซึ่งเป็นกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างประเทศได้มีโอกาสสัมผัสชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านบางน้ำผึ้งอย่างใกล้ชิด มีให้เลือกทั้งแบบพักแรมอาศัยอยู่ร่วมกับชาวบ้านภายในบ้านหลังเดียวกัน หรือจะอยู่อาศัยแบบส่วนตัวก็มีบ้านให้เลือก โดยผู้ที่สนใจสามารถติดต่อได้ผ่านทางองค์การบริหารส่วนตำบลบางน้ำผึ้ง ซึ่งก็จะประสานงานมายังผู้ใหญ่บ้านอาภรณ์ พานทอง ซึ่งเป็นแกนนำกิจกรรมโฮมสเตย์เป็นผู้ประสานงานกับชาวบ้านที่เป็นเจ้าของบ้าน โดยจัดการว่าควรจะพักที่บ้านใดบ้าง ซึ่งบ้านที่เป็นโฮมสเตย์ส่วนใหญ่จะตั้งอยู่บริเวณหมู่ 3 และ หมู่ 4 เพราะส่วนใหญ่จะอยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยา ทำให้มีทัศนียภาพที่สวยงาม โดยบ้านที่อยู่นั้นก็จะเป็นบ้านของชาวบ้านจริงๆ ทั้งที่อยู่อาศัยอยู่แล้วหรือปล่อยให้ทิ้งร้างไปก็ได้นำมาทำให้เกิดรายได้

โดยนอกจากแกนนำหลักที่เป็นผู้ใหญ่บ้านอาภรณ์ พานทอง แล้ว ยังมีแกนนำอีกท่านที่มีส่วนช่วยสำคัญคือ คุณครุมะลิ พูนสวัสดิ์ ซึ่งเป็นเจ้าของบ้านที่นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ต้องการมาพัก เพราะเป็นบ้านทรงไทยโบราณอายุเกือบ 200 ปี ในปัจจุบันยากที่จะหาบ้านทรงไทยโบราณและสภาพสมบูรณ์แบบนี้ได้ ลักษณะบ้านเป็นบ้านเรือนไทยหมู่มี 2 เรือนนอน มีชานเชื่อมถึงกัน มีเรือนครัวและหอนก โดยคุณครุมะลิ พูนสวัสดิ์ ได้เล่าให้ผู้วิจัยฟังว่า



ภาพที่ 21 : คุณक्रमะลิ พูนสวัสดิ์ ผู้ให้ข้อมูลหลักในการสัมภาษณ์

“บ้านนี้เดิมที่เป็นบ้านของบรรพบุรุษนะคะ ก็สร้างมานานแล้วเกือบ 200 ปี เท่าที่ทราบก็มาถึงคุณตาทิมและยายสมบุญ บั้วรอด ก็อยู่กันมาในบ้านนี้ตั้งแต่เกิดจนแต่งงานออกเรือน ไปก็ย้ายไปอยู่บ้านริมน้ำโน้น แต่ที่นี้ก็ยังมีแม่กับพี่สาวอยู่จนกระทั่งแม่กับพี่สาวเสียไปเมื่อสักสองสามปีก่อนบ้านก็เลยปิดเอาไว้ ทีนี้ทางผู้ใหญ่ปืด (ผู้ใหญ่บ้านอาภรณ์ พานทอง) มาบอกว่าบ้านว่างๆ ก็ไม่น่าปล่อยทิ้งไว้ น่าจะให้นักท่องเที่ยวมาพักแบบโฮมสเตย์ จะได้มีรายได้เสริม ก็เลยปรับปรุงทำความสะอาดให้ดีขึ้น แล้วผู้ใหญ่ก็เป็นคนหาแขกมาพักที่บ้านให้” (มะลิ พูนสวัสดิ์ - สัมภาษณ์)



ภาพที่ 22 : บ้านพักโฮมสเตย์



ภาพที่ 23 : บรรยากาศภายในบ้านพักโฮมสเดย์



ภาพที่ 24 : การเตรียมสถานที่พักให้กับนักท่องเที่ยว

กิจกรรมของนักท่องเที่ยวที่มาพักแบบโฮมสเดย์ก็จะมีหลากหลาย ทั้งการจัดโปรแกรมด้วยตนเองหรือว่าขอคำแนะนำจากองค์การบริหารส่วนตำบลบางน้ำผึ้งว่าจะจัดโปรแกรมการท่องเที่ยวอย่างไรดี ซึ่งนักท่องเที่ยวที่มาจะมีทั้งแบบมาส่วนตัวกับครอบครัวหรือมาเป็นหมู่คณะ เช่น สัมมนา ทัศนศึกษา เป็นต้น ทางองค์การบริหารส่วนตำบลบางน้ำผึ้งก็จะเป็นศูนย์กลางของการประสานงานการท่องเที่ยว จากการสังเกตของผู้วิจัยที่พบจากกลุ่มนักท่องเที่ยว 2 กลุ่ม คือ กลุ่มนักศึกษาจากมหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติที่เข้ามาพักโฮมสเดย์เพื่อทำรายงานกลุ่มเรื่องการพัฒนาชุมชนบางน้ำผึ้ง และกลุ่มอาจารย์และเจ้าหน้าที่จากโรงเรียนรุ่งเรืองวิทยา แขวางและเขตบางนา กรุงเทพมหานคร ที่เข้ามาพักเพื่อทำการสัมมนาและพักผ่อน ซึ่งจะพบว่ากิจกรรมโดยส่วนใหญ่ในวันแรกของการเข้ามายังชุมชนนั้นจะมีการแนะนำชุมชนและทำความรู้จักกับกลุ่มผู้นำชุมชนก่อน เช่น นายองค์การบริหารส่วนตำบลบางน้ำผึ้ง ผู้ใหญ่บ้านอาภรณ์ พานทอง คุณครูมะลิ พูนสวัสดิ์ หลังจากนั้นก็จะรับประทานอาหารเย็นที่ทางชุมชนจัดเตรียมไว้ให้

สำหรับการมาพักโฮมสเตย์นั้นทางกลุ่มชาวบ้านจะจัดเตรียมอาหารไว้สำหรับนักท่องเที่ยวทุกมื้อ ซึ่งสะดวกสำหรับนักท่องเที่ยวมากที่ไม่ต้องยุ่งยากในการเตรียมอาหารมาเพื่อรับประทานอีก หลังจากที่รับประทานอาหารแล้วจึงพาเข้าบ้านพักเพื่อพักผ่อนตามอัธยาศัย หลังจากพักผ่อนและตื่นขึ้นมาในตอนเช้าแล้วก็จะมีการเตรียมอาหารไว้เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้มาตักบาตรพระสงฆ์ร่วมกับชาวบ้าน หลังจากตักบาตรเสร็จก็รับประทานอาหารและของว่างช่วงเช้า จากนั้นจึงทำกิจกรรมต่างๆ ตามความสนใจ เช่น เข้าร่วมการดำเนินงานของกลุ่มบ้านรูปสมุนไพรรักษาโรค กลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์จากเกล็ดปลา บางครั้งอาจมีการแข่งเกมแรลลี่ ซึ่งมีลักษณะคือกำหนดจุดที่ผู้แข่งขันต้องเข้าไปทำกิจกรรมเพื่อเก็บคะแนน โดยส่วนใหญ่จุดที่กำหนดจะเป็นจุดท่องเที่ยวที่น่าสนใจในชุมชนบางน้ำผึ้ง ซึ่งผู้วิจัยเห็นได้ชัดเจนว่านักท่องเที่ยวมีความสุข สนุกสนานกับกิจกรรมที่จัดขึ้นในชุมชนเป็นอย่างมาก จากคำบอกเล่าของนักท่องเที่ยวกับผู้วิจัยว่า

“มาที่นี่เหมือนมาสูดอากาศบริสุทธิ์ สดชื่น เป็นการพักผ่อนหลังจากที่อยู่ในเมืองเจอแต่อากาศพิษ ถ้ามีโอกาสจะมาอีก” (นักท่องเที่ยวที่พักโฮมสเตย์-สัมภาษณ์ 13 ก.พ. 49)

นักท่องเที่ยวที่มาพักโฮมสเตย์ส่วนใหญ่จะกล่าวเป็นเสียงเดียวกันว่าหากมีโอกาสต้องมาท่องเที่ยวที่ชุมชนบางน้ำผึ้งอีกแน่นอน และเป็นที่น่าสนใจว่าก็เป็นอย่างนั้นจริงๆ เพราะนักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยวภายในชุมชนบางน้ำผึ้งนั้นกว่าร้อยละ 80 เป็นนักท่องเที่ยวที่เคยมาเที่ยวแล้ว ซึ่งผู้วิจัยได้รับฟังมาจากนายกองคการบริหารส่วนตำบลบางน้ำผึ้งระหว่างการประชุมประชาคมเพื่อแก้ไขปัญหาการท่องเที่ยวว่า

“นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ที่มาเที่ยวก็เป็นลูกค้าเก่าของเราอยู่แล้ว คิดเป็นเปอร์เซ็นต์ก็ประมาณ 80 เปอร์เซ็นต์ จะทำยังไงที่จะดึงลูกค้าเก่าเอาไว้ให้ได้ ถ้าเราทำไม่ดีลูกค้าใหม่ไม่มีไม่ว่าแต่ลูกค้าเก่าก็เสียไปอีก” (สำเนา รัศมีทิต - สัมภาษณ์)

กิจกรรมการท่องเที่ยวที่น่าสนใจภายในชุมชนบางน้ำผึ้งอีกอย่างก็คือ การขี่จักรยานชมวิถีชีวิตชุมชน นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ที่นิยมวิธีการท่องเที่ยวแบบนี้คือ นักท่องเที่ยวต่างชาติ นักท่องเที่ยวชาวไทยที่ไม่ค่อยมีเวลาเดินเที่ยวชม และนักท่องเที่ยวที่มากับกลุ่มทัวร์ ซึ่งนักท่องเที่ยวที่นิยมการท่องเที่ยวประเภทนี้ไม่จำเป็นต้องเตรียมจักรยานมาส่วนตัว สามารถเช่าได้จากองค์การบริหารส่วนตำบลบางน้ำผึ้ง และบริเวณศาลาประชาคมริมแม่น้ำหน้าบ้านผู้ใหญ่บ้านอาภรณ์ พานทอง



ภาพที่ 25 : การรื้อจักรยานท่องเที่ยวรอบชุมชน

โดยนักท่องเที่ยวสามารถรื้อจักรยานไปชมสถานที่ท่องเที่ยวต่างๆ ภายในชุมชนได้ เช่น บ้านพักของคนในชุมชน กลุ่มอาชีพต่างๆ วัด เพื่อสัมผัสกับทัศนียภาพอันร่มรื่นและยังคงความเป็นธรรมชาติไว้ได้อย่างดี ระหว่างเส้นทางการเดินสาธารณะรอบชุมชนบางน้ำผึ้งนั้นยังสามารถพบเห็นสัตว์นานาชนิดอยู่ทั่วไป เช่น นก ซึ่งมีหลายชนิดหลากสีสันสวยงาม เป็นการยากที่จะพบเห็นได้ในกรุงเทพมหานคร เช่น นกชนิดหนึ่งที่ผู้วิจัยได้พบคือนกที่ชาวบ้านเรียกว่า นกกินปู มีลักษณะสีฟ้าสดทั้งตัว ปากยาวสีแดง พบเห็นอยู่เป็นคู่ตามบริเวณริมแม่น้ำ นอกจากนั้นก็จะเป็น นกกระยาง นกกาเหว่า นกกินปลาประเภทต่างๆ ปูก้ามคาบ



ภาพที่ 26 : ภาพนักท่องเที่ยวที่เช่าจักรยาน

ด้วยความที่ธรรมชาติยังอุดมสมบูรณ์อยู่มากจนบางครั้งก็มีสัตว์บางชนิดที่ค่อนข้างวัง เช่น งู เหลือม งูหลาม ซึ่งผู้วิจัยก็ได้พบเห็นระหว่างอยู่ในพื้นที่ ซึ่งชาวบ้านเล่าให้ผู้วิจัยฟังว่า สัตว์เลี้ยงของ

ชาวบ้าน เช่น สุนัข แมว ไก่ ต้องระวังไว้ให้ดี เพราะบริเวณนี้มีสัตว์ที่เป็นอันตรายต่อสัตว์เลี้ยง  
ชาวบ้านทุกมุม

ระหว่างทางเดินสาธารณะในชุมชนจะมีป้ายบอกทางแหล่งท่องเที่ยวภายในชุมชนอย่าง  
ชัดเจน ทำให้นักท่องเที่ยวไม่ต้องกลัวว่าจะหลงทางเมื่อมาท่องเที่ยวภายในชุมชนบางน้ำผึ้ง

ผู้มาท่องเที่ยวในชุมชนบางน้ำผึ้งส่วนใหญ่นั้นจะเป็นคนที่มาจากหลากหลายพื้นที่และ  
หลากหลายอาชีพ ทั้งผู้ที่อยู่ในจังหวัดสมุทรปราการและจังหวัดใกล้เคียง รวมไปถึงผู้ที่อาศัยอยู่  
ไกลออกไปตามต่างจังหวัด โดยผู้ที่มาเที่ยวได้รับข่าวสารการประชาสัมพันธ์ของสื่อต่างๆ ทั้ง  
สื่อมวลชน เช่น หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ จากอินเทอร์เน็ตที่มีผู้ส่งจดหมายอิเล็กทรอนิกส์ให้  
หรือจากคำบอกเล่าของผู้ที่เคยมาเที่ยวที่นี่แล้ว จึงสนใจมาเที่ยวที่ชุมชนบางน้ำผึ้งบ้าง ซึ่งมีทั้งที่มา  
เป็นกลุ่มเล็กๆ กับเพื่อน กับครอบครัว หรืออาจจะมาเป็นหมู่คณะ ซึ่งบางคนก็กลายเป็นลูกค้า  
ประจำของชุมชนบางน้ำผึ้ง จนกระทั่งรู้จักคุ้นเคยกับชาวบ้านในชุมชนเป็นอย่างดี

จากลักษณะของการท่องเที่ยวในชุมชนบางน้ำผึ้งดังที่กล่าวมาแล้ว สามารถสรุปได้ว่าบาง  
น้ำผึ้งมีจุดเด่นที่ทำให้แตกต่างจากแหล่งท่องเที่ยวชุมชนอื่นดังนี้

1. เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่อยู่ใกล้กรุงเทพมหานคร โดยมีระยะห่างจากสะพานพระราม 9  
เพียง 8 กิโลเมตร เท่านั้น ทำให้ไม่ต้องสิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายและประหยัดระยะเวลาในการเดินทาง
2. เป็นแหล่งท่องเที่ยวยังคงอนุรักษ์ความเป็นธรรมชาติไว้ได้ โดยมีลักษณะเช่นเดียวกับ  
ต่างจังหวัด
3. มีการท่องเที่ยวทัวร์คลองที่ได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวอย่างมาก เนื่องจากสภาพ  
สังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ทำให้ประชาชนส่วนใหญ่ต้องการความสงบตามธรรมชาติ
4. มีการท่องเที่ยวหลากหลายรูปแบบทั้ง จัปจ่ายซื้อสินค้า บริการต่างๆ ท่องเที่ยวแบบ  
โฮมสเตย์ ซึ่จักรยานชมธรรมชาติและวิถีชีวิต

### บางน้ำผึ้งชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวจากอดีตจนถึงปัจจุบัน

หากย้อนกลับไปในอดีตเมื่อก่อนปี พ.ศ.2535 บริเวณที่เป็นตลาดน้ำบางน้ำผึ้งในปัจจุบันนี้  
เป็นเพียงสวนกร่าง ซึ่งต่อมาในปี พ.ศ. 2544 นายสำเนา รัศมีทัต นายกองค์การบริหารส่วน  
ตำบลบางน้ำผึ้งในขณะนั้น ได้มีความคิดที่จะแก้ปัญหาผลผลิตซึ่งก็คือผลไม้จากสวนของชาวบ้าน

ล้มตลาด ทำให้เกิดปัญหาราคาตกต่ำ ซึ่งในเบื้องต้นทางนายกองค์การบริหารส่วนตำบลบางน้ำผึ้ง คิดแต่เพียงจะทำเป็นศูนย์จำหน่ายผลิตผลทางการเกษตรเท่านั้น

แต่เมื่อนำความคิดเข้าสู่ประชาคมตำบลบางน้ำผึ้งนั้นกลับได้รับการตอบรับเป็นอย่างดี และขยายกรอบการดำเนินงานให้กว้างขึ้น ในลักษณะศูนย์จำหน่ายสินค้าของชุมชน โดยทาง องค์การบริหารส่วนตำบลบางน้ำผึ้งเป็นศูนย์กลางรับเอาแนวคิดจากประชาคมตำบลบางน้ำผึ้งมา ดำเนินการประสานทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง เริ่มตั้งแต่ประสานของงบประมาณไปยังถือเป็นจุดกำเนิดของ ตลาดน้ำบางน้ำผึ้ง ซึ่งระหว่างการประสานงานเพื่อเปลี่ยนแปลงพื้นที่ดั้งเดิมให้กลายมาเป็นตลาด น้ำนั้น ได้นำงบประมาณจากทั้งขององค์การบริหารส่วนตำบลบางน้ำผึ้งและงบประมาณที่ได้รับการสนับสนุนจากทางองค์การบริหารส่วนจังหวัดสมุทรปราการมาจัดการสร้างสะพานคอนกรีต เสริมเหล็กริมคลองบางกระเจ้า และนำไปสร้างหุ้มจำหน่ายสินค้า ปรับปรุงทัศนียภาพโดยรอบ รวมไปถึงสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ทั้งห้องสุขา น้ำประปา ไฟฟ้า ศาลาพักผ่อน โดยใช้เวลาดำเนินการกว่า 3 ปีจึงเปิดดำเนินการเมื่อวันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2547 โดยเปิดจำหน่ายเฉพาะวัน เสาร์และวันอาทิตย์เท่านั้น เว้นวันหยุดนักขัตฤกษ์ ตั้งแต่เวลา 7.00 - 15.00 น.

หลังจากเปิดบริการมาจนถึงปัจจุบันมีพ่อค้าแม่ค้าผู้จำหน่ายสินค้าที่ขึ้นทะเบียนแล้ว จำนวน 150 ราย โดยมีจำนวนนักท่องเที่ยวเฉลี่ยต่อสัปดาห์ประมาณ 2,500 - 3,500 คน โดยคิด เป็นรายได้รวมต่อเดือนประมาณ 1,500,000 - 2,000,000 บาท เฉยทีเดียว ดังคำบอกเล่าของ นายกองค์การบริหารส่วนตำบลบางน้ำผึ้ง

"นักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวชมตลาดน้ำก็เฉลี่ยแล้วอาทิตย์ละประมาณ 2,500 ถึง 3,500 คน เงินหมุนเวียนในตลาดเดือนๆ นึงก็อยู่ที่ 1,500,000 ถึง 2,000,000 บาท ในสมุดพกประจำตัวของ ผู้ขายเนี่ยจะบันทึกไว้หมด ท่านไปขอดูได้รายรับอะไรยังไงมีหมด และขายของเดือนนึง 8 วัน ได้ เงินเท่านี้ไม่ใช่น้อยๆ นะครับ ถ้าท่านเคยขายอาหารก็จะรู้ว่ากำไรมันต้องมากกว่า 50 เปอร์เซ็นต์ อยู่แล้ว รายได้ความเป็นอยู่ก็ดีขึ้น ที่แกไม่ได้ตอนนี้ก็มีอยู่แค่สองอย่างคือ กินเหล้ากับเล่นการพนัน ถ้าแกได้นี้สบายเลย" (สำเนา รัศมีทิติ นายกองค์การบริหารส่วนตำบลบางน้ำผึ้ง - สัมภาษณ์)

เมื่อมีการอยู่ร่วมกันท่ามาหากินร่วมกันในตลาดน้ำก็ต้องมีการออกกฎข้อบังคับเพื่อให้ ประชาชนอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข โดยกฎที่เป็นหลักสำคัญ 3 ประการก็คือ

1. ยึดความเป็นธรรมชาติและวิถีชีวิตชุมชนดั้งเดิม คือ พยายามใช้ของที่ เป็นธรรมชาติมากที่สุด วัตถุดิบที่หาได้ภายในท้องถิ่น เช่น ภาชนะบรรจุอาหารก็พยายามให้ใช้แต่สิ่งที่เป็นธรรมชาติ เช่น ใบตอง ใบจาก ซึ่งหาได้ภายในท้องถิ่น ไม่สนับสนุนให้ใช้โฟม

2. สินค้าที่นำมาจำหน่ายต้องเป็นสินค้าที่ผลิตภายในชุมชนเท่านั้น เป็นวัตถุดิบจากท้องถิ่น หรือซื้อมาจากภายนอกก็น้อยมาก

3. ผู้จำหน่ายสินค้าต้องเป็นคนใน 6 ตำบล เกาะกระเพาะหมูเท่านั้น โดยยกเว้นให้กับผู้จำหน่ายสินค้าโอท็อปของจังหวัดสมุทรปราการ เพื่อต้องการกระจายรายได้ให้แก่ประชาชนในชุมชน เพราะหากผู้ค้าภายนอกเข้ามา การแข่งขันของประชาชนในชุมชนอาจจะสู้ไม่ได้เพราะผู้ค้าภายนอกเป็นผู้มีประสบการณ์มากกว่า การตลาดน่าจะเชี่ยวชาญกว่าพ่อค้าแม่ค้าในชุมชน

“สำหรับตลาดน้ำที่มีกฎสำคัญอยู่ 3 ข้อที่ขอให้ทุกคนปฏิบัติตาม คือ 1.ยึดความเป็นธรรมชาติและวิถีชีวิตชุมชนดั้งเดิม 2.สินค้าที่นำมาจำหน่ายต้องเป็นสินค้าที่ผลิตในชุมชนเท่านั้น 3.ผู้จำหน่ายสินค้าต้องเป็นคนใน 6 ตำบล เกาะกระเพาะหมูเท่านั้นยกเว้นให้กับคนที่จำหน่ายสินค้าโอท็อปของจังหวัดสมุทรปราการเท่านั้น หลักสำคัญมีอยู่เพียงเท่านี้ นอกนั้นก็ป็นข้อปลีกย่อยที่เป็นสิ่งที่ทุกคนควรปฏิบัติตาม แต่สำหรับกฎหลัก 3 ข้อเป็นสิ่งที่ห้ามละเมิดโดยเด็ดขาด” (จำเอน จัตรีชัย ปานลิ้ม - สัมภาษณ์ 17 มี.ค. 49)

เมื่อตลาดน้ำที่ทำเป็นรูปเป็นร่างแล้ว ก็มีนักท่องเที่ยวที่รู้จักชุมชนบางน้ำผึ้งมากขึ้นทำให้เกิดแนวคิดที่จะพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ครบวงจร ซึ่งก็คือการมีที่พักสำหรับค้างแรม

“ก็มีคนมาเดินเที่ยวก็ถ้ามองเรื่อยๆ มีที่ให้นอนค้างคืนมัย การเดินที่ได้มัย เราก็บอกไปแต่ ว่าไม่มี จนมาคุยปรึกษากับทางนายก นายบอกทำเลย บ้านว่างๆ ริมน้ำ วิวมันสวย คนที่มา น่าจะชอบ ฉันทก็ไปคุยกับครุฑะลิว่าแกมีบ้านเรือนไทยว่างอยู่ สนใจจะทำเป็นโฮมสเตย์มัยรายได้ก็แบ่งกันไปตามส่วน แบ่งให้ อบต. กับเจ้าของบ้าน ” (อาภรณ์ พานทอง - สัมภาษณ์)

เมื่อแนวความคิดการทำโฮมสเตย์ได้เผยแพร่ไปสู่ชาวบ้านในชุมชน แรกๆ ก็ไม่ค่อยมีใครสนใจจนกระทั่งนักท่องเที่ยวที่มบ้านเรือนไทยของ คุณครุฑะลิ พูนสวัสดิ์ มากขึ้น จากคำพูดปากต่อปากของชาวบ้าน ทำให้ชาวบ้านมาร่วมกันทำโฮมสเตย์มากขึ้น



"อบต. ก็ช่วยหานักท่องเที่ยวให้มาพัก มากันเป็นกลุ่ม ๆ บ้าง เป็นครอบครัวบ้าง ที่นี้ครูมะลิแก ก็มีรายได้จากตรงนี้มากขึ้น ชาวบ้านคนอื่นเห็นก็มาทำกันมากขึ้น รายได้ก็แบ่งกันไปตามส่วน เช่น ผ่าน อบต. ก็จะหักไปส่วนหนึ่งที่เหลือชาวบ้านที่มีส่วนร่วมก็จะแบ่งกัน (สุธาสิณี ชัยเชื่อนพันธ์ - สัมภาษณ์)

ชุมชนบางน้ำผึ้งภายใต้การบริหารจัดการของประชาคมตำบลบางน้ำผึ้ง ร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลบางน้ำผึ้ง กลายเป็นที่รู้จักของประชาชนทั่วไปอย่างแพร่หลายทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติในฐานะที่เป็นสถานที่ท่องเที่ยวพักผ่อนหย่อนใจสำหรับประชาชนโดยทั่วไป ซึ่งมีผู้สนใจเดินทางมาเที่ยวที่ชุมชนบางน้ำผึ้งกันอย่างเนืองแน่นทุกอาทิตย์ เนื่องจากบรรยากาศดีเป็นธรรมชาติ การเดินทางสะดวก ประหยัดเวลาและสินค้าราคาไม่แพง

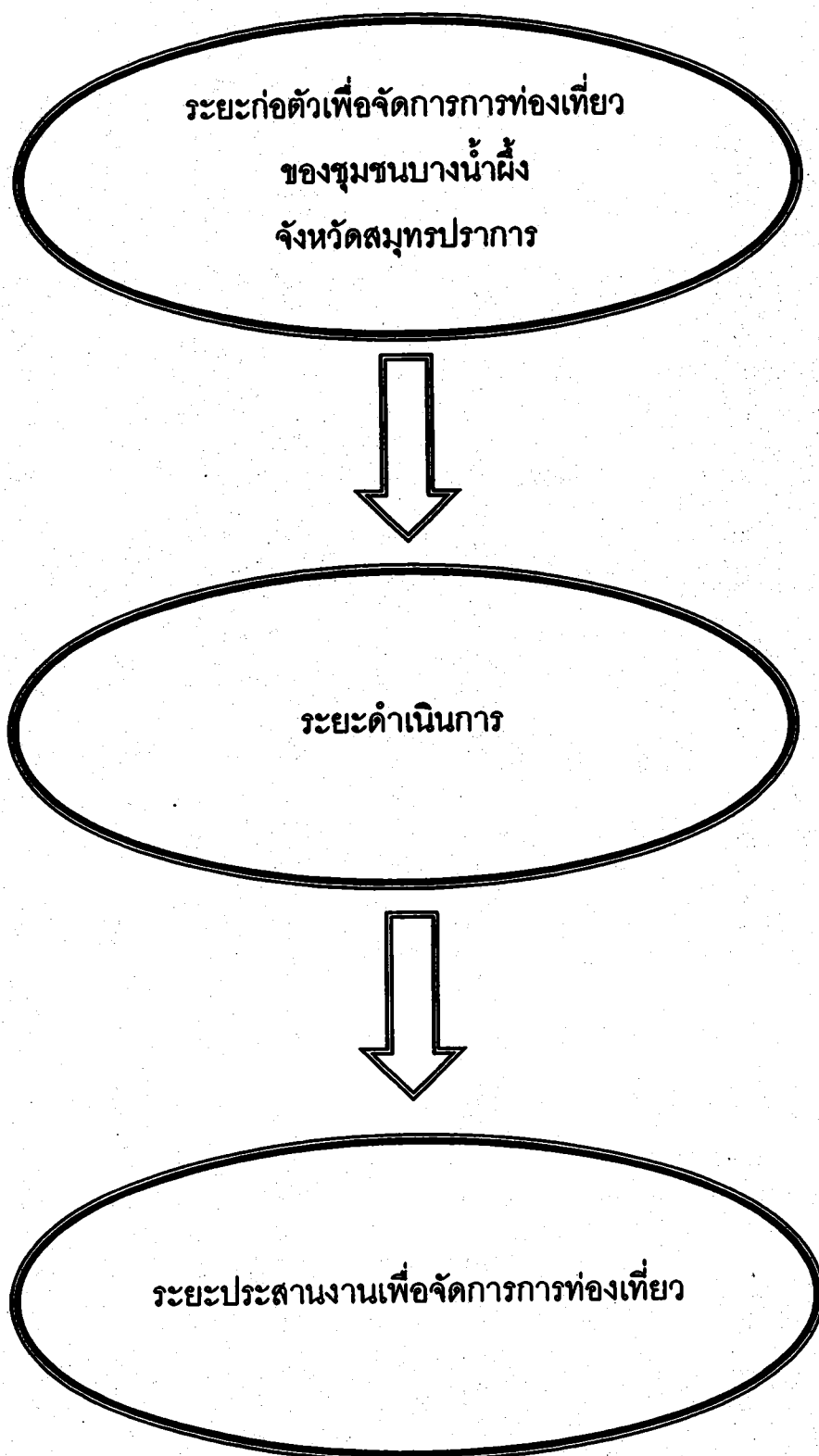
### วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 : วิธีการสื่อสารของสมาชิกในชุมชนบางน้ำผึ้ง อำเภอ พระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ ที่ใช้ในการจัดการการท่องเที่ยว

จากการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนบางน้ำผึ้ง อำเภอ พระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ ทำให้ได้ข้อมูลที่น่าสนใจดังนี้

การรวมกลุ่มเพื่อจัดการการท่องเที่ยว สามารถแบ่งระยะพัฒนาการด้านการท่องเที่ยวของชุมชนบางน้ำผึ้ง ตามระยะเวลาได้เป็น 3 ระยะด้วยกัน คือ

- 1) ระยะก่อตั้ง
- 2) ระยะดำเนินการ
- 3) ระยะประสานงานเพื่อจัดการการท่องเที่ยว

ซึ่งจะทำให้เห็นภาพการเริ่มต้นก่อตั้งจนกลายมาเป็นชุมชนบางน้ำผึ้ง ที่เป็นรู้จักกันดีในด้านแหล่งท่องเที่ยวในรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (Ecotourism) โดยชุมชนอย่างยั่งยืน เจก เช่นปัจจุบัน ได้ชัดเจนยิ่งขึ้นดังแสดงระยะของพัฒนาการด้านการสื่อสารได้ดังแผนภาพ



แบบจำลองที่ 2 : ลำดับขั้นตอนการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนบางน้ำผึ้ง

ซึ่งผู้วิจัยจะแบ่งประเด็นการนำเสนอออกตามระยะของพัฒนาการด้านการสื่อสารดังกล่าว ซึ่งจะวิเคราะห์ถึงช่องทางการสื่อสารและประเด็นเนื้อหาในการสื่อสาร เพื่อจะอธิบายวิธีการสื่อสารที่ใช้ในการจัดการการท่องเที่ยวได้อย่างชัดเจน

## ระยะที่ 1 : ระยะก่อตัว

### 1.1 นายองค์การบริหารส่วนตำบลริเริ่มความคิด

ประมาณปี พ.ศ.2537 กรมโยธาธิการได้สร้างเขื่อนคอนกรีตเสริมเหล็กล้อมรอบพื้นที่เพื่อป้องกันน้ำท่วมตามนโยบายปอดแห่งสุดท้ายของคนกรุงเทพฯ เมื่อน้ำไม่ท่วมแล้วชาวบ้านซึ่งแต่เดิมได้ปล่อยให้ที่ดินซึ่งเคยเป็นสวนผลไม้อันเลื่องชื่อในอดีตกร้างไป จึงหันกลับมาพลิกฟื้นผืนดินของตนเอง เพราะปลูกพืชสวนขึ้นมาใหม่ เมื่อเห็นว่าผู้ที่ริเริ่มประสบความสำเร็จได้ผลผลิตมาเหมือนครั้งเดิมก่อนที่สวนจะล่ม จากหนึ่งรายก็เพิ่มเป็นสองรายและมากขึ้นเรื่อยๆ ตามลำดับ

เป็นธรรมดาที่เมื่อมีผู้เพาะปลูกมากผลผลิตย่อมมากขึ้นตามลำดับ ทำให้เกิดปัญหาผลผลิตล้นตลาด ราคาตกต่ำ รายได้ลดลง ส่งผลให้เศรษฐกิจชุมชนตกต่ำลงไปด้วย จึงพยายามแก้ปัญหาที่ด้วยการหาทางระบายผลผลิตออกไปสู่ตลาด ซึ่งทาง นายสำเนา รัศมีทัต นายองค์การบริหารส่วนตำบลบางน้ำผึ้งได้มีความคิดที่จะเริ่มต้นพัฒนาชุมชนที่เป็นที่อยู่อาศัยอย่างบางน้ำผึ้ง ให้เป็นชุมชนเพื่อการท่องเที่ยว เนื่องจากชุมชนบางน้ำผึ้งมีศักยภาพเพียงพอที่จะส่งเสริมเป็นแหล่งท่องเที่ยวได้ จากคำกล่าวของ นายสำเนา รัศมีทัต นายองค์การบริหารส่วนตำบลบางน้ำผึ้งในขณะนั้น

*"ผลผลิตจากสวนชาวบ้านล้นตลาด จะเรียกว่าล้นตลาดก็ไม่ใช่ มันไม่มีตลาดให้ล้นเลยดีกว่า ก็เลยคิดว่าเอ๊ะ จะทำยังไงให้ชาวบ้านมีรายได้จากสินค้าที่เขาปลูกขึ้นมา ผมก็คิดๆ อยู่ยาวนานทีเดียว ชาวบ้านก็ขายสินค้าไม่ได้ ยากจน ต้องส่งลูกหลานไปทำงานนอกชุมชน บางน้ำผึ้งมีแต่ชีหมากับชีเมาเท่านั้น"* (สำเนา รัศมีทัต - สัมภาษณ์)

### วิธีการสื่อสารของนายองค์การบริหารส่วนตำบล

การสื่อสารในขั้นนี้เป็นการสื่อสารที่เกิดขึ้นภายในตัวบุคคลคือ นายสำเนา รัศมีทัต นายองค์การบริหารส่วนตำบลบางน้ำผึ้ง ที่ได้ลงพื้นที่และพบเห็นปัญหาของชาวบ้าน และเล็งเห็น

ศักยภาพของชุมชนบางน้ำผึ้งที่น่าจะสามารถพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวได้ จึงนำมานึกคิดตรึกตรอง โดยเป็นการสื่อสารแบบอวัจนภาษา (Non-Verble Communication) คือ เป็นการสังเกตจากสภาพความเป็นจริงแล้วนำมาตรึกตรอง โดยในขั้นนี้ยังไม่มีการสื่อสารไปยังบุคคลอื่น

### ลักษณะของช่องทางการสื่อสาร

ช่องทางการสื่อสารของนายกองค์การบริหารส่วนตำบลบางน้ำผึ้งในขั้นนี้เป็นการสื่อสารภายในตัวเอง ยังไม่มีช่องทางไปสู่ผู้อื่น

### ประเด็นเนื้อหาในการสื่อสาร

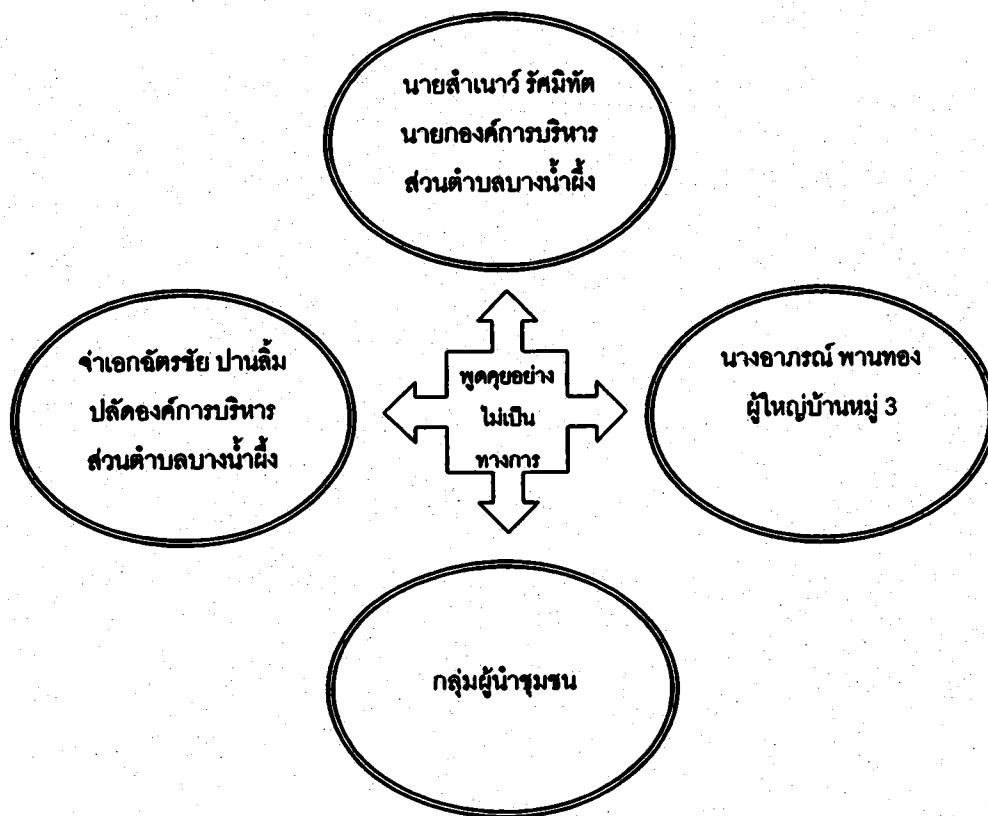
ประเด็นการสื่อสารในขั้นตอนของการริเริ่มความคิดก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนบางน้ำผึ้ง โดยพบว่าประเด็นในการนึกคิดตรึกตรองของนายกองค์การบริหารส่วนตำบลบางน้ำผึ้งเป็นความคิดที่มาจากความต้องการแก้ปัญหาของชาวบ้านที่ประสบกับความลำบากในการประกอบอาชีพ จึงคิดหาทางออกซึ่งในขั้นของความคิดนี้ทางออกที่ได้ก็ยังไม่ใช่ตลาดน้ำในปัจจุบันนี้ แต่เป็นเพียงศูนย์กลางจำหน่ายผลผลิตทางการเกษตรเท่านั้น

“ผมก็คิดไปนั้นจะทำยังไง จะไปติดต่อตลาดไทให้ตีมี๊ย จะจัดงานเทศกาลผลไม้ตีมี๊ย ซึ่งถ้าจัดมันก็ช่วยได้แค่เป็นครั้งคราว มันช่วยได้ไม่ตลอด จนในที่สุดก็มาคิดถึงศูนย์กลางจำหน่ายสินค้าทางการเกษตรของชุมชนนี้แหละช่วยได้” (ลำเนา รัศมีทัต - สัมภาษณ์)

### 1.2 นายกองค์การบริหารส่วนตำบลบางน้ำผึ้งปรึกษากับผู้นำความคิดของชุมชน

หลังจากนั้นทางนายกองค์การบริหารส่วนตำบลบางน้ำผึ้งจึงได้นำความคิดไปปรึกษากับกลุ่มผู้นำชุมชนคนอื่นๆ อาทิเช่น นายมนัส รัศมีทัต กำนันตำบลบางน้ำผึ้ง นางอาภรณ์ พานทอง ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 3 จำเริญชัย ปานลิ้ม ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลบางน้ำผึ้ง และกลุ่มสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลบางน้ำผึ้ง ทั้งนี้ในเบื้องต้นต้องการจัดทำเป็นเพียงศูนย์กลางจำหน่ายผลผลิตทางการเกษตรเท่านั้น

“ผมก็ไปคุยกับกำนัน เขาเป็นตาผม ผู้ใหญ่ปูด แล้วก็ปลัด ว่าน่าจะหาตลาดที่เป็นศูนย์กลางรองรับผลผลิตของชาวบ้าน ให้เป็นของดีของชุมชน จะได้มีอำนาจต่อรองกับผู้ซื้อ ซึ่งทุกคนก็เห็นดีด้วย เข้าทำก็ทำว่าจั้น” (ลำเนา รัศมีทัต - สัมภาษณ์)



แบบจำลองที่ 3 : การสื่อสารในการปรึกษาหารือของกลุ่มผู้นำชุมชน

**วิธีการสื่อสารที่ใช้**

การสื่อสารที่เกิดขึ้นในขั้นตอนนี้เป็นการสื่อสารระหว่างบุคคล ที่ใช้การพูดคุยสนทนาอย่างไม่เป็นทางการ เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและชี้ให้เห็นถึงเป้าหมายในการจัดการการท่องเที่ยว วิธีการรับสารและส่งสารสามารถสื่อสารถึงกันได้อย่างเต็มที่ และเข้าใจเนื้อหาของสารที่ถ่ายทอดถึงกันได้อย่างชัดเจน การสื่อสารเป็นไปอย่างรวดเร็วและสามารถวางแผนการจัดการการท่องเที่ยวในชุมชน ไปสู่ประชาชนในชุมชนได้

จากแบบจำลองที่ 2 จะเห็นว่าวิธีการสื่อสารที่ใช้ของกลุ่มผู้นำชุมชน เป็นการสื่อสารที่ทำให้เกิดการโต้ตอบกันได้อย่างรวดเร็ว อีกทั้งยังเป็นคนกลุ่มเล็กๆ ทำให้เข้าใจเนื้อหาตรงกันเป็นอย่างดี

### ลักษณะของช่องทางการสื่อสาร

เนื่องจากกลุ่มผู้นำชุมชน อาทิเช่น นายกองค้การบริหารส่วนตำบลบางน้ำผึ้ง มีการพบปะคุ้นเคยกันคืออยู่แล้ว เพราะล้วนแต่เป็นคนเก่าแก่ในชุมชน เมื่อนายสำเนา รัศมิทัต มีความคิดในการจัดตั้งศูนย์กลางผลิตผลทางการเกษตร ก็ใช้ช่องทางการสื่อสารระหว่างบุคคลแบบไม่เป็นทางการ ในการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพเศรษฐกิจของชุมชนและแนวทางแก้ไขปัญหของนายกองค้การบริหารส่วนตำบลบางน้ำผึ้ง เนื่องจากเป็นช่องทางที่สะดวกและกลุ่มผู้นำชุมชนคุ้นเคยเป็นอย่างดี

### ประเด็นเนื้อหาในการสื่อสาร

ประเด็นเนื้อหาในช่วงนี้เกิดขึ้นจากการปรึกษาหารือของกลุ่มผู้นำชุมชนที่นำโดยนายกองค้การบริหารส่วนตำบลบางน้ำผึ้ง ที่ได้นำเสนอความคิดเห็นของตนเองที่จะให้มีศูนย์กลางผลิตผลทางการเกษตรขึ้นในชุมชน ซึ่งก็มีผู้นำที่เห็นด้วยและพร้อมสนับสนุน แต่ก็มีผู้นำบางท่านที่ยังไม่มั่นใจในแนวทางแก้ปัญหา

“นายกองมาคุยตัวเองตอนแรกก็ว่ามันจะไปรอดหรือ คนเขาจะร่วมมือ ยังนึกไม่ออก แต่ก็คุยกันว่าเอาลองดู เอาเข้าไปคุยประชาคม ผลออกมาเป็นยังไงก็ลองดูสักตั้ง” (อาภรณ์ พานทอง - สัมภาษณ์)

แต่ผลสรุปที่ได้คือเห็นด้วย และนำความคิดเห็นของนายกองค้การบริหารส่วนตำบลบางน้ำผึ้งเข้าสู่ประชาคมบางน้ำผึ้งต่อไป

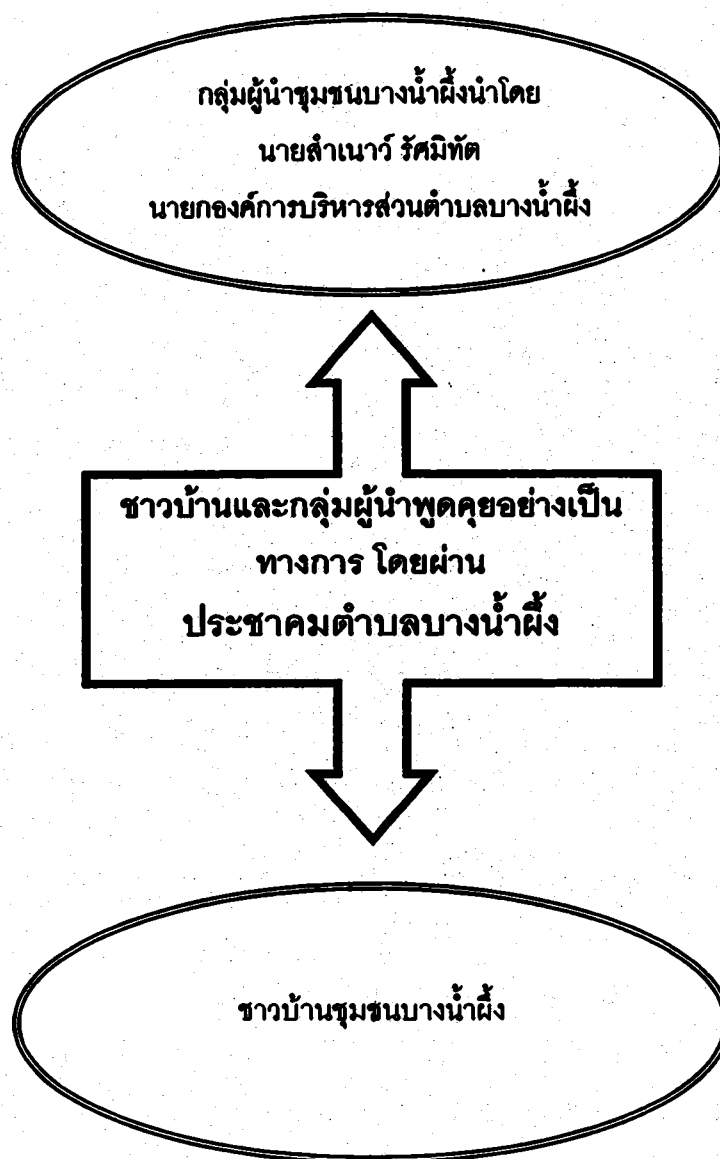
### 1.3 กลุ่มผู้นำชุมชนนำเสนอแนวความคิดเข้าสู่ที่ประชุมประชาคมตำบล

หลังจากที่ได้ปรึกษากับกลุ่มผู้นำชุมชนแล้ว ทางนายกองค้การบริหารส่วนตำบลบางน้ำผึ้ง ก็ได้้นำแนวความคิดเข้าสู่ที่ประชุมประชาคมตำบล โดยมีการออกจดหมายแจ้งประชาชนในชุมชนบางน้ำผึ้งซึ่งออกโดยองค์การบริหารส่วนตำบลบางน้ำผึ้งให้มาร่วมในประชาคมตำบล โดยมีวาระที่ชัดเจนว่าจะเป็นการขอความเห็นเกี่ยวกับการจัดตั้งศูนย์จำหน่ายสินค้าทางการเกษตร นอกจากการออกจดหมายเป็นลายลักษณ์อักษรจากทางราชการแล้ว ก็ยังมีการบอกต่อๆ กันเองของ

ชาวบ้านในชุมชน และยังมีการติดตั้งป้ายประกาศเรียกประชุมประชาคมตำบลบางน้ำผึ้ง ตามจุดที่เป็นแหล่งชุมชนอีกด้วย

ซึ่งจากการเข้าประชุมประชาคมตำบลบางน้ำผึ้งนั้น นายสำเนา รัศมิทัต นายกองค์การบริหารส่วนตำบลบางน้ำผึ้ง ก็ได้ชี้แจงสาเหตุที่ต้องเรียกชาวบ้านมาประชุม และแนวคิดของตนเอง ในการตั้งศูนย์จำหน่ายผลผลิตทางการเกษตร หลังจากนั้นก็ได้ขอความคิดเห็นจากชาวบ้าน ซึ่งก็มีการพูดคุยกันอย่างกว้างขวาง และมีชาวบ้านบางคนแสดงความคิดเห็นในที่ประชุม มีทั้งเห็นด้วย ยินดีให้การสนับสนุน และบางคนก็ไม่เห็นด้วยเพราะเห็นว่าเป็นการสูญเปล่า เพราะเห็นว่าการตั้งศูนย์จำหน่ายผลผลิตทางการเกษตรก็ไม่ได้ทำให้ชาวบ้านขายสินค้าได้มากขึ้น เพราะคนที่เข้ามาซื้อสินค้าก็ยังคงมีเพียงกลุ่มพ่อค้าคนกลาง ไม่ใช่กลุ่มลูกค้าปลีกที่จะเพิ่มขึ้น ซึ่งในประชาคมก็พยายามช่วยกันหาข้อสรุปว่าจะทำอย่างไรที่จะดึงดูดให้คนเข้ามาท่องเที่ยวในชุมชนให้ได้ จะได้ซื้อสินค้ากลับไปด้วย ซึ่งทางประชาคมเห็นว่าชุมชนมีศักยภาพและมีทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นจุดเด่น จึงได้รับผลตอบกลับที่ดีมาก ที่ประชุมได้มีมติให้ขยายกรอบการดำเนินงานให้กว้างขึ้น กว่าเดิม ในลักษณะที่เป็นศูนย์จำหน่ายสินค้าของชุมชนซึ่งสามารถเป็นศูนย์รวมของสินค้าทุกชนิด ไม่เฉพาะสินค้าทางการเกษตรเท่านั้น

“ตอนแรกก็ทำไม่ดี เพราะลุงระคนที่ไม่เห็นด้วยแกก็มีเหตุผลที่น่าสนใจ ชาวบ้านบางคนก็เห็นด้วยกับแก แต่ก็คิดหาวิธีกันอยู่นานตั้งแต่บ่าย 3 โมง จนเกือบทุ่ม กว่าจะได้ผลออกมาว่าให้ทำเป็นตลาดน้ำ” (จำเอกฉัตรชัย ปานลิ้ม - สัมภาษณ์)



แบบจำลองที่ 4 : การสื่อสารของกลุ่มผู้นำชุมชนกับชาวบ้านผ่านประชาคมตำบล

#### วิธีการสื่อสารที่ใช้

การสื่อสารที่ใช้ในชั้นตอนนี้เริ่มตั้งแต่การออกหนังสือเชิญประชาชนเป็นลายลักษณ์อักษร  
จึงเป็นการสื่อสารทางเดียวแบบเป็นทางการ



การตีคบายประกาศหมายกำหนดการประชุมประชาคมตำบลซึ่งเป็นการสื่อสารทางเดียวแบบเป็นทางการอีกรูปแบบหนึ่ง หรือการบอกเล่าแบบปากต่อปากของชาวชุมชนเกี่ยวกับกำหนดการประชุมประชาคมตำบลซึ่งเป็นการสื่อสารสองทางอย่างไม่เป็นทางการซึ่งชาวบ้านมักจะนิยมใช้เพราะมีความคุ้นเคยกันคืออยู่แล้ว

ส่วนวิธีการสื่อสารที่ใช้ในประชาคมตำบลนั้นเป็นการสื่อสารระหว่างบุคคลอย่างเป็นทางการ โดยใช้วิธีการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม กล่าวคือ เป็นการให้ทุกคนที่ได้รับผลกระทบมีส่วนร่วมสิทธิ์แสดงความคิดเห็นต่างๆ เพื่อหาข้อสรุป โดยมีกลุ่มผู้นำชุมชน ซึ่งนำโดยนายกองคการบริหารส่วนตำบลบางน้ำผึ้งเป็น ผู้อธิบายและโน้มน้าวให้ประชาคมเห็นประโยชน์อันจะพึงเกิดร่วมกัน โดยต่างฝ่ายต่างมีสิทธิเสรีภาพในการอภิปรายความคิดเห็นของตนเองผ่านที่ประชุมประชาคมตำบล มีทั้งผู้ที่จะเห็นด้วยและไม่เห็นด้วยร่วมกันหาข้อยุติ ซึ่งเป็นการเปิดโอกาสในการหาประชามติของชุมชนด้วยตนเอง แต่ในการประชุมประชาคมตำบลนั้น ด้วยรูปแบบอย่างเป็นทางการมีเจ้าหน้าที่ของรัฐเข้ามาเกี่ยวข้อง ทำให้บางครั้งอาจจะไม่ได้ข้อเท็จจริงทั้งหมดก็ได้ เกิดจากการที่ชาวบ้านไม่สนใจที่จะให้ข้อมูล

#### ลักษณะของช่องทางการสื่อสาร

ในขั้นตอนของการขอมติจากประชาคมตำบลนั้น มีการใช้ช่องทางการสื่อสารหลายรูปแบบ เริ่มตั้งแต่การเชิญชาวบ้านให้มาร่วมประชาคมตำบลนั้น ใช้ช่องทางทั้งจดหมายเชิญชาวบ้าน การตีคบายประกาศไว้ตามที่ชุมชนชุมชน ตลอดจนการบอกเล่าแบบปากต่อปากของชาวบ้านเอง ซึ่งเป็นวิธีการที่ชาวบ้านเคยชินอยู่แล้ว

“อบต. เขาก็จะมีจดหมายเชิญมา วันไหนเวลาไหน บ้ายประกาศก็มีก็เดินผ่านตามบอร์ดก็มีติดเอาไว้ บางบ้านไม่ได้จดหมายเขาก็มากันเพราะก็พูดคุยกันอยู่แล้ว” (มะลิ พูนสวัสดิ์ - สัมภาษณ์)

ช่องทางการสื่อสารที่สำคัญในช่วงของนี้คือ ประชาคมตำบล ซึ่งผู้นำชุมชนและชาวบ้านใช้ช่องทางนี้เป็นศูนย์กลางในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน โดยเป็นการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม ต่างฝ่ายต่างรับฟังความคิดเห็นเหตุผลซึ่งกันและกัน และร่วมกันหาทางออก

## ประเด็นเนื้อหาในการสื่อสาร

ในขั้นตอนของการเชิญชาวบ้านมาประชุมก็จะเป็นกำหนดนัดหมาย รายละเอียดคร่าวๆ ของการประชุม ซึ่งเรื่องที่ชาวบ้านนำไปพูดคุยกันก็จะเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับกำหนดนัดหมายการประชุม

จนกระทั่งถึงการประชุมประชาคมตำบลบางน้ำผึ้งประเด็นในการสื่อสารคือ การเสนอวิธีแก้ปัญหาผลผลิตล้นตลาดของนายองค์การบริหารส่วนตำบลบางน้ำผึ้ง โดยจะจัดเป็นศูนย์กลางของผลิตผลทางการเกษตร ซึ่งทางชาวบ้านในชุมชนมีความคิดเห็นที่หลากหลายโดยกังวลว่าแม้จะจัดเป็นศูนย์กลางผลิตผลทางการเกษตรแต่จะมีคนเข้ามาซื้อสินค้าหรือไม่ ซึ่งในที่สุดทางออกก็คือ มีผู้เสนอว่าต้องจัดการให้ชุมชนบางน้ำผึ้งซึ่งมีทรัพยากรธรรมชาติที่เพียบพร้อมอยู่แล้วเป็นตัวดึงดูด โดยให้ปรับเปลี่ยนจากชุมชนเพื่อการอยู่อาศัยเพียงอย่างเดียวมาเป็นชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวอีกด้วย เพื่อที่จะได้ดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาจับจ่ายใช้สอยภายในชุมชน

“พูดคุยกัน จากศูนย์กลางผลิตผลทางการเกษตร ก็กลายมาเป็นจุดเริ่มต้นของตลาดน้ำในปัจจุบันนี้แหละ” (สำเนา รัศมิทัต - สัมภาษณ์)

## ระยะที่ 2 : ระยะดำเนินการ

ระยะนี้เป็นระยะของการปรับเปลี่ยนจากสภาพชุมชนที่มีไว้เพื่ออยู่อาศัยเพียงอย่างเดียวมาเป็นชุมชนเพื่อการท่องเที่ยว จะมีการนำเสนอความคิดผ่านกิจกรรมต่างๆ มีการพูดคุยแบบตัวต่อตัว มีการพูดคุยแบบแลกเปลี่ยน การเรียนรู้และการแสวงหาความร่วมมือร่วมกันเพื่อที่จะลงมือปฏิบัติในเรื่องของการจัดการการท่องเที่ยว มีการกำหนดแบบแผนการท่องเที่ยว ให้ความรู้ด้านการท่องเที่ยวแบบชุมชนและการอนุรักษ์ กลุ่มผู้นำชุมชนได้มีการประสานงานไปยังฝ่ายต่างๆ กลุ่มองค์กร กลุ่มอาชีพ หน่วยราชการในพื้นที่ หน่วยหน่วยงานภายนอก สมาชิกในชุมชน เพื่อแสดงถึงแหล่งท่องเที่ยวของชุมชนบางน้ำผึ้ง

### 2.1 องค์การบริหารส่วนตำบลและชาวบ้านบางน้ำผึ้งเริ่มดำเนินการเปิดตัว

หลังจากที่ได้แนวทางจากการประชุมประชาคมตำบลแล้ว องค์การบริหารส่วนตำบลบางน้ำผึ้ง ซึ่งนำโดย นายสำเนา รัศมิทัต นายกองค์การบริหารส่วนตำบลบางน้ำผึ้ง จึงได้ประสานกับ

กลุ่มองค์กร กลุ่มอาชีพ และหน่วยราชการในพื้นที่ ทั้งยังขอรับการสนับสนุนงบประมาณจากทาง องค์การบริหารส่วนจังหวัดสมุทรปราการ โดยนำงบประมาณที่ได้มาร่วมกับงบขององค์การบริหาร ส่วนตำบลบางน้ำผึ้งที่มีอยู่ ออกแบบสร้างศูนย์จำหน่ายสินค้าชุมชน ตลาดน้ำบางน้ำผึ้ง โดยการ จัดสร้างซุ้มสำหรับขายของ ซุ้มจำหน่ายสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์หรืออีกชื่อหนึ่งว่าโอท็อป สะพานคอนกรีตเสริมเหล็กริมคลอง ปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์โดยรอบโดยการจัดสร้างสวนหย่อมใน บริเวณวัด พร้อมทั้งขอร้องให้ชาวบ้านช่วยกันดูแลรักษาความสะอาดและความสวยงามของพื้นที่ ชุมชน จัดหาสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ และขอความร่วมมือจากเจ้าของที่ดินเอกชนเพื่อขอใช้ พื้นที่เพื่อประโยชน์ของชุมชนร่วมกัน โดยใช้เวลาดำเนินการกว่า 3 ปี จึงเริ่มเปิดตัวชุมชนบางน้ำผึ้ง ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวแห่งใหม่ ซึ่งบุคคลที่มีส่วนในการตัดสินใจเปิดตัวประกอบไปด้วย นายก องค์กรบริหารส่วนตำบลบางน้ำผึ้ง ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลบางน้ำผึ้ง เจ้าอาวาสวัดบาง น้ำผึ้งใน และสมาชิกในชุมชนบางน้ำผึ้ง

“นายกนี้แหละไปคุยกับเจ้าของที่ เจ้าอาวาสวัด ขอความร่วมมือ ทุกคนก็ยินดี งบประมาณอะไรที่นายกนี้แหละ จะเรียกว่าเป็นตลาดนายกเลยก็ได้ ทำทุกอย่างตั้งแต่คิดปรับปรุง จนมาเป็นรูปเป็นร่างขนาดนี้” (สุธาสินี ชัยเชื่อนันท์ - สัมภาษณ์)

“เจ้าของที่ดินที่เป็นเอกชนเนี่ยมี 4 ราย ผมก็ไปขอพูดคุยกันตรงๆ คุยกับแม่เขา แม่เขาก็ตกลง ให้เลย บอกว่าทำประโยชน์ให้กับชุมชน ไม่ต้องมีสัญญาสัญญาอะไรกัน พอแม่ให้ลูกๆ ก็ยอมหมด เราก็ให้แผงขายกับลูกเขารายละ 1 แผง แล้วก็ตกลงกันว่าถ้าตลาดเจริญแล้วจะไม่นำที่ดินมาให้ เจ้าอีกนะ แม่เขาก็รับปาก” (สำเนาวั รัศมิทัต - สัมภาษณ์)

### วิธีการสื่อสารที่ใช้

จะมีการสื่อสารทั้งแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ แบบเป็นทางการเช่นการติดต่อขอ ความร่วมมือจากองค์การบริหารส่วนจังหวัดโดยทำเป็นหนังสือจากส่วนราชการถึงส่วนราชการ ด้วยกัน มีการเข้าประชุมตามวาระซึ่งใช้การพูดคุยเป็นสำคัญ

สำหรับแบบไม่เป็นทางการเช่น การติดต่อขอความร่วมมือจากชาวบ้าน โดยจะมีการ สื่อสารและถ่ายทอดความคิดเห็นผ่านกิจกรรมต่างๆ มีการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ใช้การ พูดคุยแบบไม่เป็นทางการ ใช้ความสัมพันธ์ส่วนตัว ความสนิทสนมคุ้นเคย โดยการนำเสนอข้อมูล ต่างๆ ในรูปแบบของการพบปะพูดคุยกับสมาชิกในชุมชน การให้ข้อเสนอแนะและการแสดงความ

คิดเห็นอีกทั้งยังได้ใช้สื่อมวลชนเป็นช่องทางการนำเสนอข่าวสารแก่บุคคลภายนอก ทั้ง โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ นิตยสาร ซึ่งมีบทบาทสำคัญต่อการเผยแพร่ข่าวสารของชุมชนสู่คนหมู่มากที่อยู่ภายนอกชุมชน

### ลักษณะของช่องทางการสื่อสาร

สำหรับการสื่อสารระหว่างองค์การบริหารส่วนตำบลบางน้ำผึ้งนั้นช่องทางในการสื่อสารจะมีทั้งการออกเป็นหนังสือจากส่วนราชการถึงส่วนราชการคือองค์การบริหารส่วนจังหวัด สมุทรปราการ และการประชุมกันตามวาระต่างๆ

ช่องทางในการสื่อสารของผู้นำชุมชนอาศัยจากการพูดคุยกับหัวหน้าครอบครัวในแต่ละบ้านเพื่อให้ข้อมูลกับทางชาวบ้านให้มากที่สุด โดยส่วนใหญ่จะใช้วัดบางน้ำผึ้งในเป็นศูนย์กลางของการสื่อสาร ส่วนการสื่อสารไปสู่ภายนอกชุมชนโดยการใช้สื่อมวลชนเช่น หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ ให้มาทำข่าว

“ที่เองก็อยากจะประชาสัมพันธ์เหมือนกัน แต่ไม่รู้จะทำอย่างไร ดีที่นายกแกลงพรรคพวก เยอะ ก็เลยดึงพวกสื่อมาทำข่าวได้” (สุธาสิณี ชัยเชื่อนันท์ - สัมภาษณ์)

### ประเด็นเนื้อหาในการสื่อสาร

การจัดการด้านการท่องเที่ยวของชุมชนบางน้ำผึ้งนี้ จุดเริ่มต้นมาจากนายกองค์การบริหารส่วนตำบลบางน้ำผึ้ง สำเนา รัชมิตต์ จากนั้นจึงมีการประสานความร่วมมือไปยังกลุ่มผู้นำชุมชน และการขอความร่วมมือจากสมาชิกชุมชนบางน้ำผึ้งตามลำดับ โดยให้ประชาชนเห็นประโยชน์ที่จะได้จากกรที่ชุมชนเป็นแหล่งท่องเที่ยว

“ผมเองก็ชี้ให้เขาเห็นว่าเขาจะได้ประโยชน์เช่น มีรายได้ที่เพิ่มขึ้น ไม่ต้องออกไปทำงานเป็นลูกจ้างคนอื่น ตอนแรกก็มีคนที่เชื่อและไม่เชื่อนะ พอคนที่ร่วมแล้วทำเป็นรูปเป็นร่างแล้ว รายได้เขาดีขึ้นจริงๆ คุณลองไปดูได้ บ้านของคนที่ยายของในตลาดน้ำกับคนไม่ขายมันต่างกันเลย ไทรมกว่ากันเยอะ แคนบ้านนี้ก็ชีวิตได้แล้วนะ” (สำเนา รัชมิตต์ - สัมภาษณ์)

การที่สมาชิกชุมชนให้ความร่วมมือพัฒนาชุมชนจนเป็นแหล่งท่องเที่ยว นั้น จนพื้นตัวจากภาวะเศรษฐกิจในชุมชนตกต่ำได้สำเร็จอย่างรวดเร็ว เป็นผลมาจากการเอาตามอย่างกันเพราะเห็นผลลัพธ์ในเชิงบวกของผู้อื่น คือเมื่อมีผู้หนึ่งผู้ใดเปิดร้านจำหน่ายสินค้า หรือมีรายได้จากการท่องเที่ยวในชุมชนผู้อื่นก็จะเริ่มทำตามอย่าง ชาวบ้านหลายคนกล่าวว่าตอนนี้พวกเขามีรายได้เพิ่มขึ้นจากการจำหน่ายสินค้าหรือบริการให้กับนักท่องเที่ยว และสามารถเลี้ยงตนเองและครอบครัวได้จากการที่ชุมชนได้พัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว

### ระยะที่ 3 : ระยะประสานงานเพื่อจัดการการท่องเที่ยว

ในระยะของการประสานงานนี้ หน่วยงานหลักที่เป็นตัวกลางในการประสานคือ องค์การบริหารส่วนตำบลบางน้ำผึ้ง ซึ่งนำโดยนายกองค์การบริหารส่วนตำบลสำเนา รัศมิทัต ได้ประสานงานไปยังกลุ่มองค์กร กลุ่มอาชีพ หน่วยงานราชการ สื่อมวลชน และสมาชิกในชุมชน ซึ่งประกอบด้วยกลุ่มผู้มีบทบาทในชุมชนและสมาชิกในชุมชนที่ยังไม่ได้มีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยว การประสานงานและติดต่อไปยังฝ่ายต่างๆ จึงทำให้ชุมชนบางน้ำผึ้งได้รับความช่วยเหลือในหลายๆ ด้าน เช่น ความรู้ด้านการจัดการการท่องเที่ยว การเผยแพร่ชุมชนให้เป็นที่รู้จัก รวมไปถึงงบประมาณ เป็นต้น

#### 3.1 กลุ่มองค์กร กลุ่มอาชีพ

ก่อนที่จะเกิดการจัดการการท่องเที่ยวในชุมชนบางน้ำผึ้งนั้น ก็มีการรวมกลุ่มของชาวบ้านในชุมชนกันอยู่แล้ว โดยการรวมกลุ่มนั้นมีหลายวัตถุประสงค์ แต่โดยรวมแล้วจะเป็นการส่งเสริมอาชีพและสร้างรายได้เป็นส่วนใหญ่ อาทิเช่น

- กลุ่มสตรีตำบลบางน้ำผึ้ง เป็นการรวมตัวของกลุ่มแม่บ้านนำโดยนางปราณอม รัศมิทัต เพื่อหาอาชีพเสริมในช่วงเวลาว่าง ด้วยการใช้วัตถุดิบที่หาได้ในท้องถิ่น แล้วผลิตออกมาเป็นผลิตภัณฑ์ เช่น ดอกไม้จันทน์ อาหารแปรรูป ซึ่งทำรายได้ให้กับสมาชิกได้ไม่น้อยเลยทีเดียว

“ของที่กลุ่มสตรีทำนั้นก็พวกขนมต่างๆ ทองหยิบ ทองหยอด ฝอยทอง อะไรพวกนั้น นอกนั้นก็พวกของชำร่วยแจกในงานศพต่างๆ งานที่สาวป้ายยังใช้ของจากกลุ่มนี้แหละมาแจก”  
(มะลิ พูนสวัสดิ์ - สัมภาษณ์)

- กลุ่มบางน้ำผึ้งแผนไทย ซึ่งผลิตภัณฑ์ที่ได้รับความนิยมของกลุ่ม คือ ลูกประคบสมุนไพร ยาสมุนไพรต่างๆ ยาหม่องน้ำ เป็นต้น

- กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ เพื่อให้ชาวบ้านได้กู้ยืมดอกเบี้ยต่ำ และนำดอกผลจากการประกอบการบางส่วนที่ได้มาร่วมในการพัฒนาชุมชน เช่น สนับสนุนงบประมาณกับทางองค์การบริหารส่วนตำบลบางน้ำผึ้ง

"กลุ่มออมทรัพย์นี่เป็นแหล่งเงินทุนสำคัญในการเริ่มต้นค้าขายเลยทีเดียว ชาวบ้านคนไหนไม่มีเงินก็ไปกู้ยืมมา เงินรวมๆแล้วเนี่ย สิบกว่าล้านทีเดียว ไม่ใช่บ่อยๆ นะ" (ฉัตรชัย ปานลิ้ม - สัมภาษณ์)

- กลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์นมแพะบางน้ำผึ้ง, กลุ่มธูปหอมสมุนไพรสูตรโบราณ, กลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์จากเกล็ดปลา

ซึ่งเมื่อมีการประสานงานจากทางผู้นำชุมชน โดยเนื้อหาของข้อมูลข่าวสารที่ยกขึ้นมาส่วนใหญ่จะเป็นการชี้ให้เห็นถึงประโยชน์ที่จะได้รับจากการจัดการการท่องเที่ยว และโน้มน้าวให้เกิดความร่วมมือร่วมใจของกลุ่มองค์กร และกลุ่มอาชีพ

#### วิธีการสื่อสารที่ใช้

- การพบปะพูดคุย

การสื่อสารในช่วงนี้โดยส่วนใหญ่จะใช้วิธีการพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการ เพราะมีความสนิทสนมคุ้นเคยกันเป็นอย่างดีอยู่แล้ว ต่างฝ่ายต่างสื่อสารได้ตอบกัน โดยใช้วิธีการสื่อสารหลายรูปแบบ เช่น การพูดคุย การให้คำแนะนำ ให้คำปรึกษา เป็นต้น

#### ลักษณะของช่องทางการสื่อสาร

การสื่อสารในขั้นนี้ส่วนใหญ่จะเป็นการที่นายกองค์การบริหารส่วนตำบลบางน้ำผึ้ง เข้าไปพบปะพูดคุยกับทางผู้นำกลุ่มอาชีพโดยตรงเพราะมีความรู้จักสนิทสนมกันอยู่แล้ว เมื่อพบปะหรือเจอกันที่ใดก็เข้าไปพูดคุยกันได้เลย นอกจากนี้ยังมีการใช้โทรศัพท์ในการติดต่อขอความร่วมมืออีกด้วย

“ผู้นำกลุ่มบางคนก็ตามตัวง่าย แต่บางท่านเนี่ยจะพบตัวยากมากเพราะออกไปโปรโมทสินค้าของตัวเองตลอด เช่น ประธานกลุ่มบ้านรูป เวลาจะคุยกันก็ต้องโทรไปบอกทีอย่างนั้นอย่างนี้นะ เขาก็รับทราบ สะดวกดีด้วย เพราะกว่าแกจะกลับบ้านก็ดึก เราไม่มีเวลาไปนั่งคอยหรอก” (สุธาสิณี รัชเชื่อนันท์ - สัมภาษณ์)

ในการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนบางน้ำผึ้งนั้น บ่อยครั้งที่จะใช้การประชุมประชาคมตำบล ซึ่งส่วนใหญ่จะจัดโดยผู้นำชุมชนหรือองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งเรื่องหรือวาระการประชุมนั้นจะขึ้นอยู่กับผู้เรียกประชุม

การประชุมอย่างเป็นทางการของชุมชนนั้นมีขึ้นบ่อยครั้ง และชาวบ้านสามารถเข้าร่วมได้ทุกคน ซึ่งวันที่จัดประชุมมักเป็นวันเสาร์หรือวันอาทิตย์ ในช่วงบ่ายหรือเย็น โดยมักจะใช้ศาลาการเปรียญของวัดบางน้ำผึ้งนอกหรือวัดบางน้ำผึ้งใน หรือศาลาประชาคมริมแม่น้ำหมู่ 4 บริเวณหน้าบ้านของ นางอาภรณ์ พานทอง ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 4 เป็นสถานที่จัดการประชุม

“ก็มีการเรียกมาประชุมร่วมกันบ้างเพื่อจะได้เข้าใจเหมือนกัน บางทีที่ก็เหนื่อยเหมือนกันนะ ต้องโทรไปหาทุกคน พูดเรื่องเดิมๆ ถ้าอัดเทปไว้ได้ก็คงไม่เหนื่อยหรอก” (สุธาสิณี รัชเชื่อนันท์ - สัมภาษณ์)

การประชุมหมู่บ้านในแต่ละครั้ง ชาวบ้านสามารถแสดงความคิดเห็นของตนเองได้ ซึ่งทำให้เกิดวิถีทางการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนที่ดีขึ้น

#### ประเด็นเนื้อหาในการสื่อสาร

การสื่อสารในขั้นนี้นำโดยองค์การบริหารส่วนตำบลบางน้ำผึ้งเข้าไปประสานขอความร่วมมือกับกลุ่มอาชีพต่างๆ ในชุมชน โดยนำผลประโยชน์ที่จะได้ร่วมกันมาเป็นประเด็นในการพูดคุย

“พวกกลุ่มอาชีพ ผมก็ไปดึงๆ เขามาร่วม เพราะก็บอกเขาไปว่าเป็นการช่วยชุมชนและก็เป็นโปรโมทสินค้าเขาเอง ชุมชนเราก็มีจุดเด่นแล้วทำไมเราไม่เอาจุดเด่นของบางน้ำผึ้งมาดัน

สินค้าของบางน้ำผึ้งล่ะ ทำกลุ่มก็เห็นดีด้วย ร่วมกันออกร้านในตลาดเอาสินค้ามาขาย" (สำเนา รัศมิทัต - สัมภาษณ์)

### 3.2 เจ้าหน้าที่จากหน่วยงานราชการ

ส่วนราชการในพื้นที่ที่มีบทบาทสำคัญต่อการท่องเที่ยวของชุมชนบางน้ำผึ้งเป็นอย่างมาก นั้น คือ องค์การบริหารส่วนตำบลบางน้ำผึ้ง ซึ่งนำโดย จ่าเอกฉัตรชัย ปานลิ้ม ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลบางน้ำผึ้ง ที่ทำหน้าที่สอดประสานกับนายกองค์การบริหารส่วนตำบล โดยอยู่ในกรอบนโยบายของหน่วยงานราชการที่จะช่วยในการพัฒนาชุมชน มุ่งเน้นวัตถุประสงค์ที่ว่า สมาชิกในชุมชนบางน้ำผึ้งต้องมีความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยว คือ การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ แต่ไม่สามารถให้ข้อมูลเจาะลึกได้เนื่องจากไม่ได้เป็นคนในพื้นที่

นอกจากนี้ยังมีเจ้าหน้าที่ภายในองค์การบริหารส่วนตำบลบางน้ำผึ้ง ซึ่งได้จัดการให้มีผู้รับผิดชอบโดยตรงคือ นางสาวสุธาสิณี รัชเชื่อนพันธ์ ตำแหน่งเป็นเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชน โดยรับผิดชอบในเรื่องการท่องเที่ยวของชุมชนบางน้ำผึ้งโดยตรง และยังมีตำแหน่งเป็นผู้จัดการตลาดน้ำอีกด้วย เรียกได้ว่าหากมีเรื่องสงสัยเกี่ยวกับการท่องเที่ยวของชุมชนบางน้ำผึ้งนั้น สามารถปรึกษากับเจ้าหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลบางน้ำผึ้งได้ทันที ซึ่งคุณสุธาสิณี เองก็เป็นผู้ที่ช่วยประสานงานกับชาวบ้านและผู้นำกลุ่มต่างๆ ในด้านการท่องเที่ยวอีกด้วย

"หน้าที่โดยตรงของทีคือดูแลเรื่องการท่องเที่ยวของชุมชน เวลาที่มีประชุมก็เป็นศูนย์กลางในการประสานงานกับชาวบ้านและผู้เกี่ยวข้อง" (สุธาสิณี รัชเชื่อนพันธ์ - สัมภาษณ์)

### วิธีการสื่อสารที่ใช้

การสื่อสารที่ใช้ในขั้นตอนของการประสานงานนี้เป็นการสื่อสารแบบสองทาง ซึ่งยังคงเน้นวิธีการพูดคุย ทั้งแบบที่เป็นการประชุมอย่างเป็นทางการระหว่าง หน่วยงานภาครัฐซึ่งมักจะใช้วิธีการสื่อสารอย่างเป็นทางการมีวัตถุประสงค์ ประเด็นที่กำหนดไว้แล้วอย่างชัดเจน หรือ การประชุมอย่างไม่เป็นทางการระหว่างกลุ่มชาวบ้านและองค์การภาครัฐ

### - การประชุมอย่างเป็นทางการ



การประชุมอย่างเป็นทางการระหว่างหน่วยงานภาครัฐในชุมชนบางน้ำผึ้งกับหน่วยงานภายนอกยังจัดให้มีขึ้นอย่างสม่ำเสมอ เช่น การประชุมระหว่าง อบต. กับองค์การบริหารส่วนจังหวัดสมุทรปราการ เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชนบางน้ำผึ้งทั้งในช่วงที่มีงานเทศกาล อาทิ เทศกาลสงกรานต์ประจำปี วันเข้าพรรษา - วันออกพรรษา หรือแม้แต่การส่งเสริมวิถีชีวิตของชุมชนให้คนทั่วไปได้รู้จักและเป็นการเชิญชวนให้มาเที่ยวชุมชนบางน้ำผึ้ง เป็นต้น

#### -การประชุมอย่างไม่เป็นทางการ

จากคำบอกเล่าของกลุ่มผู้นำชุมชนซึ่งเป็นตัวแทนของสมาชิกชุมชนบางน้ำผึ้งในการเข้าประชุมกับเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานราชการในพื้นที่ ได้พูดถึงบรรยากาศ ลักษณะพูดคุยกับเจ้าหน้าที่ว่า มีความเป็นกันเอง ไม่มีการแบ่งระดับ สถานะ ตำแหน่งใดๆ ผู้เข้าร่วมสนทนาสามารถซักถามได้อย่างเป็นกันเอง

“อยากพูด อยากถามอะไรก็ตาม ไม่ต้องมีพิธีรีตอง พูดจากันแบบเข้าใจกันง่ายๆ เจ้าหน้าที่ส่วนมากที่มาให้ข้อมูลจะเข้าใจว่าเราเป็นชาวบ้าน ไม่ใช่ นักวิชาการ” (มะลิ พูนสวัสดิ์ - สัมภาษณ์ 12 ก.พ. 49)

#### ลักษณะของช่องทางการสื่อสาร

ในขั้นตอนของการสื่อสารโดยใช้ช่องทางการประชุมทั้งแบบเป็นทางการสำหรับการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันของส่วนราชการภาครัฐด้วยกันเอง หรือการประชุมแบบไม่เป็นทางการสำหรับการพูดคุยกับกลุ่มชาวบ้าน เพราะหากประชุมอย่างเป็นทางการกับกลุ่มชาวบ้านนั้น จะทำให้ชาวบ้านรู้สึกกลัวเจ้าหน้าที่ภาครัฐ ทำให้ไม่กล้าแสดงความคิดเห็นของตนเองออกมาได้อย่างเต็มที่ การประชุมจึงเหมาะสำหรับการทำความเข้าใจกับคนกลุ่มใหญ่ได้ดี

### 3.3 สื่อมวลชนและการประชาสัมพันธ์

การใช้สื่อมวลชนซึ่งโดยคุณลักษณะของสื่อที่สามารถเข้าถึงผู้รับได้ในจำนวนมากเป็นกระบอกเสียงในการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ ทำให้บางน้ำผึ้งซึ่งได้รับการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเป็นที่รู้จักของผู้คนทั่วไปภายในเวลาอันรวดเร็ว นักท่องเที่ยวจำนวนมากเดินทางมาจากทั่วสารทิศทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ เพื่อมาชมความงดงามของวิถีชุมชนและชิมรับ

บรรยากาศการท่องเที่ยวของบางน้ำผึ้ง ความมีน้ำใจและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่ยังคงความเป็นธรรมชาตินับเป็นเสน่ห์ที่ดึงดูดนักท่องเที่ยว

จากการติดตามข่าวสารจากสื่อมวลชนของผู้วิจัย พบว่าผู้นำชุมชนอันได้แก่นายสำเนา รัศมิทัต นายกองค์การบริหารส่วนตำบลบางน้ำผึ้ง เป็นผู้มีความสำคัญในการให้ข่าวกับสื่อมวลชน โดยมีบทบาท ตั้งแต่การเชิญสื่อมวลชนมา สัมภาษณ์ มาเยี่ยมชุมชน ชุมชนเชิญมาทำสารคดี และบทความเกี่ยวกับชุมชนบางน้ำผึ้ง โดยทางองค์การบริหารส่วนตำบลบางน้ำผึ้งจะเป็นผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่ายในการรับรองสื่อมวลชน จนกระทั่งชุมชนบางน้ำผึ้งเป็นที่รู้จักแพร่หลาย จนไม่ต้องเชิญสื่อมวลชนมาทำข่าวแต่เป็นการประสานงานมาจากสื่อมวลชนเอง ทั้งจากสื่อมวลชนในประเทศและต่างประเทศติดต่อมาขอทำทั้งสารคดีและบทความที่ชุมชนบางน้ำผึ้ง

“นายกเป็นคนโปรโมทก่อน เขาดึงคนมาถ่ายออกทีวี ลงหนังสือพิมพ์ คนเลยรู้จัก ในฐานะที่พี่มาอยู่ที่นี้ พี่ก็นึกอยู่เหมือนกันว่าทำยังไงคนถึงรู้จัก โปรโมทมันก็อยากจะทำ แต่ไม่รู้จะไปโปรโมทที่ไหน ดีว่านายกเขามีพรรคพวกของเขา” (สุธาสิณี รัชเชื่อนันท์ - สัมภาษณ์)

“เมื่อสัปดาห์ก่อนก็มีรายการมาถ่ายในชุมชน รายการอะไรนะ ผู้ใหญ่บ้านคำดี มือกีชาด คำดี นี่แหละ มาเป็นพิธีกร ก็มาถ่ายเกี่ยวกับการท่องเที่ยวภายในชุมชนนี่แหละ ตลาดน้ำ โฮมสเตย์ กลุ่มอาชีพ มีตลก โย่ง เชิญยิ้ม ก็มาชาวบ้านก็สนุกสนานกันใหญ่” (มะลิ พูนสวัสดิ์ - สัมภาษณ์)

### 3.3.1 วิธีการสื่อสาร

- ให้ผู้นำชุมชนเป็นผู้บอกข่าวไปยังสื่อมวลชน

โดยผู้นำชุมชน ซึ่งได้แก่ นายสำเนา รัศมิทัต นายกองค์การบริหารส่วนตำบลบางน้ำผึ้ง , จำเริญชัย ปานลิ้ม ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลบางน้ำผึ้ง, กำนันมนัส รัศมิทัต, นางอาภรณ์ พานทอง ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 3 อีกทั้งนั้มีสภการเจ้าอาวาสวัดบางน้ำผึ้งใน ให้ไปร่วมรับฟังประเด็นต่างๆ บ้างเป็นครั้งคราว เพื่อเวลาที่มีสื่อมวลชนมาในพื้นที่จะได้ให้ข้อมูลที่ถูกต้อง

“เราก็ทำได้ตามความสามารถ ส่วนมากก็ขอความร่วมมือความอนุเคราะห์ส่งข่าวไปตามสื่อมวลชนต่างๆ ให้เขาช่วยลงให้ หนังสือพิมพ์ วิทยุ ให้ช่วยออกข่าวให้ จะไม่ได้ใช้การโฆษณาการจ้าง เพราะเราไม่ใช่เอกชนที่จะไปจ้างโฆษณา” (สำเนา รัศมีทิต - สัมภาษณ์)

จากนั้นกลุ่มผู้นำชุมชนจึงจะนำมาถ่ายทอดข้อมูลข่าวสารต่างๆ คำแนะนำที่ได้มานั้นให้แก่สมาชิกในชุมชน ซึ่งอาจจะเป็นที่บริเวณวัดบางน้ำผึ้งนอกหรือวัดบางน้ำผึ้งใน ร้านขายของชำ บ้านผู้ใหญ่บ้านหรือบ้านสมาชิกในชุมชนคนใดคนหนึ่งก็ได้ ขึ้นอยู่กับความสำคัญของข้อมูลข่าวสาร ความสะดวกของสมาชิกในชุมชน

#### - การจัดทำแผ่นพับประชาสัมพันธ์

ในการประสานงานเพื่อดำเนินการตลาดน้ำบางน้ำผึ้งนั้น ยังมีการจัดทำแผ่นพับประชาสัมพันธ์ ซึ่งถือได้ว่าเป็นสื่อประชาสัมพันธ์ภายนอกของชุมชนบางน้ำผึ้ง ซึ่งในการจัดทำแผ่นพับเพื่อการประชาสัมพันธ์นั้นจะมีการประสานงานระหว่างประชาคมตำบลบางน้ำผึ้งกับองค์การบริหารส่วนตำบลบางน้ำผึ้ง โดยที่องค์การบริหารส่วนตำบลบางน้ำผึ้งจะทำหน้าที่ออกแบบเค้าโครงแผ่นพับและเนื้อหาบางส่วน จากนั้นก็จะมีการพูดคุยแลกเปลี่ยนกับประชาคมตำบลบางน้ำผึ้งว่าต้องการจะให้เพิ่มเนื้อหาประเด็นใดบ้าง หรือต้องการจะปรับเปลี่ยนตรงไหน เพื่อที่จะหาข้อสรุปร่วมกัน ทั้งนี้ก็เพื่อให้สอดคล้องกับลักษณะของผู้รับสารเป้าหมายของแผ่นพับประชาสัมพันธ์ ซึ่งก็คือประชาชนทั่วไปและสื่อมวลชน

“เราก็ให้ชาวบ้านเค้ามาช่วยดู ว่าหน้าตาอย่างนี้เป็นไง ก็สี ก็หน้า เนื้อหาเป็นอย่างไร ต้องการเพิ่มเนื้อหาอะไรมัย ก็จะมีการช่วยกันดู เค้าก็จะบอกว่าอยากให้พูดเรื่องนี้ เรื่อนั้น” (สุธาลิณี ชัยเชื่อนขันธุ์ - สัมภาษณ์)

แผ่นพับประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของชุมชนบางน้ำผึ้งนี้จะมีวางแจกอยู่ที่เคาน์เตอร์ภายในสำนักงานองค์การบริหารส่วนตำบลบางน้ำผึ้ง บริเวณกลุ่มอาชีพบ้านรูป บริเวณกลุ่มอาชีพดอกไม้ประดิษฐ์จากเกล็ดปลา และที่ทางเข้าตลาดน้ำบางน้ำผึ้งอีกด้วย โดยบางครั้งก็จะมีการแจกให้กับผู้ที่มาศึกษาดูงานการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนบางน้ำผึ้งอีกด้วย

#### - การจัดทำบอร์ดประชาสัมพันธ์

นอกจากสื่อประชาสัมพันธ์ภายนอกชุมชนแล้ว ยังมีการจัดทำบอร์ดประชาสัมพันธ์ภายในชุมชนอีกรูปแบบหนึ่ง โดยที่องค์การบริหารส่วนตำบลบางน้ำผึ้งได้จัดทำบอร์ดประชาสัมพันธ์ขึ้นภายในชุมชนบางน้ำผึ้ง โดยตั้งอยู่บริเวณทางเข้าตลาดน้ำบางน้ำผึ้ง และภายในบริเวณที่ชุมนุมชน ซึ่งบอร์ดประชาสัมพันธ์ก็จะใช้ติดประกาศต่างๆ เช่น กฎระเบียบข้อปฏิบัติของผู้ค้าตลาดน้ำบางน้ำผึ้ง ค่าใช้จ่ายประจำเดือนของชุมชนบางน้ำผึ้ง เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีบทความเกี่ยวกับการท่องเที่ยวของชุมชนบางน้ำผึ้งที่ได้รับการตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์ และนิตยสารต่างๆ โดยองค์การบริหารส่วนตำบลบางน้ำผึ้งได้นำมาถ่ายเอกสารขยายและติดประกาศภายในบอร์ดประชาสัมพันธ์อีกด้วย

### 3.4 การสื่อสารระหว่างสมาชิกในชุมชน

การสื่อสารระหว่างกันเองกับสมาชิกในชุมชน จะไม่มีระเบียบเกณฑ์ใดๆ มากำหนดเป็นการสื่อสารที่เกิดจากความสนิทสนมคุ้นเคยและจากความสัมพันธ์ในทางส่วนตัว ได้แก่ การพบปะพูดคุยสนทนากัน โดยมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ความคิดเห็นระหว่างกัน ซึ่งเป็นรูปแบบการสื่อสารที่เกิดในแทบทุกขั้นตอนของการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนบางน้ำผึ้ง ไม่ว่าจะเป็นสมาชิกด้วยกัน กลุ่มผู้นำชุมชนด้วยกัน หรือระหว่างกลุ่มผู้นำชุมชนกับสมาชิก

ลักษณะประเด็นในการสื่อสารจะเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวภายในชุมชน โดยสมาชิกในชุมชนบางน้ำผึ้งต้องมีความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวที่สามารถสรุปได้เป็นประเด็น คือ การท่องเที่ยวที่ไม่ทำลาย กับการท่องเที่ยวที่คงไว้ซึ่งแบบแผนประเพณี ศิลปวัฒนธรรม และวิถีชีวิต ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวของสมาชิก ในชุมชนบางน้ำผึ้ง สรุปประเด็นเรื่องความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวของประชาชนในชุมชนบางน้ำผึ้งได้ดังต่อไปนี้

#### - การท่องเที่ยวที่ไม่ทำลาย

ประชาชนในชุมชนบางน้ำผึ้งส่วนใหญ่จะมองว่าเป็นการท่องเที่ยวที่ไม่เข้าไปทำลายธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ดังที่ป่าเล็กบอกกับเราว่า

“ป่าว่ามันก็คือ การไม่ไปทำลายธรรมชาติที่มันมีอยู่ พวกสิ่งแวดล้อม เหมือนเวลาไปป่าก็ไม่ได้เก็บต้นไม้หรือเด็ดดอกไม้ลงมา ไร่ไหม”

“การจัดการการท่องเที่ยวที่ดี ก็คือ ดำรงธรรมชาติที่เป็นปัจจุบันให้มากกับอีกอย่างคือ ให้มากกว่าเดิม อย่าทำลาย สังเกตว่ามาบางน้ำผึ้ง ดันไม้จะเยอะ รมรื่นมาก” (สมใจ 17 ก.พ. 49)

“การท่องเที่ยวเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ไม่ทำลายทรัพยากร อนุรักษ์สิ่งที่มีอยู่บนหมู่บ้าน เช่น ใช้โถงดินเผาใส่น้ำแทนถุงพลาสติก” (นายกองค์การบริหารส่วนตำบลบางน้ำผึ้ง-สัมภาษณ์ 17 ก.พ. 49)

#### - การท่องเที่ยวที่คงไว้ซึ่งประเพณี ศิลปวัฒนธรรมและวิถีชีวิต

ประชาชนในชุมชนบางน้ำผึ้งมองการจัดการการท่องเที่ยวที่ดี ว่ามีความเกี่ยวข้องกับระหว่างชาวบ้านกับนักท่องเที่ยว โดยมุ่งเน้นให้นักท่องเที่ยวได้มีโอกาสสัมผัสศิลปะ ประเพณี วัฒนธรรม และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้าน ดังจะเห็นได้จากคำบอกเล่าต่อไปนี้

“การท่องเที่ยวของชุมชนบางน้ำผึ้งน่าจะเป็นการพยายามอนุรักษ์เอาไว้ ไม่ว่าจะเป็วิถีชีวิต วัฒนธรรมหรือความเป็นอยู่ของเรา” (อิงอร-สัมภาษณ์ 13 ก.พ. 49)

“การท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวจะได้เห็นวิถีชีวิตจริงๆ ของชาวบ้าน ที่ให้เห็นกันจริงๆ เช่น การประกอบอาชีพ การทำขนม ทำอาหาร ซึ่งเป็นวิถีชีวิตประจำวันที่ทำกันอยู่แล้ว” (ลักษณะ-สัมภาษณ์ 25 ก.พ. 49)

“การจัดการการท่องเที่ยวที่ดีคือ การคำนึงถึงการท่องเที่ยวเพื่อรักษาขนบประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิตของชาวบ้านให้คงอยู่ เช่น การแต่งกาย การกิน ประเพณีต่างๆ เช่น ประเพณีสงกรานต์ เข้าพรรษา ออกพรรษา ตักบาตรน้ำผึ้ง” (ประสาน-สัมภาษณ์ 6 มี.ค. 49)

“ผมคิดว่าการที่ชาวบ้านช่วยกันอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมให้ดีและก็ให้นานให้คนอื่นเค้า ได้ดูได้เห็นกัน นั่นแหละคือการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์” (อภิชาติ-สัมภาษณ์ 6 มี.ค. 49)

“อีกส่วนคือการอนุรักษ์ประเพณีซึ่งเรามีมาเก่าแก่ ทุกปีเราก็ทำทุกปีไม่ว่าจะมีท่องเที่ยวหรือไม่ แต่พอมีแล้วเราก็ต้องทำให้ดีขึ้นเรื่อยๆ”

#### 3.4.1 วิธีการสื่อสาร

จากที่กล่าวข้างต้น การสื่อสารระหว่างสมาชิกในชุมชน จะไม่มีระเบียบกฎเกณฑ์ใดๆ มา กำหนด เป็นการสื่อสารที่เกิดจากความสนิทสนมคุ้นเคยและจากความสัมพันธ์ในทางส่วนตัว ได้แก่ การพบปะพูดคุยสนทนากัน โดยมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ความคิดเห็นระหว่างกัน โดยเป็นการสื่อสารระหว่างประชาชนทุกกลุ่มในชุมชนบางน้ำผึ้งเอง ไม่ว่าจะเป็กลุ่มผู้นำชุมชนด้วยกัน ระหว่างกลุ่มผู้นำชุมชนกับชาวบ้านทั่วไป ระหว่างชาวบ้านในชุมชนด้วยกัน ดังนั้นวิธีการพูดคุย แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร และแสดงความคิดเห็น จึงมักเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตของสมาชิกในชุมชน สถานที่แลกเปลี่ยนข้อมูล พบปะพูดคุย ก็จะคุ้นเคยเป็นอย่างดี เพราะเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินชีวิตประจำวัน

#### - การบอกปากต่อปาก

เป็นรูปแบบการสื่อสารที่พบได้ทั่วไปในชุมชนบางน้ำผึ้ง ที่มีขนาดไม่ใหญ่นัก และชาวบ้านต่างมีความสัมพันธ์ส่วนตัวหรือมีความใกล้ชิดกันอยู่แล้ว ทั้งระหว่างกลุ่มผู้นำชุมชนกับชาวบ้านหรือระหว่างชาวบ้านด้วยกันเอง การบอกปากต่อปาก เช่น การแจ้งประชุมหมู่บ้าน การแจ้งสิ่งที่ได้จากการประชุมหมู่บ้าน ดังคำกล่าวของสุธาสิณี

“การเรียกประชุมหมู่บ้านก็จะแจ้งผ่านผู้นำชุมชน ให้บอกต่อลูกบ้านของตัวเอง ซึ่ง อบต. เค้าจะประชุมกันอยู่แล้วทุกเดือน พอมีวาระอะไรเข้ามาก็ฝากข่าวมาทางผู้นำชุมชน ให้บอกต่อกันมา เวลาที่ไปประชุมกันมา ก็จะกระจายความรู้ ข้อมูลต่างๆ ที่ได้มาให้คนอื่น ๆ ที่ไม่ได้เข้าประชุมได้ด้วย” (สุธาสิณี- 26 เม.ย. 49)

#### ลักษณะของช่องทางการสื่อสาร

ในการสื่อสารของชาวบ้านที่อยู่ภายในชุมชนบางน้ำผึ้งนั้น พบว่ามีช่องทางในการสื่อสารหลากหลายรูปแบบ ซึ่งที่แตกต่างจากพื้นที่อื่นเช่นการสื่อสารจะอยู่ในสภากาแฟนั้น ในส่วนของชุมชนบางน้ำผึ้งจากการสังเกตไม่พบว่ามีร้านกาแฟตั้งอยู่ภายในชุมชนเลย แต่สิ่งที่พบคือการพูดคุยในบ้านของของชำ

#### - การพูดคุยในบ้านขายของชำ



เป็นการพูดคุยกันกลุ่มเล็กๆ จากการสังเกตของผู้วิจัยพบว่าในช่วงเช้าประมาณ 7.00 น. ถึง 8.00 น. และช่วงบ่ายประมาณ 14.00 น. ถึง 16.00 น. กลุ่มผู้นำชุมชนทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ผู้รู้และผู้อาวุโสของชุมชน กลุ่มแม่บ้าน จะมาซื้ออาหารเพื่อนำไปประกอบกลับไปให้กับครอบครัว เนื่องจากชุมชนบางน้ำฝิ่งอยู่ห่างไกลจากชุมชนอื่น ทำให้ร้านค้ามีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เปรียบเสมือนตลาดขนาดเล็กที่มีทุกสิ่งให้เลือกสรร จึงเป็นศูนย์รวมผู้คนให้มาพบปะสนทนากัน ผู้วิจัยได้มีโอกาสฟังการสนทนา พบว่า จะเป็นการสนทนาถึงเรื่องชีวิตประจำวันทั่วไป การเมือง รวมถึงเรื่องของการท่องเที่ยวด้วย ยกตัวอย่างเช่น ถ้ามถึงรายได้ซึ่งกันและกันที่ได้รับจากการท่องเที่ยว

#### - ป้ายประกาศ

นอกจากการใช้การพูดคุยแล้ว ยังมีการติดป้ายประกาศไว้ตามที่ชุมชนของชุมชนอีกด้วย เช่น ในบริเวณวัดบางน้ำฝิ่งนอก วัดบางน้ำฝิ่งใน ตามร้านค้าริมทางเดินคอนกรีต ซึ่งเนื้อหาส่วนใหญ่จะเป็นประกาศเกี่ยวกับกำหนดการต่างๆ งานบุญ ป้ายประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว



ภาพที่ 27 : ป้ายประกาศที่ติดอยู่บริเวณชุมชน

- หอกระจายข่าว

จากการลงพื้นที่ผู้วิจัยพบว่าภายในชุมชนบางน้ำผึ้งนั้น จะมีการใช้หอกระจายข่าวกระจายอยู่ตามแหล่งชุมนุมของชุมชน บริเวณที่ตั้งบ้านเรือนอย่างหนาแน่น บริเวณวัด เพื่อทำหน้าที่เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชนในชุมชน ทั้งความรู้ทั่วไป กิจกรรมต่างๆ ในชุมชน อาทิเช่น งานแต่งงาน งานบวช งานศพ เรียกว่าได้ว่าเป็นสถานีของชาวชุมชน โดยจะกระจายเสียงในช่วงเวลาประมาณ 06.30 น. - 08.00 น. และ 16.30 น. - 17.30 น. ซึ่งจะมีมัคทายกของวัดบางน้ำผึ้งในเป็นโฆษก



ภาพที่ 28 : หอกระจายข่าวในชุมชน



## ส่วนที่ 2 : บทบาทของผู้นำชุมชนที่มีต่อการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนบางน้ำผึ้ง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ

ผู้นำในชุมชนบางน้ำผึ้งซึ่งมีบทบาทสำคัญในการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนนั้น ประกอบด้วย ผู้นำที่เป็นทางการ ได้แก่ นายกล้าเนาว์ รัชมิตต์ นายกองค้การบริหารส่วนตำบลบางน้ำผึ้ง เป็นผู้ริเริ่มการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ขึ้น ปลัด จำเริญชัย ปานลิ้ม ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลบางน้ำผึ้ง กำนันมนัส รัชมิตต์ ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิก อบต. และผู้นำที่ไม่เป็นทางการ ได้แก่ พระครูสังฆรักษ์ไพชนเจ้าอาวาสวัดบางน้ำผึ้งใน โดยกลุ่มผู้นำเหล่านี้ต่างมีบทบาทร่วมกันในการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนบางน้ำผึ้ง นับตั้งแต่การริเริ่มการท่องเที่ยวในชุมชน การกำหนดแผนการจัดการ และกฎระเบียบ การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร การดูแลและบริการนักท่องเที่ยว รวมทั้งการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นจากการดำเนินการ

โดยข้อมูลจากการสัมภาษณ์พบว่ากลุ่มผู้นำชุมชนบางน้ำผึ้ง มีบทบาทในการจัดการการท่องเที่ยวตั้งแต่ระยะก่อตั้งการท่องเที่ยว การประสานงานและการจัดการการท่องเที่ยว จนกระทั่งถึงการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นและการพัฒนาการท่องเที่ยวต่อไปในอนาคต โดยสามารถสรุปบทบาทของผู้นำชุมชนบางน้ำผึ้งในช่วงเวลาต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

### 1. บทบาทผู้นำชุมชนกับการจัดการการท่องเที่ยวในชุมชนบางน้ำผึ้งในระยะก่อตัว

#### - การริเริ่มการท่องเที่ยวในชุมชนบางน้ำผึ้ง

ผู้นำในชุมชนบางน้ำผึ้งซึ่งมีบทบาทสำคัญในการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนนั้น ประกอบด้วย ผู้นำที่เป็นทางการ ได้แก่ นายกล้าเนาว์ รัชมิตต์ นายกองค้การบริหารส่วนตำบลบางน้ำผึ้ง เป็นผู้ริเริ่มการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ขึ้น

“ตอนนั้นผลผลิตมันล้นตลาด อย่างพวกผลไม้ที่ชาวสวนเขาปลูกไว้ ตอนแรกคนปลูกกันน้อยราคาก็ดี ตอนหลังคนปลูกกันเยอะมันก็ล้นตลาด ชาวบ้านก็แย่ ทีนี้ผมก็มาคิดว่าจะทำอย่างไรดี จึงคิดว่าน่าจะทำเป็นศูนย์กลางสำหรับจำหน่ายสินค้าภายในชุมชนขึ้นมา” (นายกล้าเนาว์ รัชมิตต์ - สัมภาษณ์ 16 เม.ย. 49)

คุณสุธาสิณี ชัยเชื่อนจันทร์ หรือพี่ภา โดยตำแหน่งแล้วเป็นผู้ช่วยนักพัฒนาชุมชน แต่ก็มีส่วนสำคัญสำหรับการท่องเที่ยวของชุมชนนี้ด้วย เพราะเป็นผู้จัดการตลาดน้ำอีกด้วย ให้สัมภาษณ์กับผู้วิจัยว่า

“ที่นี่เริ่มกันก่อนจากนายกลำเนาว่านี่แหละ คิดและเข้าไปคุยกับเจ้าอาวาสวัดใน ขอพื้นที่จากท่าน จากนั้นโครงการพัฒนาต่างๆก็เข้ามา เพราะมันเป็นแหล่งท่องเที่ยว แต่จริง ๆ แล้วนายกเป็นคนโปรโมทก่อน เขาดึงคนมาถ่ายออกทีวี ลงหนังสือพิมพ์ คนเลยรู้จัก ในฐานะที่พี่มาอยู่ที่นี่ พี่ก็นึกอยู่เหมือนกันว่าทำไมถึงรู้จัก โปรโมทมันก็อยากจะทำ แต่ไม่รู้จะไปโปรโมทที่ไหน ดีว่านายกเขามีพรรคพวกของเขา”

(สุธาสิณี - สัมภาษณ์ 27 มี.ค. 49)

“นายกเขามาคุยกับอาตมา ก็เห็นดีด้วยกับเขา เลยบอกนายกไปว่าต้องการให้ช่วยเรื่องไหนก็บอกมา อาตมายินดี” (พระครูสังฆรักษ์ไพชน สิริธัมโม - สัมภาษณ์)

## 2. บทบาทผู้นำชุมชน ในระยะดำเนินการ

### - การกำหนดแผนการจัดการ และกฎ ระเบียบ

พบว่ากลุ่มผู้นำที่เป็นแกนหลักของชุมชน ได้แก่ นายกองค้การบริหารสวนตำบลบางน้ำผึ้ง ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลบางน้ำผึ้ง กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และเจ้าอาวาสวัดบางน้ำผึ้งใน เป็นผู้มีบทบาทในการจัดการและกฎ ระเบียบ เช่น การจำหน่ายสินค้า ชยะ และความปลอดภัย

“สำหรับตลาดน้ำที่นี่มีกฎสำคัญอยู่ 3 ข้อที่ขอให้ทุกคนปฏิบัติตาม คือ 1.ยึดความเป็นธรรมชาติและวิถีชีวิตชุมชนดั้งเดิม 2.สินค้าที่นำมาจำหน่ายต้องเป็นสินค้าที่ผลิตในชุมชนเท่านั้น 3.ผู้จำหน่ายสินค้าต้องเป็นคนใน 6 ตำบล กระเพาะหมูเท่านั้นยกเว้นให้กับคนที่จำหน่ายสินค้าโอท็อปของจังหวัดสมุทรปราการเท่านั้น หลักสำคัญมีอยู่เพียงเท่านี้ นอกนั้นก็ข้อปลีกย่อยที่เป็นสิ่งที่ทุกคนควรปฏิบัติตาม แต่สำหรับกฎหลัก 3 ข้อเป็นสิ่งที่ห้ามละเมิดโดยเด็ดขาด” (ฉัตรชัย ปานลิ้ม - สัมภาษณ์ 17 มี.ค. 49)

ในปัจจุบันหน่วยงานที่มีบทบาทมากขึ้นในการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนบางน้ำผึ้ง โดยพยายามสร้างจิตสำนึกของสมาชิกในชุมชน ให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ อีกทั้งวางกฎระเบียบในชุมชน ก็คือ อบต.บางน้ำผึ้ง

### 3. บทบาทผู้นำชุมชนในระยะประสานงานเพื่อจัดการการท่องเที่ยว

#### - บทบาทในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร

ประชาชนทั่วไปในชุมชนบางน้ำผึ้งได้รับทราบข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว จากกลุ่มผู้นำชุมชน ซึ่งดูแลเรื่องการท่องเที่ยว โดยสื่อสารผ่านทางการประชุมประชาคมตำบลเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งเรื่องที่น่าเน้น คือ การอนุรักษ์วิถีชุมชนให้นักท่องเที่ยวได้ชม การดูแลบริการนักท่องเที่ยว และการรักษาสภาพแวดล้อมภายในชุมชน ดังเช่นที่ ผู้ใหญ่บ้านอาภรณ์ พานทอง ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 3

“ เรื่องการท่องเที่ยว เวลาประชุมหมู่บ้านก็มีการพูดอยู่ตลอดที่บ้านเราเป็นสถานที่ท่องเที่ยวแล้ว เราต้องพยายามรักษาสภาพแวดล้อมไว้ให้ดี สิ่งที่ดี ๆ ของเราที่คนเขาอยากมาเที่ยวมาดูก็ให้อนุรักษ์ไว้ เช่น สภาพแวดล้อม หรือ ของกินแปลก ๆ เวลาขายของก็อย่าโกงเขา เวลาเราไปประชุมหมู่บ้าน เรื่องที่เน้นอยู่บ่อย ๆ ก็คือ เรื่องรักษาความสะอาด ชยะอะไรพวกเนี่ย แล้วก็ดูแลคนที่มาเที่ยว ให้เขาประทับใจเวลากลับไป” (อาภรณ์ พานทอง - สัมภาษณ์)

นอกจากนี้จากการสังเกตในระหว่างการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ของผู้วิจัยยังพบว่า ชาวบ้านส่วนใหญ่จะแนะนำให้ผู้วิจัยเข้าไปพบกับกลุ่มผู้นำชุมชนที่ดูแลจัดการเรื่องการท่องเที่ยว เช่น นายกองค้การบริหารส่วนตำบล ผู้ใหญ่บ้าน เจ้าหน้าที่ อบต.

#### - บทบาทในการดูแลและบริการนักท่องเที่ยว

ผู้นำชุมชนที่มีบทบาทในการดูแลและบริการนักท่องเที่ยวในเรื่องต่างๆ ยังคงเป็นบทบาทหน้าที่ของ นายกล้านาว รัศมิทัต ที่จะป็นศูนย์กลางความคิดไปสู่ผู้นำชุมชนคนอื่นๆ เมื่อมีการประสานงานมาจากหน่วยงานต่างๆ หรือนักท่องเที่ยวก็จะมี 2 รูปแบบ คือ ติดต่อผ่านทางองค์การบริหารส่วนตำบล และติดต่อโดยตรงกับกลุ่มชาวบ้าน ซึ่งอย่างไรก็ตามก็จะเป็นหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลบางน้ำผึ้งที่จะอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวหรือผู้ที่มาศึกษาดูงาน ยกตัวอย่างเช่น หากมีผู้ต้องการเข้าเยี่ยมชมกลุ่มอาชีพบ้านรูป แล้วติดต่อผ่านทางองค์การบริหารส่วนตำบลบางน้ำผึ้ง เจ้าหน้าที่ของทางองค์การบริหารส่วนตำบลก็จะเป็นผู้ติดต่อประสานงานให้ เพราะมีความสนิทสนมเป็นกันเองกับกลุ่มการท่องเที่ยวทุกกลุ่มอยู่แล้ว ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มอาชีพกลุ่มโฮมสเตย์ กลุ่มตลาดน้ำ ซึ่งที่ภา คุยกับเราว่า

“พอเวลามีนักท่องเที่ยวเขาจะเข้ามาเที่ยว หรือพวกมาตุงาน ถ้ามาเป็นกลุ่มคณะจากหน่วยงาน เขาก็จะทำหนังสือเป็นลายลักษณ์อักษรมา พอทางอบต.ได้รับ ก็เป็นที่นี้แหละที่จะเป็น คนประสานไป อย่างเช่นจะไปดูบ้านรูปที่ก็โทรไปเลยว่าจะมีคนไปวันนั้นวันนี้ไม่ต้องทำเป็นหนังสือ เพราะสนิทกันอยู่แล้ว ต้องการที่หักค่างคืน มากันก็คนอะไรยังไง ที่ก็ไปคุยกับผู้ใหญ่ปูด (ผู้ใหญ่บ้านอาภรณ์ พานทอง ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 3) ที่เป็นคนดูแลประสานเรื่องบ้านพักโฮมสเตย์ ผู้ใหญ่แกก็จะไปคุยกับชาวบ้านจัดการดูแลเรื่องอาหารอะไรต่อมิอะไรอีก ตอนเช้าก็ถ้าจะใส่บาตร แกก็จะจัดของไว้ให้ ส่วนนายกแกก็จะดูเกี่ยวกับเรื่องความเรียบร้อยทั่วไปทุกอย่าง อันนั้นพร้อม หรือยัง อันนี้พร้อมหรือยัง คอยต้อนรับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาในชุมชน โดยเฉพาะเสาร์-อาทิตย์ นี้แทบไม่ได้ไปไหนเพราะ เป็นวันเที่ยวแกก็จะพยายามอยู่ดูแล” (สุธาสิณี ชัยเชื่อนจันทร์ - สัมภาษณ์ 27 มี.ค. 49)

นอกจากนี้ในเรื่องของด้านสุขภาพอนามัย ทางนายกองค์การบริหารส่วนตำบลบางน้ำผึ้งก็ได้มีการส่งเสริมดูแลทั้งการให้คำแนะนำเรื่องสุขภาพ การออกประกาศเกี่ยวกับสุขภาพ ยกตัวอย่างเช่นการออกประกาศเกี่ยวกับการป้องกันยุงลาย และมีการจัดเจ้าหน้าที่ให้มาฉีดยาฆ่า ยุงโดยรอบชุมชน

“เราก็มองว่าจะให้คนในท้องถิ่นไม่ด้วยกว่าคนอื่น เรื่องสุขภาพอนามัยก็สำคัญ ผมเลยได้ ทำการเซ็นสัญญากับทางโรงพยาบาลบางแคไว้ว่าถ้าคนในชุมชนเจ็บป่วยและมีการประสานรถ โรงพยาบาลให้ไปรับ ต้องส่งรถมารับภายใน 20 นาที แล้วนำเข้าโรงพยาบาลบางแคก่อน ใช้สิทธิ์ บัตรทองที่มี หากใครเป็นมากกว่านั้นก็ส่งไปที่โรงพยาบาลอื่นได้” (สำเนา รัศมิทัต - สัมภาษณ์)

#### - บทบาทในการแก้ไขปัญหา

จากการวิจัยพบว่า เมื่อการจัดการการท่องเที่ยวประสบปัญหา เช่น ตลาดน้ำพอเวลามี คนขายของกันมากขึ้น การกระทบกระทั่งก็มีเป็นธรรมดา มีการนำสินค้าที่ไม่ได้คุณภาพมาขาย การนำสินค้าที่นอกตะเมติกกฎ 3 ข้อที่เป็นหลักสำคัญของตลาดน้ำมาจำหน่าย รวมไปถึงเรื่อง ร้องเรียนเกี่ยวกับการท่องเที่ยวภายในชุมชน ทั้งนี้กลุ่มผู้นำชุมชนได้เข้ามามีบทบาทในการแก้ปัญหา โดยนำเสนอในที่ประชุมหมู่บ้าน ดังคำกล่าวของปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลบางน้ำผึ้งใน ระหว่างการประชุมประชาคมตำบลบางน้ำผึ้งว่า

“ที่ต้องเรียกมาประชุมกันในวันนี้ก็เพราะมันมีปัญหาที่มากขึ้นเรื่อยๆ ใจจริงผมก็ไม่อยากจะพูดว่ากัน แต่ถ้าเจยปัญหามันก็จะรุนแรงขึ้นเรื่อยๆ พวกเราอยู่ร่วมกัน หากินร่วมกัน ก็ต้องปฏิบัติตามกฎ มันไม่ได้ยากอะไรเลย มีแค่ 3 ข้อ ใครที่ขายของเหมือนกันเพราะไปเลียนแบบคนอื่นที่เขาทำก่อนแล้วขายดีมีมันก็เป็นการแข่งขันกันเอง ผมว่าไม่ควร น่าจะไปหาของอย่างอื่นมาขาย อย่างร้านวันอันตามันเนี่ยของเขาแปลก มันก็ทำให้ขายได้ ถ้าผมไม่พูดเดี๋ยวก็จะมีคนไปเอาอย่างเขาอีก ผมไม่ได้เข้าข้างฝ่ายไหน สำหรับเรื่องเรือที่ลอยไปลอยมาอยู่ ผมไม่อยากจะให้มันลอยอยู่เฉยๆ ตลาดน้ำแต่คนขายไม่ลงเรือเลย มันแปลกมัย” (อัครชัย ปานลิ้ม - สัมภาษณ์ 17 มี.ค. 49)

จากการสัมภาษณ์และการสังเกตของผู้วิจัย พบว่า บทบาทที่โดดเด่นของผู้นำชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวนั้นผูกติดอยู่กับตัวบุคคล คือ นายกองค้การบริหารส่วนตำบลบางน้ำผึ้ง นายสำเนา รัศมิทัต ซึ่งเป็นบุคคลที่มีอิทธิพลต่อแนวคิดและวิถีปฏิบัติของคนทั่วไปในชุมชนบางน้ำผึ้ง เนื่องจากเป็นผู้ริเริ่มการท่องเที่ยวของชุมชนบางน้ำผึ้งขึ้น ประการสำคัญยังเป็นผู้วางแผนการพัฒนาโดยเปิดโอกาสให้ชาวบ้านได้มีส่วนในการจัดการในแทบทุกขั้นตอน โดยสรุปในรูปของการแสดงความคิดเห็นในการกำหนดแผนการจัดการ กฎระเบียบ การดูแลและบริการนักท่องเที่ยว รวมถึงการเสนอแนะแนวทางในการแก้ไขปัญหา ทั้งนี้เพื่อสร้างให้ชุมชนเข้มแข็งสามารถพึ่งตนเองได้

“การสร้างองค์กรชุมชนให้เข้มแข็งผมก็เรียกพวกเขามาประชุมเรื่อย เพื่อให้เขาเห็นว่าเขามีส่วนในการอนุรักษ์วัฒนธรรมของเขาเอาไว้ เพราะฉะนั้นสิ่งที่สำคัญมากก็คือ จะต้องให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการจัดการกับท้องถิ่นของเขาด้วย รวมทั้งกิจกรรมที่จัดนี้ต้องต่อเนื่องตลอด ชาวบ้านจะสามารถเข้ามามีส่วนร่วมได้ ซึ่งผมก็เชื่อว่าตอนนี้พวกเขาเข้มแข็งแล้ว ถ้าไม่เข้มแข็งป่านนี้คนนอกก็เข้ามาเจาะในทางเสีย ๆ หาย ๆ แล้ว ” (สำเนา รัศมิทัต - สัมภาษณ์)

จากผลการวิจัยเบื้องต้นที่มุ่งตอบคำถามการวิจัยทั้ง 2 ประเด็น พบว่า วิธีการสื่อสารของสมาชิกในชุมชนบางน้ำผึ้งที่ใช้ในการจัดการการท่องเที่ยวพบว่า สมาชิกชุมชนบางน้ำผึ้งมีวิธีการสื่อสารในการจัดการการท่องเที่ยวหลายรูปแบบ แตกต่างกันอย่างค่อนข้างมากทั้งวิธีที่เป็นทางการ คือการจัดประชุมหมู่บ้าน วิธีที่ไม่เป็นทางการ คือการพูดคุยกันหรือการบอกกันปากต่อปาก ทั้งนี้อาจจะเนื่องมาจากว่าชุมชนบางน้ำผึ้งเป็นชุมชนขนาดเล็กที่มีเพียง 11 หมู่บ้าน และชาวบ้านมีความสัมพันธ์กันอย่างแน่นแฟ้น จึงเป็นผลให้การสื่อสารมีความสำคัญอย่างยิ่งในการจัดการการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นได้ภายในชุมชนบางน้ำผึ้ง นอกจากนี้ ผู้นำชุมชนที่มีบทบาทในการจัดการการท่องเที่ยวยังคงมีแนวคิดของการพัฒนาสมัยใหม่ที่สนับสนุนให้ชาวบ้านได้มีส่วนร่วมในการจัดการ

เรื่องที่เป็นของท้องถิ่น เพื่อให้ชาวบ้านเกิดความรู้สึกรักและภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตน และการพัฒนาชุมชนบางน้ำผึ้งให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ก็เป็นการพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป

ท้ายสุดผู้นำชุมชน เช่น สมาชิก อบต. กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เจ้าหน้าที่จากทางอำเภอ หรือแม้กระทั่งผู้นำชุมชนอย่างไม่เป็นทางการ เช่นเจ้าอาวาสบางน้ำผึ้งใน ยังมีบทบาทในการจัดการการท่องเที่ยวในด้านต่างๆ ดังได้กล่าวไปแล้ว ซึ่งการจัดการของผู้นำชุมชนตั้งแต่แรกเริ่มจนถึงปัจจุบันยังคงยืนอยู่บนแนวทางปฏิบัติเดิม นั่นก็คือ "ให้ชาวบ้านได้มีส่วนร่วมและสามารถดูแลกันเองได้"

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้นนั้นสรุปได้ว่า สมาชิกในชุมชนบางน้ำผึ้งมองเห็นความสำคัญของการจัดการการท่องเที่ยว มีการสร้างความเข้าใจและการปฏิบัติร่วมกันในข้อกำหนด กฎเกณฑ์ที่ได้วางไว้ การเกิดจิตสำนึกของการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวภายในชุมชนตนเอง และได้พัฒนาพร้อมทั้งอนุรักษ์ควบคู่กันไป โดยให้ความสำคัญต่อการท่องเที่ยวที่ไม่ทำลาย การท่องเที่ยวที่ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการจัดการ ด้วยรูปแบบการสื่อสารในการจัดการการท่องเที่ยวและการมีส่วนร่วม โดยผู้นำชุมชนมีบทบาทในการจัดการการท่องเที่ยว ระยะเวลาก่อตั้งเพื่อการเปลี่ยนแปลงชุมชนที่ใช้อยู่อาศัยมาเป็นชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวแบบชุมชน จนกระทั่งถึงระยะการดำเนิน การกำหนดแผนการจัดการ การเผยแพร่ข่าวสารข้อมูล การดูแลและบริการนักท่องเที่ยว รวมถึงการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นจากการจัดการการท่องเที่ยวในชุมชนบางน้ำผึ้ง

ทั้งนี้ผู้วิจัยจะได้นำเสนอรายละเอียดเกี่ยวกับการอภิปรายผลการวิจัย และข้อเสนอแนะการวิจัยในบทที่ 5 ต่อไป

## สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

### สรุปผลการวิจัย

การศึกษาเรื่อง "การสื่อสารในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชนบางน้ำผึ้ง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ" เพื่อศึกษาวิธีการสื่อสารของสมาชิกในชุมชนที่ใช้ในการจัดการการท่องเที่ยว และบทบาทของผู้นำชุมชนที่มีต่อการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนบางน้ำผึ้ง โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการศึกษาจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การลงพื้นที่เพื่อสังเกตการณ์ การสัมภาษณ์แบบเจาะลึกจากสมาชิกในชุมชนบางน้ำผึ้ง จำนวน 28 คน สามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

#### 1. ข้อมูลทางกายภาพของชุมชนบางน้ำผึ้ง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ

ชุมชนบางน้ำผึ้งเป็นชุมชนโบราณตั้งอยู่ในบริเวณที่เรียกว่าเกาะกระเพาะหมู มีพื้นที่ประมาณ 3.31 ตารางกิโลเมตร หรือ 1,938 ไร่ จำนวนประชากร 4,848 คน ประกอบไปด้วย 11 หมู่บ้าน ส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ มีทางเข้าออกจากชุมชนได้ 2 เส้นทาง คือ ทางบกมีถนนเพชรนิงษ์เป็นเส้นทางสายหลัก ทางน้ำต้องข้ามเรือจากท่าน้ำ สรรพาวุธ แรวงและเขตบางนา กรุงเทพมหานคร เส้นทางเดินทางในชุมชนจะมีทางเท้าสาธารณะเชื่อมแหล่งชุมชนเข้าด้วยกัน ชาวบ้านในชุมชนมีความสนิทสนมแน่นแฟ้นเพราะมีความสัมพันธ์กันทางเครือญาติเป็นส่วนใหญ่ วัดและร้านค้าเป็นเหมือนสถานที่พบปะเพื่อพูดคุยแลกเปลี่ยนข่าวสารกันในชุมชน อาชีพส่วนใหญ่ของประชากรในพื้นที่คือ อาชีพเกษตรกรรม ส่วนคนหนุ่มสาวนิยมออกไปทำงานภายนอกชุมชน ทั้งรับราชการ ทำงานบริษัทหรือโรงงานเป็นต้น

#### 2. วิธีการสื่อสารในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชนบางน้ำผึ้ง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ

ผลการศึกษาสรุปได้ว่า ในการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนบางน้ำผึ้ง การสื่อสารในการจัดการการท่องเที่ยวสามารถวิเคราะห์ได้ภายใต้ 3 ระยะ คือ ระยะก่อตั้งเพื่อการจัดการการ

ห้องเที่ยว ระยะดำเนินการ และระยะประสานงานเพื่อจัดการการท่องเที่ยว มีวิธีการสื่อสารปรากฏขึ้น 3 วิธี คือ วิธีการสื่อสารสองทางที่ไม่เป็นทางการ วิธีการสื่อสารสองทางที่เป็นทางการ วิธีการสื่อสารทางเดียวที่ไม่เป็นทางการ ดังนี้

### 2.1 วิธีการสื่อสารสองทางที่ไม่เป็นทางการ

เป็นลักษณะของการสื่อสารระหว่างบุคคลที่ไม่มีระเบียบกฎเกณฑ์ใดๆ มากำหนด เป็นการสื่อสารที่เกิดจากการสนิทสนมคุ้นเคยและจากความสัมพันธ์กันในทางส่วนตัว ได้แก่การพบปะพูดคุยสนทนากัน โดยมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ความคิดเห็นระหว่างกัน ซึ่งเป็นการสื่อสารที่เกิดขึ้นในแทบทุกขั้นตอนของการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนบางน้ำผึ้ง โดยเป็นการสื่อสารระหว่างประชาชนทุกกลุ่มในชุมชนบางน้ำผึ้งด้วยกันเอง ไม่ว่าจะเป็นระหว่างกลุ่มผู้นำชุมชนด้วยกัน ระหว่างกลุ่มผู้นำชุมชนกับสมาชิกในชุมชน ระหว่างสมาชิกในชุมชนด้วยกัน รวมทั้งกลุ่มผู้นำชุมชนกับหน่วยงานภายนอกที่เข้ามาเกี่ยวข้อง อาทิ องค์กรการปกครอง สื่อมวลชน เป็นต้น

2.1.1 การสื่อสารระหว่างสมาชิกในชุมชนบางน้ำผึ้งด้วยกันเองสามารถสรุปวิธีการสื่อสารสองทางที่ไม่เป็นทางการได้ คือ การพูดคุยกันตามร้านค้า การพูดคุยกันในวงอาหาร และการบอกเล่าแบบปากต่อปาก

2.1.2 การสื่อสารระหว่างกลุ่มผู้นำชุมชนบางน้ำผึ้งกับหน่วยงานภายนอกสามารถสรุปวิธีการสื่อสารสองทางที่ไม่เป็นทางการออกได้เป็น 2 ลักษณะคือการพบปะพูดคุย หรือกระทั่งการจับเข้าคุยกัน

### 2.2 วิธีการสื่อสารสองทางที่เป็นทางการ

วิธีการสื่อสารสองทางที่เป็นทางการในการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนบางน้ำผึ้งนั้น มีวิธีการดังต่อไปนี้

2.2.1 การสื่อสารระหว่างกลุ่มผู้นำชุมชนบางน้ำผึ้ง โดยการส่งจดหมายเชิญประชุมพร้อมตอบรับ ทั้งนี้ในเรื่องหัวข้อการประชุมเกี่ยวข้องกับ การกำหนดแผนการจัดการการท่องเที่ยว กฎข้อบังคับ การบริการนักท่องเที่ยว การปรับปรุงแผนการจัดการ รวมถึงการสรุปผลการดำเนินงาน



2.2.2 การสื่อสารระหว่างสมาชิกในชุมชนบางน้ำผึ้ง โดยวิธีการประชุมประชาคม ตำบล ซึ่งรูปแบบการสื่อสารโดยวิธีนี้จะเกิดทุกกระยะในการจัดการการ ท้องเที่ยวของชุมชนบางน้ำผึ้ง ตั้งแต่ระยะก่อตั้ง ระยะดำเนินการ และระยะ ประสานงานเพื่อการจัดการ การแก้ไขปัญหา

### 2.3 วิธีการสื่อสารทางเดียวที่ไม่เป็นทางการ

รูปแบบการสื่อสารทางเดียวที่ไม่เป็นทางการในการจัดการการท้องเที่ยวของชุมชนบาง น้ำผึ้ง คือ การสื่อสารผ่านหอกระจายข่าว ซึ่งกลุ่มผู้นำชุมชนใช้ในการสื่อสารกับสมาชิกทั่วไปใน ชุมชน โดยลักษณะการนำเสนอของผู้นำชุมชนมีเป้าหมาย 2 ประเด็น คือ การเผยแพร่ข้อมูล ข่าวสาร และวิธีการดำเนินสมาชิกในชุมชน

### 3. บทบาทของผู้นำชุมชนในการจัดการการท้องเที่ยวของชุมชนบางน้ำผึ้ง อำเภอ พระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ

ผลการศึกษาสรุปได้ว่า ผู้นำในชุมชนบางน้ำผึ้งซึ่งมีบทบาทสำคัญในการจัดการการ ท้องเที่ยวของชุมชนบางน้ำผึ้งนั้นประกอบด้วย ผู้นำที่เป็นทางการ ได้แก่ นายองค์การบริหารส่วน ตำบลบางน้ำผึ้ง ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลบางน้ำผึ้ง กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกอบต. และ ผู้นำที่ไม่เป็นทางการ ได้แก่ เจ้าอาวาส ผู้อาวุโส โดยกลุ่มผู้นำเหล่านี้ต่างมีบทบาทร่วมกันในฐานะผู้ ประสานงานเพื่อจัดการการท้องเที่ยวของชุมชนบางน้ำผึ้ง นับตั้งแต่การก่อตั้ง รวมไปถึงการ กำหนดแผนการจัดการการท้องเที่ยวและกฎ ระเบียบ การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร การดูแลและ บริการนักท่องเที่ยว รวมทั้งการแก้ไขปัญหา

ปัญหาในการจัดการการท้องเที่ยวของชุมชนบางน้ำผึ้ง โดยส่วนใหญ่จะเป็นปัญหาที่ เกิดขึ้นในระดับบุคคล มีแนวทางการแก้ปัญหาโดยอาศัยความสัมพันธ์ในระบบเครือญาติ ในกรณี ปัญหาที่เกิดขึ้นในระดับปฏิบัติการ มีแนวทางในการแก้ปัญหาโดยการเปลี่ยนแปลงแผนการ จัดการการท้องเที่ยวใหม่ อีกทั้งปัญหาที่เกิดขึ้นในระดับนโยบาย แนวทางการแก้ปัญหา โดยให้ สมาชิกในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการออกแผนการจัดการในเชิงนโยบาย

### อภิปรายผล

#### 1. วิธีการสื่อสารในการจัดการการท้องเที่ยวของสมาชิกในชุมชนบางน้ำผึ้ง

การจัดการการท่งเที่ยวในชุมชนบางน้ำผึ้งนั้น แบ่งได้เป็น 3 ระยะ คือ ระยะก่อตั้ง ระยะการดำเนินการ และระยะการประสานงานเพื่อการจัดการการท่งเที่ยว ทั้งนี้ผลจากการวิจัย พบว่าในการจัดการการท่งเที่ยวของสมาชิกในชุมชนบางน้ำผึ้งนั้น จะมีการสื่อสารเข้ามาเป็นองค์ประกอบสำคัญในทุกช่วงระยะเวลา โดยเริ่มตั้งแต่ในระยะก่อตั้งของชุมชนบางน้ำผึ้ง เพื่อพัฒนาจากชุมชนที่เป็นที่อยู่อาศัยมาเป็นแหล่งท่งเที่ยว จากนั้นจึงเข้าสู่ระยะดำเนินการ ซึ่งในช่วงนี้จะเป็นการวางแผนการจัดการการท่งเที่ยวให้เป็นรูปธรรมมากขึ้น และสุดท้ายคือระยะการประสานงานเพื่อการจัดการการท่งเที่ยว ผลการวิจัยพบว่า

วิธีการสื่อสารในการจัดการการท่งเที่ยวของสมาชิกชุมชนบางน้ำผึ้งมี 3 วิธี คือ การสื่อสารสองทางที่ไม่เป็นทางการ การสื่อสารสองทางที่เป็นทางการ และการสื่อสารทางเดียวที่ไม่เป็นทางการ โดยวิธีการสื่อสารที่ปรากฏและมีบทบาทในการจัดการการท่งเที่ยวของชุมชนบางน้ำผึ้งมาก คือ การสื่อสารสองทางที่เป็นทางการ ซึ่งสอดคล้องกับ นพรัตน์ มณีรัตน์ (2541) ที่กล่าวว่า วิธีการสื่อสารสองทางจะทำให้เกิดปฏิภริยาโต้ตอบที่แตกต่างกันไป เหมาะกับหลายสถานการณ์

ทั้งนี้หากมองวิธีการสื่อสารดังกล่าวแยกออกเป็น 2 มิติ คือมิติในด้านวิธีการสื่อสารที่เป็นทางการ กับวิธีการสื่อสารสองทางแล้ว ในส่วนของวิธีการสื่อสารที่เป็นทางการนั้น พบว่าลักษณะความเป็นทางการในการสื่อสาร จะเกิดขึ้นในสถานการณ์ที่เป็นการสื่อสารระหว่างผู้นำชุมชนในชุมชนบางน้ำผึ้งกับหน่วยงานภายนอก โดยการใช้จดหมายเชิญการประชุม การเข้าร่วมประชุมกับหน่วยงานภายนอก ซึ่งบุคคลกลุ่มนี้ล้วนแล้วแต่มีสำคัญในการจัดการการท่งเที่ยวของชุมชนบางน้ำผึ้ง

ทั้งนี้เป็นสาเหตุซึ่งสอดคล้องกับที่ Rogers (Rogers, 1983) กล่าวว่า คุณลักษณะระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสาร เป็นปัจจัยสำคัญที่จะอธิบายว่าใครถ่ายทอดข่าวสารไปยังใคร และจะมีประสิทธิภาพในการถ่ายทอดข่าวสารแค่ไหน ทั้งนี้การสื่อสารจะเป็นไปด้วยความราบรื่นเมื่อผู้ส่งสารและผู้รับสารมีคุณลักษณะเหมือน ๆ กัน เช่น ความเชื่อ ทศนคติ ค่านิยม การศึกษา สถานะสังคมและอื่น ๆ นั้นหมายถึง บุคคลส่วนใหญ่จะมีความรู้สึกสบายใจที่จะติดต่อสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ๆ ที่คล้ายคลึงกับตนมากกว่า การพูดคุยกับบุคคลที่แตกต่างกับตน ซึ่งต้องใช้ความพยายามมากที่จะทำให้การสื่อสารประสบผล เพราะการสื่อสารระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสารที่มีคุณลักษณะแตกต่างกัน อาจทำให้เกิดการรับรู้ที่ไม่สอดคล้องกันก็ได้ และผู้รับสารเองอาจจะมีความรู้สึกไม่สะดวกหรือไม่สบายใจที่จะทำการสื่อสาร

นอกจากความคล้ายคลึง และความแตกต่างกันของคุณลักษณะระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสารที่ทำให้มีผลต่อปฏิกริยาในการสื่อสารได้ตอบแล้ว สาเหตุอีกประการหนึ่งที่ผู้วิจัยคาดว่าน่าจะมีผลต่อปฏิกริยาได้ตอบในการสื่อสาร คือ ความสนิทคุ้นเคยกันระหว่างผู้ส่งสารกับผู้รับสาร ซึ่งโดยทั่วไปแล้วการสื่อสารกับคนไม่สนิทสนมคุ้นเคยกันมักจะไม่ค่อยมีการโต้ตอบกันมากนัก ดังเช่นกรณีการสื่อสารระหว่างผู้นำชุมชนกับเจ้าหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนจังหวัดสมุทรปราการ ซึ่งทั้งหมดเป็นบุคคลที่มาจากนอกชุมชนและเพิ่งทำความรู้จักกันในช่วงระยะเวลาไม่นาน แต่ในขณะที่การสื่อสารระหว่างกันเอง ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นบุคคลที่อยู่ภายในชุมชนที่มีความสนิทสนมคุ้นเคยกันมานาน และส่วนใหญ่มีความสัมพันธ์เป็นเครือญาติกัน ดังนั้นจึงมีปฏิกริยาได้ตอบในการสื่อสารกันมากกว่า

สำหรับรูปแบบการสื่อสารที่เป็นทางการนั้นผู้วิจัยสันนิษฐานว่าน่าจะเป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่มีผลทำให้การสื่อสารสองทางมีปฏิกริยาได้ตอบกันน้อย เนื่องจากข้อมูลในการสัมภาษณ์ และการสังเกตอย่างมีส่วนร่วมของผู้วิจัยพบว่า เมื่ออยู่นอกบรรยากาศการประชุมที่เป็นทางการ มักจะพูดคุยวิพากษ์วิจารณ์และแสดงความคิดเห็นกันอย่างเต็มที่ในเรื่องเดียวกัน ทั้งนี้โดยลักษณะคนทั่วไปแล้วจะไม่ชอบอะไรที่มีลักษณะเป็นทางการ เพราะไม่มีความเป็นกันเอง มักจะเกิดความเกรงใจกันไม่กล้าที่จะแสดงความคิดเห็น

ทั้งนี้ ในการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนบางน้ำผึ้งนั้นยังมีรูปแบบการสื่อสารอีกรูปแบบหนึ่งที่พบในการวิจัยครั้งนี้และมีบทบาทต่อการบริหารจัดการการท่องเที่ยว คือ รูปแบบการสื่อสารสองทางที่ไม่เป็นทางการ ซึ่งรูปแบบการสื่อสารดังกล่าวนี้จะใช้ในการพูดคุยเพื่อค้นหาปัญหาคิดหาแนวทางแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น และทำความเข้าใจร่วมกัน โดยมีการแสดงความคิดเห็นกันอย่างเต็มที่ ซึ่งผู้วิจัยวิเคราะห์ว่า เป็นผลเนื่องจากการสื่อสารที่มีลักษณะที่เป็นทางการและเป็น การสื่อสารที่เป็นวิถีชีวิตประจำวันของชาวบ้านอยู่แล้ว อาทิ การพูดคุยกันในร้านค้า ในวงเหล้า

กล่าวสำหรับผลของรูปแบบการสื่อสารที่กล่าวมาแล้วในการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนบางน้ำผึ้งนั้นผู้วิจัยวิเคราะห์ได้ว่า รูปแบบการสื่อสารสองทางที่เป็นทางการทั้งที่มีปฏิกริยาได้ตอบมากและที่มีปฏิกริยาได้ตอบน้อย มีบทบาทอย่างมากต่อการจัดการการท่องเที่ยวในลักษณะที่เป็นเชิงรุก กล่าวคือ ผลที่ได้รับจากรูปแบบการสื่อสารดังกล่าวนี้จะปรากฏออกมาให้เห็นเป็นแผนการจัดการการท่องเที่ยว กฎระเบียบข้อบังคับ การจัดสรรผลประโยชน์ ขณะที่การสื่อสารสองทางที่ไม่เป็นทางการจะมีบทบาทต่อการจัดการการท่องเที่ยวในเชิงรับ โดยผลจากการ

สื่อสารจะเน้นไปที่การหาแนวทางแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น กับการทำความเข้าใจร่วมกันในเรื่องการ  
ท่องเที่ยวของคนในชุมชนบางน้ำผึ้ง

นอกจากนั้นในการวิจัยยังพบว่า รูปแบบการสื่อสารสองทางที่เป็นทางการทั้งที่มีปฏิริยา  
โต้ตอบมากและที่มีปฏิริยาโต้ตอบน้อย เป็นรูปแบบการสื่อสารที่ก่อให้เกิดการพัฒนาการ  
ท่องเที่ยวของชุมชน โดยเป็นการพัฒนาที่สมาชิกในชุมชนบางน้ำผึ้งมีส่วนร่วมในการจัดการซึ่ง  
สอดคล้องกับ Schramm (Schramm, 1979 อ้างถึงใน John A. Lent, 1987) ที่ระบุว่า การสื่อสาร  
ในลักษณะสองทาง (Two-way Communication) จะช่วยก่อให้เกิดพลังและกระตุ้นให้ประชาชน  
เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา

โดยการมีส่วนร่วมที่เกิดจากรูปแบบการสื่อสารสองทางที่เป็นทางการและมีปฏิริยา  
โต้ตอบมาก ซึ่งเป็นการสื่อสารระหว่างผู้นำชุมชน เป็นการมีส่วนร่วมคิดเพื่อการจัดการการ  
ท่องเที่ยวชุมชน โดยมีส่วนร่วมค้นหาปัญหาและความต้องการที่แท้จริงของชุมชน รวมทั้งมีส่วน  
ร่วมตัดสินใจเลือกแนวทางและวางแผนเพื่อแก้ไขปัญหาดังจะเห็นได้จากการวิจัยว่า การกำหนด  
แผนการจัดการ การกำหนดระเบียบ ข้อบังคับ การกำหนดหลักเกณฑ์ในการจัดสรรผลประโยชน์  
และการแก้ไขปัญหาล้วนแต่เป็นผลมาจากการประชุมของกลุ่มผู้นำชุมชน

ในขณะที่การมีส่วนร่วมที่เกิดจากวิธีการสื่อสารสองทางที่เป็นทางการแต่มีปฏิริยา  
โต้ตอบน้อยซึ่งเป็นการสื่อสารระหว่างผู้นำชุมชน กับสมาชิกในชุมชนนั้น เป็นการมีส่วนร่วม  
ตัดสินใจเพื่อเลือกแนวทางปฏิบัติที่เป็นผลมาจากการร่วมแสดงความคิดเห็น ผู้วิจัยสันนิษฐานว่า  
อาจจะเป็นการทำพอเป็นพิธี เนื่องจากลักษณะของชุมชนบางน้ำผึ้ง คือ มีความเชื่อมั่น และศรัทธา  
ในตัวผู้นำ จึงมักจะมีความคิดเห็นส่วนใหญ่คล้ายคลึงตามอยู่เสมอ ดังเช่นที่ ดารณี รักดี (2540) ได้  
กล่าวถึงปัจจัยที่ส่งเสริมความสำเร็จในการพัฒนาชุมชนประการหนึ่งว่า ชาวบ้านมีความรัก ศรัทธา  
ในตัวผู้นำ พร้อมใจกันทำงานหากผู้นำเป็นผู้ที่มีคุณธรรม มีความรู้ ความสามารถ ทำงานจริงจัง ไม่  
เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัวมากกว่าส่วนรวม

อย่างไรก็ตามสำหรับการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนบางน้ำผึ้งนั้น  
อาจกล่าวได้ว่าเป็นการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนที่แท้จริง โดยมีเหตุผลสนับสนุน 2 ประการ  
คือ ประการแรก สมาชิกในชุมชนบางน้ำผึ้งต่างมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยว นับตั้งแต่การ  
ก่อตั้ง การกำหนดแผนการจัดการ การกำหนดกฎระเบียบข้อบังคับ การกำหนดเกณฑ์ในการ  
จัดสรรผลประโยชน์ การดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยว การแก้ไขปัญหา ทั้งนี้สอดคล้องกับที่

วันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน (2531 อ้างถึงใน ปรานี หมอนทองแดง, 2533) ระบุว่า การมีส่วนร่วมใจของประชาชนที่แท้จริงควรจะหมายถึงการมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน คือ 1. การมีส่วนร่วมในการศึกษาและวิเคราะห์ชุมชน 2. การมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์สาเหตุของปัญหา 3. การมีส่วนร่วมในการเลือกวิธีและวางแผนการแก้ปัญหา 4. การมีส่วนร่วมดำเนินการตามแผน 5. การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล ดังจะเห็นได้ว่าประชาชนชุมชนบางน้ำผึ้งต่างมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวแทบทุกขั้นตอนดังกล่าว หากแต่เพียง การติดตามและการประเมินผลที่ยังไม่ค่อยปรากฏชัดเท่าใดนัก

ประการที่สอง การตัดสินใจนั้นเป็นการตัดสินใจโดยกลุ่ม (Collective Decision) โดยในทุกขั้นตอนประชาชนต่างก็มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ซึ่งถือเป็นสอดคล้องกับที่ สุพรรณิ ไชยอำพร และสนิท สมัครการ (2535) สรุปว่า การมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงได้แก่ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจทุกขั้นตอนของการดำเนินโครงการ

## 2. บทบาทของผู้นำชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนบางน้ำผึ้ง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ

จากผลการวิจัยซึ่งพบว่า ผู้นำชุมชนบางน้ำผึ้งมีบทบาทครอบคลุมการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนแทบทั้งหมด นับตั้งแต่การก่อตั้ง การกำหนดแผนการจัดการการท่องเที่ยวและกฎระเบียบ การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร การดูแลและบริการนักท่องเที่ยว รวมถึงการแก้ไขปัญหา ทั้งนี้ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตว่า น่าจะมีเหตุผลเนื่องมาจากผู้นำชุมชนบางน้ำผึ้งทั้งผู้นำที่ได้รับการแต่งตั้งอย่างเป็นทางการ ได้แก่ นายกองค้การบริหารส่วนตำบล ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล กำนันผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกอบต. และผู้นำที่ไม่เป็นทางการ ได้แก่ เจ้าอาวาส ผู้อาวุโส ล้วนแล้วแต่เข้ามาทำหน้าที่ในการพัฒนาชุมชน ทั้งนี้สอดคล้องกับของดารณี รัตติ (2540) ที่กล่าวว่า กลุ่มผู้นำชุมชนมีบทบาทในการริเริ่มงานหรือกิจกรรมใหม่ ๆ ในชุมชน การระดมความคิดเห็นตามระบอบประชาธิปไตยด้วยการประชุมแสดงความคิดเห็น การวางแผนการทำงานร่วมกันระหว่างสถาบันหลักในชุมชน

นอกจากนี้ บทบาทของผู้นำชุมชนบางน้ำผึ้งในการจัดการการท่องเที่ยว ยังสอดคล้องกับเวรดี ไชยพาน (2523 อ้างถึงใน อรรวรรณ จิตระวัง, 2540) ซึ่งสรุปความสำคัญของผู้นำที่มีต่อการพัฒนาชุมชนไว้ว่า ผู้นำจะเป็นผู้ทำให้งานพัฒนาท้องถิ่นเริ่มต้นและแผ่ขยายวงกว้างออกไป ผู้นำจะเป็นผู้แพร่ความรู้ ความคิดต่าง ๆ ที่ได้รับมาจากหน่วยงานภายนอก เช่น เรื่องอาชีพ

สาธารณสุข ฯลฯ ไปสู่ชาวบ้าน และผู้นำจะร่วมกับประชาชนในชุมชนนั้น ๆ วิเคราะห์สภาพชุมชน ปัญหาและความต้องการของชุมชน เพื่อจัดทำแผนพัฒนาชุมชนของเขาเอง

ทั้งนี้ การที่ผู้นำชุมชนเข้ามามีบทบาทในการจัดการการทองเที่ยวได้นั้น ผู้วิจัยวิเคราะห์ได้ ว่า น่าจะเกิดจากปัจจัยสนับสนุน 2 ประการคือ

ประการแรก - โดยลักษณะพื้นฐานของชาวบ้านน้ำผึ้งจะมีความเชื่อมั่น และศรัทธาในตัวผู้นำชุมชน เพราะการที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งในชุมชนบางน้ำผึ้งได้รับการยอมรับจากชาวบ้านให้เป็นผู้นำได้ บุคคลผู้นั้นต้องแสดงให้เห็นถึง ความรู้ ความสามารถ และความเสียสละ ในการทำงานเพื่อส่วนรวม อันได้แก่ งานบุญ งานประเพณี งานพัฒนา นอกจากนั้นยังต้องเป็นผู้ที่มีคุณธรรม มีความประพฤติดี ซึ่งจากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับชุมชนบางน้ำผึ้งรวมทั้ง การสัมภาษณ์ และการสังเกตอย่างมีส่วนร่วม พบว่า การที่ชุมชนบางน้ำผึ้งสามารถพัฒนาตัวเองได้เป็นอย่างดีนั้นปัจจัยสำคัญ คือ ความร่วมมือ ร่วมใจที่ชาวบ้านมอบให้กับผู้นำ ทั้งนี้สอดคล้องกับที่ คาร์ล รัคส์ (2540) สรุปว่าปัจจัยหนึ่งที่ส่งเสริมความสำเร็จในการพัฒนาชุมชนบางน้ำผึ้ง คือ สมาชิกในชุมชนมีความรัก ศรัทธาในตัวผู้นำ พร้อมใจกันทำงานหากผู้นำเป็นผู้ที่มีคุณธรรม มีความรู้ความสามารถ ทำงานจริงจัง ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัวมากกว่าส่วนรวม

ประการที่สอง - กลุ่มผู้นำชุมชนของชุมชนบางน้ำผึ้งมักจะได้รับเชิญจากหน่วยงานภายนอกต่าง ๆ ให้เข้าร่วมอบรม สัมมนา ศึกษาดูงาน ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการจัดการการท่องเที่ยวอยู่เสมอ ทำให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวมากกว่าสมาชิกทั่วไปในชุมชน ดังนั้นจึงน่าจะเป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้กลุ่มผู้นำชุมชนมีบทบาทสำคัญในการจัดการการท่องเที่ยว ทั้งนี้ปัจจัยของผู้นำชุมชนบางน้ำผึ้งที่มีผลต่อบทบาทในการจัดการการท่องเที่ยวดังกล่าว สอดคล้องที่ Rogers (Rogers, 1983) ระบุว่าคุณลักษณะของผู้นำความคิด (Opinion Leaders) ประการหนึ่ง คือ ผู้นำความคิดจะมีการติดต่อสื่อสารกับสังคมภายนอกมากกว่าผู้ตามทางความคิด ทำให้มีความคิดที่กว้างไกล และทันสมัย (Rogers and Svenning, 1969)

สำหรับแนวทางในการแก้ไขปัญหาตามธรรมชาติของสมาชิกในชุมชนบางน้ำผึ้งสรุปได้ 2 แนวทางคือ การพึ่งตนเองแทนการพึ่งพิงหน่วยงานภายนอก การเปลี่ยนแปลงแผนการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนในเชิงนโยบาย ทั้งนี้จากข้อมูลในการสัมภาษณ์และการสังเกตอย่างมีส่วนร่วม ผู้วิจัยวิเคราะห์ได้ว่า สมาชิกในชุมชนบางน้ำผึ้งให้ความสำคัญกับแนวทางการแก้ไขปัญหา คือ การให้สมาชิกในชุมชนเข้ามามีบทบาทในการออกข้อบังคับ และแผนการจัดการในเชิงนโยบายใน

ท้องถิ่นของตนเอง เพื่อให้ชุมชนสามารถบริหารจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวในชุมชนของตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ

### ข้อเสนอแนะ

#### ข้อเสนอแนะทั่วไป

1. เมื่อผู้นำชุมชนได้รับข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ควรจะมีการเผยแพร่ให้กระจายออกไปในวงกว้างโดยการพูดในที่ประชุมอย่างไม่เป็นทางการ ในการช่วยเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร บุคคลที่ทำการประสาน ควรเป็นบุคคลในท้องถิ่น เนื่องจากมีความสนิทสนมคุ้นเคย
2. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวของชุมชน เช่น องค์กรการปกครอง หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน สื่อมวลชน ควรมีการประสานงานกับชุมชนในลักษณะทั้งที่เป็นทางการ และไม่เป็นทางการ โดยมีบทบาทเป็นผู้ให้การสนับสนุนการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชน
3. บุคลากรจากหน่วยงานภายนอกที่เข้าไปประสานงานกับชุมชนควรใช้บุคคลในท้องถิ่นเดียวกับชุมชน ซึ่งจะสร้างความรู้สึกสนิทสนมคุ้นเคยกับสมาชิกในชุมชนได้ง่ายกว่าบุคคลที่เป็นคนจากท้องถิ่นอื่น
4. หน่วยงานภายนอกที่เกี่ยวข้องและควรหาวิธีการสื่อสารโดยเฉพาะทางด้านเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวไม่ให้มีลักษณะเป็นวิชาการมากเกินไป เพื่อให้สมาชิกในชุมชนสามารถรับรู้และเข้าใจได้ รวมทั้ง ควรใช้การสื่อสารในลักษณะที่ไม่เป็นทางการ เพื่อจะไปสู่การแลกเปลี่ยนข้อมูลความคิดเห็นระหว่างสมาชิกในชุมชนกับบุคลากรจากหน่วยงานภายนอกได้มากขึ้น

### ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัย

1. ควรมีการศึกษาเรื่องการสื่อสารในการจัดการการท่องเที่ยวในชุมชนอื่นที่มีลักษณะสังคม วัฒนธรรม แตกต่างกับชุมชนบางน้ำผึ้งด้วย เช่น ชุมชนทางภาคเหนือ ภาคอีสาน เพื่อเปรียบเทียบให้เห็นลักษณะการสื่อสารว่ามีความเหมือนหรือแตกต่างกันหรือไม่อย่างไร
2. ควรศึกษาประเด็นที่เกี่ยวข้องกับ ความรู้ความเข้าใจ การเปิดรับข่าวสาร เกี่ยวกับการท่องเที่ยวในชุมชนที่มีการจัดการการท่องเที่ยวแบบชุมชน โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงปริมาณ
3. ควรศึกษาเปรียบเทียบวิธีการสื่อสารในการเข้าไปมีส่วนช่วยสนับสนุนการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนระหว่างหน่วยงานของรัฐ ได้แก่ ททท. กับองค์กรพัฒนาเอกชน
4. ควรศึกษาวิธีการสื่อสาร ในการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนอื่น ที่ลักษณะองค์กรเป็นองค์กรที่จัดขึ้นเอง โดยไม่มีหน่วยงานของรัฐเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการ
5. ควรมีการวิจัยประเมินผลการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบชุมชนเป็นระยะคือ ก่อน ระหว่าง และหลังการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบชุมชน
6. การศึกษาในหัวข้อที่เกี่ยวกับกระบวนการหล่อหลอมทางความคิดของผู้นำในชุมชนบางน้ำผึ้ง ซึ่งมีผลต่อบทบาทในการพัฒนาชุมชน



## รายการอ้างอิง

### ภาษาไทย

กรรณิการ์ ชมดี. การมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ : ศึกษาเฉพาะกรณีโครงการสารภี ต.ท่าช้าง อ.วารินชำราบ จ.อุบลราชธานี. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2524.

กาญจนา แก้วเทพ. สื่อสารมวลชน : ทฤษฎีและแนวทางการศึกษา. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: เอดิสัน เพรส โพรดักส์, 2543.

ถิรนนท์ อนวัชศิริวงศ์. การสื่อสารระหว่างบุคคล. กรุงเทพมหานคร : สารมวลชน, 2526.

ทวิทอง หงษ์วิวัฒน์. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, 2528.

ธิดาพร มีกิ่งทอง. ปัจจัยประชากร รูปแบบการสื่อสารกับความเหนียวแน่นในการปฏิบัติงานของตำรวจจราจรสังกัดกองบังคับการตำรวจจราจร. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ ภาควิชาการประชาสัมพันธ์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542.

ประภาศรี พิทักษ์สินสุข. การมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการพัฒนาชนบท ศึกษาเฉพาะกรณีโครงการสุพรรณบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ ภาควิชาการประชาสัมพันธ์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2532.

ปรมะ สตะเวทิน. หลักนิเทศศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ 8 แก้ไข. กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์, 2538.

พชนี เขยจรรยา เมตตา วิวัฒนานุกูล และถิรนนท์ อนวัชศิริวงศ์. แนวคิดหลักนิเทศศาสตร์. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538.

เวทินี สตะเวทิน. การสื่อสารในการจัดการประชาคมบางลำพู. วิทยานิพนธ์ปริญญา  
มหาบัณฑิต ภาควิชาการประชาสัมพันธ์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,  
2542.

อคิน รพีพัฒน์. นโยบาย กลวิธี การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชน  
กรุงเทพมหานคร. ศูนย์ศึกษานโยบายสาธารณสุข, 2527.

**ภาษาอังกฤษ**

Singhal, A; and Sathapitanonda. "The Role of Communication Development : Lessons Learned from the Critique of the Dominant, Dependency, and Alternative Paradigm," *Journal of Development Communication* 7 : 1996.

## ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นายกรชวล น้าใจดี เกิดเมื่อวันที่ 28 ธันวาคม พ.ศ. 2524 เป็นบุตรคนที่ 2 ของนายสมพงษ์ น้าใจดี และนางเมทินี น้าใจดี สำเร็จการศึกษาประถมศึกษาจากโรงเรียนสายน้ำทิพย์, มัธยมศึกษาตอนปลายจากโรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาพัฒนาการ โครงการส่งเสริมพัฒนาผู้มีความสามารถพิเศษ (สพพ.), ปริญญาตรีจากสาขาวิชาวิทยุ-โทรทัศน์ คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เมื่อปี พ.ศ. 2545 จากนั้นได้เริ่มงานที่แรกกับบริษัทเอเจนซีโฆษณาชื่อ บริษัทบีบีจีเอส (ประเทศไทย) จำกัด และศึกษาต่อระดับปริญญาโท สาขาวิชานิเทศศาสตร์พัฒนาการ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อปี พ.ศ. 2547 ต่อมาได้ย้ายไปร่วมงานกับบริษัท ทู คอร์ปอเรชั่น จำกัด (มหาชน) ในตำแหน่งเจ้าหน้าที่การตลาด ดูแลเรื่องการสื่อสารการตลาดของสินค้าในกลุ่มทู ปัจจุบันทำงานอยู่ที่บริษัทโอกลีวี พับลิค รีเลชันส์ เวิลด์ไวด์ จำกัด

3105



ห้องสมุดคณะนิเทศศาสตร์  
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย